

11-25
16 a

Гос. Орд. Тр. Кр. Знам.
Публичная Б-ка
ОТД. НАЦ. ЛИТ-РЫ

2.

Коммунисти teel

1937

SISUKORD

	Lhk.
Parteitöö puudustest ja trotskistlike ning teiste kahekeelikute likvideeri- mise abinõudest. — Sm. J. V. STALINI aruanne ÜK(e)P Keskkomitee plee- numil 3. märtsil 1937. a. _____	1
Seltsimees STALINI lõpusõna ÜK(e)P Keskkomitee pleenumil 5. märtsil 1937. a. _____	13
N. KAROTAMM: Proletaarse diktatuuri eest võitlemise programm _____	20
O. R.: 15 aastat Viktor Kingissepa tapmisest _____	24
R. V.: Kuidas trotskistid kahju tegid. (Tehnilise ekspertiisi materjalide järgi.) _____	27
Maailma-majanduse seisukorrast täna- päeval. _____	29
REIN RANNIK: Novellid _____	30
HUGO ANGERVAKS: Karutaltsutaja _____	37
K. TREIN: Meie kirjanduse ülesannetest _____	42
JOH. REESEN: Jooni faschistliku Saksamaa majan- dusest _____	48
S. VISCHNJOV: Kiirused ja sõda _____	53
I. NETSHAJEV: Imede näitus _____	55
Väiksed teated _____	58
Kroonika: Nõukogude Liidust. Välis- maalt. Eestist _____	60

2072
Kommunismi teel**RAHVALIK POLIITIKA, KIRJANDUSE JA TEADUSE AJAKIRI**

№ 4 (II)

Aprill

1937

**PARTEITÖÖ PUUDUSTEST
JA TROTSKISTLIKKUDE
NING TEISTE KAHEKEELIKUTE
LIKVIDEERIMISE ABINÕUDEST****SM J. V. STALINI ARUANNE**

ÜK(e)P KESKKOMITEE PLEENUMIL 3. MÄRTSIL 1937. a.

Seltsimehed!

Pleenumil ärakuulatud aruannetest ja läbirääkimistest nende kohta on näha, et meil siin tegemist on kolme järgmise põhimise tõsiasjaga.

Esiteks, välisriikide agentide — nende hulgas etendasid kaunis aktiivset osa trotskistid — kahjustamise- ja diversiooni- ning salakuulamise-töö puudutas ühel või teisel määral kõiki või peaaegu kõiki meie organisatsioone, nii majanduslikke kui ka administratiivseid ja parteiorganisatsioone.

Teiseks, välisriikide agendid, nende hulgas trotskistid, ei tunginud mitte ainult

alorganisatsioonidesse, vaid ka mõnedele vastutavatele kohtadele.

Kolmandaks, mõned meie juhtivad seltsimehed, nii keskkohas kui ka koha peal, mitte ainult ei osanud nende kahjurite, diversantide, salakuulajate ja mõrtsukate õiget nägu näha, vaid nad osutasid sedavõrd muretuteks, leebeteks *) ja naiivseteks, et välisriikide agentide edasinihkumisele ühele või teisele vastutavale kohale tihtigi ise kaasa aitasid.

Niisugused on kolm vastuvaidlematut tõsiasja, mis aruannetest ja läbirääkimistest nende kohta loomulikult tulevad.

Poliitiline muretus

Millega seletada, et meie juhtivad seltsimehed, kellel rikkalik kogemus on igasuguste partei- ja nõukoguvastaste vooludega võitlemises, antud juhtumil nii naiivseteks ja pimedateks osutasid, et rahva vaenlaste tõelikku mägu seletada ei osanud, ei osanud hunte lambanahas ära tunda, ei osanud neilt maski maha kiskuda?

Kas võib kinnitada, et NSVL territooriumil tegutsevate välisriikide agentide kahjustamise- ja diversiooni- ning salakuulamise-töö võib meile midagi ootamatut ja enneolematut olla? Ei, seda kinnitada ei saa. Sellest räägivad kahjurlikud teod mitmesugustes

*) Leebus — благодушие.

rahvamajanduse harudes viimase 10 aasta jooksul, alates Schahta ajajärgust, mis ametlikkudes dokumentides on kirja pandud.

Kas võib kinnitada, et meil viimasel ajal mingisuguseid hoiatavaid märguandeid ja ettevaatusele manitsevaid näpunäiteid fashismi trotskistlik-sinovjevlikkude agentide kahjustamise, salakuulamise või terroristliku tegevuse kohta ei olnud? Ei, seda kinnitada ei saa. Niisuguseid märguandeid oli, ja enamlastel pole õigust neid unustada.

Seltsimees Kirovi kuriteolik tapmine oli esimeseks tõsiseks hoiatuseks, mis sellest kõneles, et rahva vaenlased saavad kahekeelikult tegutsema ja, kahekeelikult tegutsedes, endid enamlasteks, parteilaseks maskeerima, selleks, et usaldusealuseks püüda ja endile meie organisatsioonidesse pääsemiseks teed avada.

„Leningradi keskuse“ kohtuprotsess, niisamuti kui „Sinovjevi-Kamenevi“ kohtuprotsess, andis uue põhjenduse õppetundidele, mis seltsimees Kirovi kuriteoliku tapmise tõsiasjast tulevad.

„Sinovjevlik-trotskistliku bloki“ kohtuprotsess laiendas eelmiste protsesside õppetunde, käega katsutavalt näidates, et sinovjevlased ja trotskistid kõik vaenulikud kodanlised ollused enda ümber ühendavad, et nad saksa kaitsepolitsei salakuulamise ja diversioonilik-terroristlikuks agentuuriks on muutunud, et kahekeelsus ja maskeerimine sinovjevlaste ja trotskistide ainukeseks abinõuks on meie organisatsioonidesse sissetungimiseks, et valvsus ja poliitiline läbinägelikkus niisuguse sissetungimise ärahoidmiseks, sinovjevlik-trotskistliku bande likvideerimiseks, kõige kindlam abinõu on.

ÜK(e)P Keskkomitee hoiatas otsustavalt oma kinnises kirjas seltsimees Kirovi kuriteoliku tapmise puhul 18. jaanuaril 1935. aastal partei organisatsiooni poliitilise leebuse ja elakliku haigutsemise eest. Kinnises kirjas oli öeldud:

„Peab lõpp tegema oportunistlikule leebusele, mis lähtub sellest ekslikust oletusest, nagu jääks vaenlane sedamööda, kuidas meie jõud kasvavad, ikka taltsamaks ja ohutumaks. Niisugune oletus on põhjani vale. See on parempoolse kallaku rõhatis, milline kallak kõiki ja igäuhte veenab, et vaenlased pikkamisi hakkavad sotsialismi roomama, et nad lõppude lõpuks päris sotsialistideks muutuvad. Pole enamlaste asi loorberitel puhata ja haigutseda. Mitte leebust pole meil vaja, vaid valvsust, eht enamlikku revolüt-

sioonilikku valvsust. Peab meeles pidama, et mida lootusetum on vaenlaste seisukord, seda meelsamini haaravad nad äärmised abinõud, mis meile hukkumisele mõistetule nende võitluses nõukogude võimu vastu ainukestena on üle jäänud. Seda peab meeles pidama ja valvas olema“.

Oma kinnises kirjas 29. juulist 1936. aastal, trotskistlik-sinovjevliku bloki salakuulamise ja terroristliku tegevuse puhul, kutsus ÜK(e)P Keskkomitee parteiorganisatsioon uuesti üles maksimaalsele valvsusele, oskusele rahva vaenlasi ära tunda, kui hästi nad ka maskeeritud poleks. Kinnises kirjas on öeldud:

„Nüüd, kui on tõestatud, et trotskistlik-sinovjevlikud roisud võitluses nõukogude võimu vastu kõiki meie riia tööraha kõige vihasemaid verivaenlasi, — salakuulajaid, provokaatoreid, diversante, valgekaartlasi, kulakuid jne ühendavad; kui nende olluste vahel, ühelt poolt, ja trotskistide ning sinovjevlaste vahel, teiselt poolt, kõik piirid on kustunud, — peavad kõik meie partei organisatsioonid, kõik partei liikmed aru saama, et kommunistide valvsus igal alal ja igas olukorras vajalik on. Iga enamlaste lahutamatuks omaduseks peab praegustes tingimustes olema oskus partei vaenlast ära tunda, kui hästi ta ennast ka maskeerinud ei ole“.

Tähendab, märguanded ja hoiatused olid.

Millele kutsusid need märguanded ja hoiatused?

Nad kutsusid partei organisatsioonilise töö nõrkust likvideerima ja parteid ligipääsematuks kindluseks muutma, kuhu ükski kahekeelik ei saaks sisse tungida.

Nad kutsusid partei poliitilise töö allahindamisele lõppu tegema ja otsustavat pööret tegema selle töö igapidise kõvendamise poole, poliitilise valvsuse suurendamise poole.

Ja mis sündis? Tõsiasjad näitasid, et meie seltsimehed märguandeid ja hoiatusi enam kui visalt vastu võtsid.

Sellest kõnelevad kõlaval keelel kõigile tuntud tõsiasjad partei dokumentide kontrollimise ja ümbervahetamise hoogtöö alalt.

Millega seletada, et need hoiatused ja märguanded tarvilikku mõju ei avaldanud?

Millega seletada, et meie parteiseltsimehed, vaatamata nende kogemusele võitluses nõukoguvastaste ollustega, vaatamata tervele reale hoiatavatele märguannetele ja

ettevaatusele manitsevatele näpunäidetele, rahva vaenlaste kahjustamise- ja salakuulamise- ning diversiooni-töö kohta poliitiliselt lähinägelikkudeks osutusid?

Võib olla on meie parteiseltsimehed halvemaks läinud kui nad varemalt olid, on vähemteadlikkudeks ja vähem distsiplineerituteks muutunud? Ei, muidugi mitte!

Võib olla hakkasid nad ümber kasvama? Jällegi mitte! Niisugune oletus on ilma igasuguse aluseta.

Milles on siis asi? Kust tuleb niisugune haigutsemine, muretus, leebus, pimedus?

Asi on selles, et meie parteiseltsimehed, olles veetlunud majanduslikkudest hoogtöödest ja hiiglasuurest edust majandusliku ehituse väerinnal, lihtsalt mõned väga tähtsad tõsiasjad ära unustasid, mida enamlastel õigust pole unustada. Nad unustasid ühe põhimise tõsiasja NSVL rahvusvahelise seisukorra alalt ja ei märganud kahte väga tähtsat tõsiasja, mis otsekohe praeguste kahjurite, salakuulajate, diversantide ja mõrtsukate kohta käivad, kes endid parteipiletiga varjavad ja enamlasteks maskeerivad.

II

Kapitalistlik ümbritsus

Mis tõsiasjad need on, mis meie parteiseltsimehed unustasid või mida nad lihtsalt ei märganud?

Nad unustasid selle, et nõukogude võim

ainult ühel kuuendikul maakerast on võitnud, et viis kuuendikku maailmast kapitalistlike riikide valdusel on. Nad unustasid, et Nõukogude Liit kapitalistliku

ümbritsuse olukorras on. Meil on kombeks kapitalistlikust ümbritsusest lobiseda, kuid ei taheta sügavamalt järele mõtelda, mis asi see kapitalistlik ümbritsus on. Kapitalistlik ümbritsus — see pole mitte tühi sõnakõlks, see on väga reaalne ja ebameeldiv nähtus. Kapitalistlik ümbritsus — see lähendab, et on üks maa, Nõukogude Liit, kes endal sotsialistliku korra maksma on pannud, ja et peale selle palju maid on — kodanlised maad, kes kapitalistlikku viisi edasi elavad ja kes Nõukogude Liitu ümbritsevad, oodates juhust selleks, et temale kallale tungida, teda puruks lüüa, või, igal juhtumil — tema võimsust õõnestada ja teda nõrgendada.

Selle põhimise tõsiasja meie seltsimehed unustasid. Aga see ju nimelt määrabki vahekordade aluse kapitalistliku ümbritsuse ja Nõukogude Liidu vahel.

Võtke, näiteks, kodanlised riigid. Naiivsed inimesed võivad mõtelda, et nende, kui ühetüübiliste riikide, vahel erandlikult head vahekorrad on. Kuid nii võivad mõtelda ainult naiivsed inimesed. Tõepoolest on vahekorrad nende vahel heanaaberlikkudest vahekordadest enam kui kaugel. On tõestatud, nagu kaks korda kaks on neli, et kodanlised riigid oma salakuulajaid, kahjureid, diversante, mõnikord aga ka mõrtsukaid, üksteisele seljataha saadavad, neile ülesandeks teevad nende riikide asutusse ning ettevõtetesse sisse tungida, seal oma võrk luua ja „vajaduse korral“ — nende tagalad õhku lasta, et neid nõrgendada ja nende võimsust õõnestada. Nii on lugu käesoleval ajal. Nii oli lugu ka minevikus. Võtke, näiteks, Euroopa riigid Napoleon I ajal. Prantsusmaa kubises siis salakuulajatest ja diversantidest venelaste, sakslaste, austrialaste, inglaste leerist. Ja, vastupidi, Inglismaa, Saksa riikide, Austria, Venemaa tagalas ei olnud siis mitte vähemal arvul salakuulajaid ja diversante prantsuse leerist. Inglise agendid panid kaks korda Napoleoni elu kallale tungimise toime ja kihutasid Vendée talupojad Prantsusmaal mitu korda Napoleoni valitsuse vastu mäs-

sule. Aga mida kujutas endast Napoleoni valitsus? Kodanlist valitsust, kes Prantsuse revolutsiooni ära kägistas ja ainult need revolutsiooni tagajärjed alal hoidis, mis suurkodanlusele kasulikud olid. Muidugi mõista, et Napoleoni valitsus oma naabritele võlgu ei jäänud ja niisamuti oma diversioonilised abinõud tarvitusele võttis. Nii oli minevikus, 130 aastat tagasi. Nii on lugu ka nüüd, 130 aastat peale Napoleon I. Praegu kubisevad Prantsusmaa ja Inglismaa saksa salakuulajatest ja diversantidest ja, vastupidi, Saksamaal on omakorda inglise ja prantsuse salakuulajad ja diversandid hoolega tegevuses. Ameerika kubi-seb jaapani salakuulajatest ja diversantidest ning Jaapan — ameerika omadest.

Niisugune on vastastikuste vahekordade seadus kodanliste riikide vahel.

Tõuseb küsimus, mispärast peavad kodanlised riigid nõukogude sotsialistlikusse riigisse pehmemalt ja heanaaberlikumalt suhtuma, kui ühetüübilistesse kodanlistesse riikidesse? Mispärast peavad nad Nõukogude Liidu tagalatesse vähem salakuulajaid, kahjureid, diversante ja mõrtsukaid saatma, kui nad neid endaga sugulaste kodanliste riikide tagalatesse saadavad? Kust teie selle võtsite? Kas ei ole, marksismi seisukohalt, õigem oletada, et kodanlised riigid Nõukogude Liidu tagalatesse kaks ja kolm korda rohkem kahjureid, salakuulajaid, diversante ja mõrtsukaid peavad saatma, kui ükskõik missuguse kodanlise riigi tagalatesse?

Kas pole selge, et niikaua, kui kapitalistlik ümbritsus olemas on, saavad meil ka kahjurid, salakuulajad, diversandid ja mõrtsukad olema, keda välisriikide agendid meie tagalatesse saadavad?

Kõik selle unustasid meie parteiseltsimehed ja, olles selle unustanud, said ootamatult üllatatud.

Vaat mispärast jaapani-saksa kaitsepolitsei trotskistlikkude agentide salakuulamise- ja diversiooni-töö mõnele meie seltsimees-tele täielikuks ootamatuks osutus.

III

Praeguseaja trotskism

Edasi. Trotskistlikkude agentide vastu võitlust pidades ei märganud meie parteiseltsimehed, lasksid silmist mööda, et praegune trotskism enam see pole, mis ta, ütleme, aastat 7—8 tagasi oli, et trotskism ja

trotskistid selle ajaga tõsise evolutsiooni läbi tegid, mis trotskismi näo põhjalikult muutis; et seda silmas pidades ka võitlust trotskismi vastu, tema vastu võitlemise meetodeid, põhjalikult peab muutma. Meie

parteiseltsimehed ei märganud, et trotskism enam poliitiline vool töölisteklassis ei ole, et trotskism on poliitilisest voolust töölisteklassis, mis ta 7—8 aastat tagasi oli, alasti ja põhimõtetuks kahjurite, diversantide, salakuulajate ja mõrtsukate jõuguks muutunud, kes välisriikide luureasutuste ülesannetel tegutsevad.

Mis see poliitiline vool töölisteklassis on? Poliitiline vool töölisteklassis — see on niisugune grupp või partei, kellel oma kindel poliitiline nägu, platvorm, programm on, kes oma vaateid töölisteklassi eest ei varja ja ei võigi varjata, vaid, vastupidi, avalikult ja ausalt oma vaateid propageerib, töölisteklassi silma all; kes ei kardata oma poliitilist nägu töölisteklassile näidata, ei kardata oma tõelikke eesmärke ja ülesandeid töölisteklassi ees demonstreerida, vaid, vastupidi, katmata näoga töölisteklassi hulka läheb selleks, et teda oma vaadete õigsuses veenda. Trotskism oli minevikus, aastat 7—8 tagasi, üks niisugune poliitiline vool töölisteklassis, tõsi küll, leeninivastane ja sellepärast sügavalt ekslik, kuid siiski poliitiline vool.

Kas võib ütelda, et praegune trotskism, ütleme, 1936. aasta trotskism, poliitiline vool töölisteklassis on? Ei, seda ei või ütelda. Mispärast? Sellepärast, et praeguse aja trotskistid kardavad töölisteklassile oma tõelikku nägu näidata, kardavad talle oma tõelikke eesmärke ja ülesandeid avaldada, et nad oma poliitilist nägu hoolikalt töölisteklassi eest peidavad, kartes, et kui töölisteklass nende tõelikkudest kavatsustest teada saab, siis ta nad, kui võõrad inimesed, ära neab ja endast minema kihutab. Sellega, õieti, ongi seletatav, et trotskistliku töö põhimeetodiks nüüd mitte oma vaadete avalik ja aus propageerimine töölisteklassis ei ole, vaid oma vaadete maskeerimine, oma vastaste vaadete orjameelne ja tallalakkuv ülistamine, oma enda vaadete variseerlik ja võlts porisse tallamine.

1936. aasta kohtuprotsessil kinnitasid Kamenev ja Sinovjev, kui mäletate, otsustavalt, et neil mingisugust poliitilist platvormi ei ole. Neil oli täielik võimalus kohtuprotsessil oma poliitilist platvormi välja tuua. Siiski nad seda ei teinud, teatades, et neil mingit poliitilist platvormi ei ole. Ei saa kahtlust olla, et nad mõlemad, oma platvormi olemasolu eitades, valetasid. Nüüd näevad isegi pimedad, et neil oma poliitiline platvorm oli. Kuid miks nad kinnitasid, et neil mingisugust poliitilist platvormi ei ole? Sellepärast, et nad kartsid oma tõelikku poliitilist nägu avada, nad

kartsid oma tõelikku platvormi — NSV Liidus kapitalismi uuesti maksma panna — demonstreerida, kartes, et niisugune platvorm töölisteklassis jätkusetunde esile kutsub.

1937. a. kohtuprotsessil läksid Pjätakov, Radek ja Sokolnikov teist teed. Nad ei eitanud trotskistide ja sinovjevlaste poliitilise platvormi olemasolu. Nad tunnistasid, et neil teatud poliitiline platvorm on, tunnistasid ja hargestasid teda oma tunnustustes. Kuid nad ei hargestanud teda mitte selleks, et töölisteklassi, rahvast kutsuda trotskistlikku platvormi toetama, vaid selleks, et teda, kui rahvavastast ja proletariaadivastast platvormi, ära needa ja häbi-posti naelutada. Kapitalismi uuesti maksmapanek, kolhooside ja sovhooside likvideerimine, kurnamissüsteemi uuesti jaluleseadmine, liit Saksamaa ja Jaapani fashistlikkude jõududega, et sõda Nõukogude Liiduga lähendada, võitlus sõja poolt ja rahupoliitika vastu, Nõukogude Liidu territoriaalne killustamine — Ukraina sakslastele ja Primorje jaapanlastele äraandmisega, Nõukogude Liidu sõjalise lüüasaamise ettevalmistus juhtumil, kui vaenulikud riigid talle kallale tungivad ja, kui nende ülesannete saavutamise abinõu, — kahjustamine, diversioon, individuaalne terror nõukogude valitsuse juhtide vastu, — salakuulamine jaapani ja saksa fashistlikkude jõudude kasuks, — seesugune on nüüdse trotskismi poliitiline platvorm, nagu Pjätakov, Radek ja Sokolnikov seda hargestasid. Arusaadav, et trotskistid seesugust platvormi rahva eest, töölisteklassi eest peitmata jätta ei võinud. Ja nad ei peitnud teda mitte ainult töölisteklassi eest, vaid ka trotskistliku massi eest, ja mitte ainult trotskistliku massi, vaid isegi trotskistliku juhatava ladva eest, mis väikesest inimeste kogust koosnes — inimest 30—40. Kui Radek ja Pjätakov Trotskilt luba nõudsid trotskistide väikest konverentsi, inimest 30—40, kokku kutsuda, et neid selle platvormi iseloomu üle informeerida, keelas Trotski neil selle ära, üteldes, et otstarbekohane pole isegi väikesele trotskistide kogukesele platvormi tõelikust iseloomust rääkida, sest seesugune „operatsioon“ võib lõhe esile kutsuda.

„Poliitilised tegelased“, kes oma vaateid, oma platvormi mitte ainult töölisteklassi eest ei peida, vaid ka trotskistliku massi eest, ja mitte ainult trotskistliku massi eest, vaid ka trotskistide juhatava ladva eest, — seesugune on praeguse aja trotskismi nägu.

Sellest aga järeldub, et praeguse aja trots-

kismi ei saa enam poliitiliseks vooluks töölisteklassis nimetada.

Praeguseaja trotskism ei ole poliitiline vool töölisteklassis, vaid kahjurite, diversantide, salaluurajate, salakuulajate, mõrtsukate põhimõtetu ja ideetu bande, töölisteklassi verivaenlaste bande, kes välisriikide luureasutuste palgal tegutsevad.

Seesugune on trotskismi viimase 7—8 aasta arengu vastuvaidlematu tagajärg.

Seesugune on vahe trotskismi vahel minevikus ja trotskismi vahel olevikus.

Meie parteiseltsimeeste viga seisab selles, et nad seda suurt vahet trotskismi vahel minevikus ja trotskismi vahel olevikus ei märganud. Nad ei märganud, et trotskistid juba ammu enam ideelised inimesed ei ole, et trotskistid ammu juba teeröövliteks on muutunud, kes igasuguse jälkuse peale valmis on, kes valmis on igasuguse ilguse peale, kuni salakuulamiseni ja oma isamaa otsekohese äraandmiseni, et aga nõukogude riigile ja nõukogude võimule paha teha. Nad ei märganud seda ja ei osanud sellepärast õigel ajal selleks ümber korraldada, et trotskistidega uutmoodi, otsustavamalt võidelda.

Vaadake, sellepärast osutusid trotskistide ilgused viimastel aastatel mõnedele meie parteiseltsimeestele täielikuks ootamatuks.

Edasi. Lõpuks ei märganud meie parteiseltsimehed seda, et praeguste kahjurite ja diversantide vahel, kelle hulgas fashismi trotskistlikud agendid üsna aktiivset osa etendavad, ühest küljest, ja Schahta aegade ajajärgu kahjurite ning diversantide vahel, teisest küljest, põhiolulik vahe on.

Esiteks. Schahtalased ja tööstuseparteilased olid meile avalikult võõrad inimesed. Need olid enamalt jaolt endised ettevõtete omanikud, endised valitsejad vanade pere-meeste juures, vanade aktsiaseltside endised kaasomanikud, või lihtsalt vanad kodanlised spetsialistid, kes meile poliitiliselt avalikult vaenulikud olid. Keegi meie inimestest ei kahelnud nende härrade poliitilise näo tõepärasuse üle. Ja schahtalased isegi ei varjanud oma pahameelset suhtumist nõukogude korrassa. Ei saa sedasama ütelda nüüdsetest kahjuritest ja diversantidest, trotskistidest. Nüüdsed kahjurid ja diversandid, trotskistid, — need on enamalt jaolt parteilikud inimesed, neil on parteipilet taskus, — tähendab, vormilikult ei ole need võõrad inimesed. Kui vanad kahjurid meie inimeste vastu olid, siis liptsevad uued kahjurid, vastupidi, meie

inimeste ees, laulavad meie inimestele kiitust, on nende vastu tallalakkujad, et aga nende usaldust võita. Vahe on, nagu näete, põhiolulik.

Teiseks. Schahtalaste ja tööstuseparteilaste jõud seisis selles, et neil enamal või vähemal määral vajalikke tehnikalisi teadmisi oli, kuna meie inimestel neid teadmisi ei olnud ja nad sunnitud olid esimestelt õppima. See asjaolu andis Schahta ajajärgu kahjuritele suure paremuse, andis neile võimaluse vabalt ja takistamatult kahjustada, andis neile võimaluse meie inimesi *tehnikaliselt* petta. Teistsugune on lugu nüüdsete kahjuritega, trotskistidega. Nüüdistel kahjuritel ei ole mingisuguseid tehnikalisi paremusi meie inimestega võrreldes. Vastupidi, meie inimesed on tehnikaliselt enam ette valmistatud, kui nüüdsed kahjurid, kui trotskistid. Schahta ajajärgust kuni meie päevadeni möödunud ajaga on meil kümned tuhanded tõelikke tehnikaliselt ettevalmistatud enamlikke kaadreid üles kasvanud. Võiks nimetada tuhandeid ja kümneid tuhandeid tehnikaliselt üleskasvanud enamlikke juhatajaid, kellega võrreldes kõik need Pjatakovid ja Livschitsid, Schestovid ja Boguslavskid, Muralovid ja Drobnised tehnilise ettevalmistuse vaatepunktist tühised lõbasuud ja koolijütsid on. Milles seisab siis sel juhtumil praeguseaja kahjurite, trotskistide, jõud? Nende jõud seisab parteipiletis, parteipileti omanises. Nende jõud seisab selles, et parteipilet neile poliitilise usalduse annab ja neile ligipääsu avab kõikidesse meie asutustesse ja organisatsioonidesse. Nende paremus seisab selles, et nemad, parteipiletit omades ja nõukogude võimu sõpru teeseldes, meie inimesi *poliitiliselt* petsid, usaldust kurjasti tarvitasid, tasahiljakesi kahjustasid ja meie riiklikke saladusi Nõukogude Liidu vaenlastele avasid. Oma poliitilise ja moraalse väärtuse poolest kahtlane „paremus“, kuid siiski „paremus“. Selle „paremusega“ ongi õieti seletatav see asjaolu, et trotskistlikud kahjurid, kui parteipiletiga inimesed, kes meie asutustes ja organisatsioonides kõikidesse kohtadesse pääsesid, välisriikide luureasutustele otse leitud vara olid.

Mõnede meie parteiseltsimeeste viga seisab selles, et nad kogu seda vahet vanade ja uute kahjurite vahel, schahtalaste ja trotskistide vahel, ei märganud, ei mõistnud, ja kuna nad seda ei märganud, ei osanud nad õigel ajal selleks ümber korraldada, et uute kahjuritega uutmoodi võidelda.

Majandusliikude edusammude varjuküljed

Niisugused on põhimised tõsiasjad meie rahvusvahelise ja sisemise seisukorra alalt, mis paljud meie parteiseltsimehed unustasid või mida nad ei märganud.

Vaadake, sellepärast tulid viimaste aastate sündmused kahjustamise ja diversiooni alal meie inimestele nii ootamatult.

Võidakse küsida: kuid mispärast meie inimesed kõike seda ei märganud, miks nad kõik selle unustasid?

Kust tuli kõik see unustamine, pimedus, muretus, leebus?

Kas pole see mitte orgaaniline viga meie inimeste töös?

Ei, see ei ole orgaaniline viga. See on — ajutine nähtus, mis kiiresti likvideeritud võib saada, kui meie inimesed pisut jõudu pingutavad.

Milles siis asi on?

Asi on selles, et meie parteiseltsimehed viimastel aastatel tervenisti majanduslikku tööle olid uppunud, nad olid majandusliikudest edusammudest äärmuseni veetlunud, ja, olles kõigest sellest asjast veetlunud, — unustasid kõik muu, jätsid kõik muu hooletusse.

Asi on selles, et nad, majandusliikudest edusammudest veetlunud olles, selles asjas kõige algust ja otsa nägema hakkasid, niisugustele asjadele aga, nagu Nõukogude Liidu rahvusvaheline seisukord, kapitalistlik ümbritsus, partei poliitilise töö kõvendamine, võitlus kahjustamise vastu jms — lihtsalt ei hakanud tähelepanu pöörama, arvates, et kõik need küsimused teisejärgulised või koguni kolmandajärgulised asjad on.

Edusammud ja saavutused on, muidugi, suur asi. Meie edusammud sotsialistliku ehituse alal on tõepoolest määratusuured. Kuid edusammudel, nagu kõigil muulgi maailmas, on ka oma varjuküljed. Inimestel, kes poliitikas vähe vilunud on, tekitavad suured edusammud ja suured saavutused tihti muretust, leebust, endaga rahulolemist, ülemäärast iseteadvust, usakust, kelkimist. Teie ei saa eitada, et meil viimasel ajal lugematul hulgal kiidukukkeid on siginenud. Pole imestada, et selles suurte ja tõsiste edusammude olukorras sotsialistliku ehituse alal hooplemise meeolud, meie edusammude paraadi näitamise meeolud tekivad, et tekivad meie vaenlaste jõudude allahindamise meeolud, oma jõudude ülehindamise meeolud ja,

kui järeldus kõigest sellest, — ilmub poliitiline pimedus.

Ma pean siin mõne sõna ütleva hädaohtudest, mis edusammudega seotud on, hädaohtudest, mis saavutustega seotud on.

Hädaohtusid, mis raskustega seotud on, tunneme meie kogemuste järgi. Juba mitu aastat, näe, peame võitlust sedaliiki hädaohtudega ja, peab ütleva, mitte ilma tagajärjeta. Hädaohud, mis raskustega seotud on, tekitavad ebakindlate inimeste juures sagedasti nukruse meeolu, uskumatust oma jõusse, pessimismi meeolu. Ja, vastu-pidi, seal, kus asi selles seisab, et raskustest tekkivatest hädaohtudest võitu saada, karastuvad inimesed selles võitluses ja tulevad võitlusest tõepoolest kaljukindlate enamlastena välja. Niisugune on raskustega seotud hädaohtude loomus. Niisugused on raskustest ülesaimise tagajärjed.

Kuid on teist liiki hädaohtusid, hädaohtusid, mis edusammudega on seotud, hädaohtusid, mis saavutustega on seotud. Ja jah, seltsimehed, hädaohtusid, mis edusammudega, saavutustega on seotud. Need hädaohud seisavad selles, et inimestel, kellel poliitikas vähe vilumust on ja kes väga palju pole näinud, edusammude olukord — edusamm edusammu järele, saavutus saavutuse järele, plaani ületamine ületamise järele, — muretuse ja endaga rahulolemise meeolu tekitab, paraadipidustuste ja vastastikuste õnnesoovide õhkkonna loob, mis mõõdu-tunde tapab ja poliitilist meeletteravust nüristab, inimesed lõdvaks teeb ja neid loorberitel puhkamisele tõukab.

Pole imestada, et selles upakuse ja endaga rahulolemise uimastavas õhkkonnas, paraadinäitamiste ja kärarikka enesekiit-mise õhkkonnas inimesed mõned põhiolul-likud tõsiasjad ära unustavad, millel meie maa saatuse kohta esmajärguline tähtsus on; inimesed hakkavad märkamisvõimet kaotama niisuguste ebaseadlike tõsiasjade kohta nagu kapitalistlik ümbritsus, uued kahjustamise vormid, hädaohud, mis seotud on meie edusammudega jms. Kapitalistlik ümbritsus? Aga see on ju lori! Missugune tähendus võib olla mõnel kapitalistlikul ümbritsusel, kui meie oma majanduslikud plaanid täidame ja ületame? Uued kahjustamise vormid, võitlus trotskismiga? See on kõik tühi asi! Missugune tähendus võib kõigil neil piasjadadel olla, kui meie oma majanduslikud plaanid täidame ja ületa-

me? Partei põhikiri, parteiasutuste valitavus, partei juhatajate aruandmine partei massi ees? On siis seda kõike tarvis? Kas maksab üldse nende pisiasjadega jännata, kui meil majandus kasvab ning tööliste ja talupoegade aineeline seisukord ikka enam ja enam paraneb? See on kõik tühi asil! Plaanid meie ületame, partei pole meil halb, partei Keskkomitee pole kah halb, — mis astelt meile veel vaja on? Veidrad inimesed istuvad seal Moskvas, partei Keskkomitees: mõtlevad mingisuguseid küsimusi välja, räägivad mingist kahjustamisest, ei maga ise, ega lase ka teisi magada...

Siin on teile kujukas näide sellest, kui kergesti ja „lihtsalt“ mõnele meie vilu-

matule seltsimehele, majanduslikkudest edusammudest peadpööritava veetlumise tagajärjel, poliitiline pimedus külge hakkab.

Niisugused on hädaohud, mis seotud on edusammudega, saavutustega.

Niisugused on selle põhjused, et meie parteiseltsimehed, majanduslikkudest edusammudest veetlunult, rahvusvahelise ja sisemise iseloomuga tõsiasiad unustasid, millel Nõukogude Liidu kohta põhioluline tähendus on, ja tervet rida hädaohte ei märganud, mis meie maad ümbritsevad.

Niisugused on meie muretuse, unustamise, leebuse, poliitilise pimeduse juured.

Niisugused on meie majandusliku ja parteilise töö puuduste juured.

V

Meie ülesanded

Kuidas need meie töö puudused likvideerida?

Mis peab selleks tegema?

Vaja on järgmised abinõud teostada:

1) Kõigepealt on vaja meie parteiseltsimeeste tähelepanu, kes ühe või teise ametkonna liinis „jooksvatesse küsimustesse“ on vajunud, — suurte rahvusvahelise ja sisemise iseloomuga poliitiliste küsimuste poole pöörata.

2) On vaja meie partei poliitiline töö tarvilikule kõrgusele tõsta, seades peamiseks ülesandeks partei, nõukogude ning majanduslikkude kaardrite poliitilise harimise ja enamliku karastamise.

3) On vaja meie parteiseltsimeestele selgeks teha, et majanduslikud edusammud, mille tähendus vastuvaidlemata väga suur on ja mida meie ka edaspidi, päevast päeva, aastast aastasse saame taotlema, — siiski veel mitte kogu meie sotsialistlik ehitusetöö ei ole.

Tuleb selgeks teha, et varjukulgi, mis seotud on majanduslikkude edusammudega ja mis enesega rahulolemises, muretuses, poliitilise meele nürinemises väljenduvad, ainult sel juhtumil võib likvideerida, kui majanduslikud edusammud ühtuvad parteilise ehitusetöö edusammudega ja meie partei hargestatud poliitilise tööga.

Tuleb selgeks teha, et majanduslikud edusammud ise, nende püsivus ja pidevus tervelt ja täielikult partei organiseerimistöö ja partei poliitilise töö edusammudest olenevad, et ilma selle tingimuseeta majanduslikud edusammud liiva peale ehitatuks võivad osutuda.

4) On vaja meeles pidada ja mitte kunagi unustada, et kapitalistlik ümbritsus see põhimine tõsiasi on, mis Nõukogude Liidu rahvusvahelise olukorra ära määrab.

Peab meeles pidama ja mitte kunagi unustama, et niikaua, kui on kapitalistlik ümbritsus, — saavad olema ka kahjurid, diversandid, salakuulajad, terroristid, keda välisriikide luureasutused Nõukogude Liidu tagalatesse saadavad; seda peab meeles pidama ja nende seltsimeeste vastu võitlema, kes kapitalistliku ümbritsuse tõsiasi tähtsust alla hindavad, kes kahjustamise jõudu ja tähtsust alla hindavad.

Tuleb meie parteiseltsimeestele selgeks teha, et mitte mingisugused majanduslikud edusammud, kui suured nad ka ei oleks, ei suuda kapitalistliku ümbritsuse tõsiasi ja sellest tõsiasi järgnevaid tagajärgi anmuleerida.

Tuleb vajalikud abinõud tarvitusele võtta, et meie seltsimeestel, parteilikkudel ja parteitutel enamlastel, võimalik oleks välismaa luureasutuste kahjustamise-, diversiooni- ja salakuulamise-töö eesmärkide ja ülesannetega, praktika ja tehnikaga tutvuneda.

5) On vaja meie parteiseltsimeestele selgeks teha, et trotskistid, kes välismaa luureasutuste diversiooni-, kahjustamise- ja salakuulamise-töö aktiivseid ollusi kujutavad, juba ammu enam poliitiline vool töölisklassis ei ole, et nad juba ammu enam mingit ideed ei teeni, mis töölisklassi huvidega kokku sünnib, et nad kahjurite, diversantide, salakuulajate, mõrtsukate põhimõtteuks ja ideetuks bandeks on muutu-

nud, kes välismaade luureasutuste palga peal töötavad.

Selgeks teha, et võitluses praeguseaja trotskismiga nüüd mitte vanu meetodeid, mitte vaidluste meetodeid tarvis ei ole, vaid uusi meetodeid, väljajuurimise ja purustamise meetodeid.

6) On vaja meie parteiseltsimeestele selgeks teha vahe praeguseaja kahjurite ja Schahta ajajärgu kahjurite vahel, selgeks teha, et kui Schahta ajajärgu kahjurid meie inimesi tehnikas petsid, nende tehnikalist mahajäänumust ära kasutades, siis praeguseaja kahjurid, kes partei pileti omavad, meie inimesi poliitilises usalduses nende, kui parteiliikmete, vastu petavad, meie inimeste poliitilist muretust ära kasutades.

On vaja vana, tehnika vallutamise loosungit, mis Schahta aegade ajajärgule vastab, täiendada uue loosungiga kaadrite poliitilise kasvatuskohta, enamluse vallutamise ja meie poliitilises usaldavuse likvideerimise kohta, loosungiga, mis nüüdsele läbielatavale ajajärgule täiesti vastab.

Võidakse küsida: kas ei olnud võimalik aastat kümme tagasi, Schahta aegade ajajärgul, korraga mõlemad loosungid anda, nii esimese loosungi tehnika vallutamise kohta, kui ka teise loosungi kaadrite poliitilise kasvatuskohta? Ei, seda ei võinud teha. Nii meil enamlaste parteis asju ei aeta. Revolutsiooniliku liikumise pöördesilmapiilkudel etestatakse alati üks mingisugune põhiloosung, kui sõlmloosung, selleks, et temast kinni haarata ja tema kaudu terve ahel välja tõmmata. Lenin õpetas meid nii: otsige põhimine lüli meie töö ahelas üles, haarake temast kinni ja kiskuge teda selleks, et tema kaudu tervet ahelat välja tõmmata ja edasi minna. Revolutsiooniliku liikumise ajalugu näitab, et see taktika ainuke õige taktika on. Schahta ajajärgul seisis meie inimeste nõrkus nende tehnikalises mahajäänumuses. Mitte poliitilised, vaid tehnikalised küsimused olid meil siis nõrk koht. Mis meie poliitilistesse vahekordadesse toleaegsete kahjuritega puutub, siis olid need täiesti selged, kui enamlaste vahekorrad poliitiliselt võraste inimestega. Selle meie tehnikalise nõrkuse likvideerimise meie sellega, et tehnika vallutamise loosungi andsime ja möödunud ajajärgul kümned ja sajad tuhanded tehnikaliselt ettevalmistatud enamlikud kaadrid üles kasvatasime. Ise asi on nüüd, kui meil juba tehnikaliselt ettevalmistatud enamlikud kaadrid on ja kui kahjurite osas mitte avalikult võõrad inimesed ei esine, kellel pealegi, meie inimestega võrreldes, mingisuguseid tehnikalisi paremusi pole, vaid inimesed,

kes parteipileti omavad ja kõiki parteiliikme õigusi kasutavad. Nüüd ei seisa meie inimeste nõrkus mitte tehnikalises mahajäänumuses, vaid poliitilises muretuses, pimedas usalduses inimeste vastu, kes juhuslikult parteipileti on saanud, kontrolli puudumises inimeste üle mitte nende poliitiliste deklaratsioonide, vaid nende töö tagajärgede järele. Nüüd ei ole meile sõlmküsimuseks mitte meie kaadrite tehnikalise mahajäänumuse likvideerimine, sest see on põhimiselt juba likvideeritud, vaid poliitilise muretuse ja poliitilises usalduse likvideerimine kahjurite suhtes, kes juhuslikult parteipileti on saanud.

Niisugune on põhimine vahe kaadrite pärast võitlemise sõlmküsimuse vahel Schahta aegade ajajärgul ja praeguse ajajärgu sõlmküsimuse vahel.

Vaadake, sellepärast ei võinud meie, ega tohtinud kümne aasta eest mõlemaid loosungeid ühekorruga anda, nii tehnika vallutamise loosungit, kui kaadrite poliitilise kasvatamise loosungit.

Vaadake, sellepärast on vaja vana, tehnika vallutamise loosungit nüüd enamluse vallutamise, kaadrite poliitilise kasvatamise ja meie poliitilise muretuse likvideerimise uue loosungiga täiendada.

7) On vaja puruks lüüa ja kõrvale heita see mäda teooria, et justku peaks ühes iga meie edasijõudmisega klassivõitlus meil ikka enam ja enam kustuma, et justku jääks klassivaenlane, meie edusammudele vastavalt, ikka taltsamaks ja taltsamaks.

See pole mitte ainult mäda teooria, vaid ka hädaohtlik teooria, sest ta suigutab meie inimesi, veab neid püünisesse, klassivaenlasele aga annab võimaluse võitluseks nõukogude võimu vastu kosuda.

Vastupidi, mida enam meie edasi liigume, mida rohkem meil edusamme saab olema, seda tigemaks lähivad purukslöödud kurnajateklasside jäänused, seda kiiremini lähivad nad üle teravamatele võitlusevormidele, seda enam saavad nad nõukogude riigile paha tegema, seda enam saavad nad kõige meeleheitlikumaid võitlusevahendeid haarama, kui hukkamisele mõistetute viimaseid vahendeid.

Tarvis on silmas pidada, et NSV Liidus purukslöödud klasside jäänused mitte üksi ei ole. Nad saavad otsekohest toetust meie vaenlastelt väljastpoolt NSV Liidu piire. Oleks ekslik mõelda, et klassivõitluse piirkond NSV Liidu piiridega piirub. Kui klassivõitluse üks ots NSV Liidu raamides oma tegevust avaldab, siis ulatab ta teine ots meid ümbritsevate kodanliste riikide piiridesse. See ei või purukslöödud klasside

jäänustel teadmata olla. Ja just sellepärast, et nad seda teavad, saavad nad ka edaspidi oma meeleheitlikke väljaastumisi jätkama.

Nii õpetab meid ajalugu. Nii õpetab meid leninism.

Seda kõike on vaja meeles pidada ning valvel olla.

8) On vaja puruks lüüa ja kõrvale heita teine mäda teooria, mis räägib, et see, kes mitte alati kahju ei tee ja kes kas või vahetki oma töös edu näitab, justku ei võivat kahjur olla.

See veider teooria paljastab ta autorite naiivsust. Mitte ükski kahjur ei tee kogu aeg kahju, kui ta ei taha, et ta kõige lähema ajaga paljastatakse. Vastupidi, päris kahjur peab oma töös aegajalt edu näitama, sest see on tal ainuke abinõu kahjurina alles jääda, usaldust võita ning oma kahjustamistööd jätkata.

Ma arvan, et see küsimus selge on ja rohkem selgitamist ei vaja.

9) On vaja puruks lüüa ja kõrvale heita kolmas mäda teooria, mis räägib, et majanduseplaanide süstemaatlik täitmine kahjustamise ning tema tagajärjed justku tühjaks tegevat.

Sarnasel teorial võib ainult üks otstarb olla: meie tegelaste ametkondlikku enese-armastust kōdistada, neid rahustada ja nende võitlust kahjustamise vastu nõrgendada.

Mis tähendab „meie majanduseplaanide süstemaatlik täitmine“?

Esiteks, on tõestatud, et kõik meie majanduseplaanid madaldatud on, sest nad ei arvesta neid hiiglasuuri reserve ja võimalusi, mis meie rahvamajanduse põues peituvad.

Teiseks, ei tähenda majanduseplaanide täitmine üldkokkuvõttes rahvakomissariatide järgi tervelt, et plaanid ka mõnede väga tähtsate harude alal niisamuti täidetakse. Vastupidi, tõsiasiad räägivad, et terve rida rahvakomissariaate, kes oma aasta-majanduseplaanid täitsid ja isegi ületasid, mõnedes väga tähtsates rahvamajanduse harudes süstemaatlikult plaane ei täida.

Kolmandaks, ei saa olla kahtlust selles, et kui kahjureid poleks paljastatud ja välja visatud, siis oleks lugu majanduseplaanide täitmiseiga pāratusti halvem, mida käsitava teooria lühinägelikkudel autoritel tuleks meeles pidada.

Neljandaks, ei kohanda kahjurid harilikult oma peamist kahjustamistööd mitte rahuaajale, vaid sõja eelõhtu või sõja enese ajajärgule. Oletame, et meie hakkaksime endid „majanduseplaanide süstemaatliku täitmise“ mäda teooriaga suigutama ja ei

puudutaks kahjureid. Kas kujutavad selle mäda teooria autorid endile ette, mäherdust hiiglakahju kahjurid meie riigile sõja puhul tooksid, kui neid lastaks meie rahvamajandusse jääda — „majanduseplaanide süstemaatliku täitmise“ mäda teooria varju all.

Kas pole selge, et „majanduseplaanide süstemaatliku täitmise“ teooria — kahjuriitele kasulik teooria on?

10) On vaja puruks lüüa ja kõrvale heita neljas mäda teooria, mis räägib, et justku oleks stahaanovlik liikumine kahjustamise likvideerimise põhimine abinõu.

See teooria on selleks välja mõeldud, et stahaanovlastest ja stahaanovlikust liikumisest lobisemise varjul hoopii kahjuritelt kõrvale juhtida.

Sm Molotov tõi oma aruandes terve rea tõsiasi ju ette, mis räägivad, kuidas trotskistlikud ja mitte-trotskistlikud kahjurid Kusbassis ning Donbassis, meie poliitiliselt muretute seltsimeeste usaldust kurjasti tarvitan, stahaanovlasi süstemaatlikult ninapidi vedasid, neile kaikkaid kodarate vahele loopisid, nende edukale tööle kunstlikult terve rea takistusi löid ja viimaks niikaugele jõudsid, et nende töö laostasid. Mida võivad stahaanovlased üksi ära teha, kui kapitaalset ehitustöö kahjurlik läbiviimine, ütleme, Donbassis lõhe tõi sõetootmise ettevalmistustööde vahel, mis tempodest maha jäävad, ja kõikide muude tööde vahel? Kas pole selge, et stahaanovlik liikumine ise meie poolt reaalset abi vajab — kahjuriite kõikide ja igasuguste salasepitsuste vastu selleks, et asja edasi viia ning oma suurt ülesannet täita? Kas pole selge, et võitlus kahjustamisega, võitlus kahjustamise likvideerimiseks, kahjustamise ohjeldamine, tingimuseks on, mis vajalik on selleks, et stahaanovlik liikumine täies ulatuses võiks hargestuda?

Ma arvan, et see küsimus niisamuti selge on ja rohkem selgitamist ei vaja.

11) On vaja puruks lüüa ja kõrvale heita viies mäda teooria, mis räägib, et trotskistlikkudel kahjuritel justku enam reserve ei olevat, et nad justku oma viimaseid kaardreid kokku korjavad.

Seltsimehed, see ei ole õige. Niisuguse teooria võisid ainult naiivsed inimesed välja mõelda. Trotskistlikkudel kahjuritel on oma reservid. Kõigepealt koosnevad nad NSV Liidus purukslõõdud kurnajateklasside jäänustest. Nad koosnevad tervest reast Nõukogude Liidule vaenulikkudest rühmadest ja organisatsioonidest väljaspool NSV Liidu piire.

Võtke, näiteks, trotskistlik kontrrevolut-

sioonilik IV internatsionaal, mis kahe kolmandiku võrd salakuulajatest ja diversantidest koosneb. Kas see pole reserv? Kas pole selge, et see salakuulajate internatsionaal kaadreid trotskistide salakuulamise- ja kahjustamise-töö jaoks saab välja eraldama?

Ehk võtame, näiteks, veel Norrast nadikaela Scheflo rühma, kes ülemnuuskurile Trotskile oma juures ulualust andis ja tal aitas Nõukogude Liidule paha teha. Kas see rühm pole reserv? Kes võib eitada, et see kontrrevolutsioonilik rühm ka edaspidi trotskistlikkudele salakuulajatele ja kahjuritele saab abiks olema?

Ehk võtame, näiteks, veel teise miisamuguse nadikaela, nagu Scheflo, rühma — Souvarine'i rühma Prantsusmaal. Kas tema pole reserv? Kas võib eitada, et see nadikaelte rühm niisamuti trotskiste nende salakuulamise- ja kahjustamise-töös Nõukogude Liidu vastu saab aitama?

Ja kõik need härrased Saksamaal, igasugused Ruth Fischerid, Maslovid, Urbanid, kes oma hinge ja ihu fashistidele on müünud, — kas pole nemad reserviks trotskistlikule salakuulamise- ja kahjustamise-tööle?

Ehk, näiteks, tuntud kirjanikkudejõuk Ameerikas, eesotsas tuntud sulil Eastmaniga, kõik need suleroövliid, kes sellest elavadki, et NSV Liidu töolisteklassi laimavad, kas pole nemad trotskismi reserv?

Ei, on vaja kõrvale heita see mäda teooria, et trotskistid justku oma viimaseid kaadreid kokku korjavad.

12) Lõpuks on vaja puruks lüüa ja kõrvale heita veel üks mäda teooria, mis räägib, et kuna meid, enamlasti, palju on, kahjureid aga vähe, et kuna meid, enamlasti, kümned miljonid inimesi toetavad, trotskistlikke kahjureid aga üksikud ja kümned, siis võiksime meie, enamlased, sihukese kahjurite salgakese tähelepanematagi jätta.

Seltsimehed, see ei ole õige. See enam kui veider teooria on selleks välja mõeldud, et mõningaid meie juhatavaid seltsimehi trööstida, kes tööl sellepärast läbi kukkusid, et nad ei osanud kahjustamise vastu võidelda, ja nende valvsust suigutada, lasta neid rahulikult magada.

Et trotskistlikke kahjureid üksikud toetavad, enamlasti aga kümned miljonid inimesi — see on, muidugi, õige. Kuid sellest ei järgne sugugi mitte, et kahjurid ei saa meie asjale kõige tõsisemat kahju teha. Selleks, et pahandust ja kahju teha, selleks pole sugugi mitte suurt hulka inimesi tarvis. Et Dnjeprostroid üles ehitada,

on tarvis kümned tuhanded töölisel tegevusse panna. Selleks aga, et teda õhku lasta, on, võib olla, mõnikümmend inimest tarvis, mitte rohkem. Selleks, et sõja ajal lahingut võita, võib mitu korpust punaväelasi tarvis minna. Selleks aga, et seda võitu väerindel läbi kukutada, on küllalt mõnest salakuulajast kusagil armee staabis või isegi diviisi staabis, kes operatiivse plaani võivad ära varastada ja ta vastasele üle anda. Selleks, et suurt raudteesilda üles ehitada, on tuhandeid inimesi tarvis. Kuid selleks, et teda õhku lasta, on mõnest inimesest küllalt. Niisuguseid näiteid võiks kümned ja sajad tuua.

Järelikult ei saa end sellega trööstida, et meid palju on, neid, trotskistlikke kahjureid, aga vähe.

On tarvis saavutada, et neid, trotskistlikke kahjureid, meie ridades hoopiski ei oleks.

Nii seisab asi selle küsimusega, kuidas likvideerida meie töö puudused, mis kõigil meie organisatsioonidel, nii majanduslikudel kui nõukogulistel, administratiivsetel kui parteilistel, ühised on.

Niisugused on abinõud, mis selleks vajalikud, et neid puudusi likvideerida.

Mis eriti parteiorganisatsioonidesse ja nende töö puudustesse puutub, siis kõneldatakse nende puuduste likvideerimise abinõudest küllalt üksikasjalikult teile otsustamiseks esitatavas resolutsiooni projektis. Ma arvan, sellepärast, et vajadust pole siin asja selle külje üle pikemalt rääkida.

Tahaksin ainult mõned sõnad meie partei kaadrite poliitilise ettevalmistamise ja täiendamise küsimuse kohta ütelda.

Ma mõtlen, et kui meie suudaksime, kui meie oskaksime oma partei kaadrid, alt kuni üles, ideoloogiliselt ette valmistada ja neid poliitiliselt nii karastada, et nad sisesiseses ja rahvusvahelises olukorras vabalt orienteeruda võiksid, kui meie oskaksime nad täiesti küpseteks leninlasteks, marksistideks teha, kes suutelised oleksid ilma tõsiste vigadeta maa juhatamise küsimusi otsustama, siis lahendaksime meie sellega üheksa kümnendikku kõigist meie ülesannetest.

Kuidas on lugu meie partei juhatava koosseisuga?

Meie partei koosseisus on, kui tema juhatavaid kihte silmas pidada, umbes 3—4 tuhat kõrgemat juhatajat. See on, ma ütleksin, — meie partei kindralkond.

Edasi tuleb 30—40 tuhat keskmist juhatajat. See on — meie partei ohvitserkond.

Kaugemal tuleb umbes 100—150 tuhat inimest partei madalamast komande-

ride koosseisust. See on, nii ütelda, meie partei allohvitserkond.

Nende komanderi-kaadrite ideoloogilist taset ja poliitilist karastust tõsta, nendesse kaadritesse värskeid jõude valada, kes oma etestamist ootavad, ja selkombel juhata-vate kaadrite koosseisu laiendada, — selles on ülesanne.

Mida on selleks tarvis?

Kõigepealt on vaja meie parteilistele ju-hatajatele, rakukeste sekretäridest kuni oblasti ja vabariigi parteiorganisatsioonide sekretärideni, ette panna teatud aja jook-sul omale kaks inimest leida, kaks partei-töölisi, kes suutelised on nende tõelikku-deks asetäitjateks olema. Võidakse ütelda: aga kust neid saada, igapähele kaks asetäit-jat; meil ei ole niisuguseid inimesi, ei ole vastavaid töölisi. See pole õige, seltsimehed. Suutelisi inimesi, andekaid inimesi on meil kümned tuhanded. Vaja on neid ainult tunda ja õigel ajal etestada, et nad vanale kohale liiaks kaua seisma ei jääks ja mä-danema ei hakkaks. Kes otsib, see leiab.

Edasi. Rakukeste sekretäride parteilikuks õpetamiseks ja kordusõppuseks on vaja igas oblasti keskuses neljakuulised „*par-teilised kursused*“ asutada. Nende-le kursustele on tarvis kõikide partei alg-organisatsioonide (rakukeste) sekretärid saada; siis aga, kui nad on kursused läbi teinud ja kohtadele tagasi jõudnud, — nende asetäitjad ja partei algorganisatsiooni kõige suutelisemad liikmed.

Edasi. Raiooniorganisatsioonide esimeste sekretäride poliitiliseks kordusõppuseks on vaja üle NSVL, ütleme, 10-nes kõige tähtsamas keskuses kaheksakuulised „*le-e-ninlikud kursused*“ asutada. Nende-le kursustele tulevad saata raiooni- ja ringkonna-parteiorganisatsioonide esime-sed sekretärid, ja selle järele, kui neil kur-sused läbi tehtud ja nad kohtadele tagasi on jõudnud, — nende asetäitjad ja raiooni-ning ringkonna-organisatsioonide kõige suutelisemad liikmed.

Edasi. Linnaorganisatsioonide sekretä-ride ideoloogiliseks kordusõppuseks ja poliitiliseks täiendamiseks on vaja ÜK(e)P Keskkomitee juurde kuuekuulised „*par-tei ajaloo ja poliitika kursu-sed*“ asutada. Nendele kursustele tulevad saata linnaorganisatsioonide esimesed või teised sekretärid, ja selle järele, kui neil kursused läbi tehtud ja nad kohtadele ta-gasi on jõudnud, — linnaorganisatsioonide kõige suutelisemad liikmed.

Lõpuks on vaja ÜK(e)P Keskkomitee juurde kuuekuuline „*nõupidamine*

sise- ja rahvusvahelise poliitika küsimuste üle“ korraldada. Siia tulevad saata oblasti- ja kraioorganisatsioonide ja rahvusliikude kommunistlik-kude parteide keskkomiteede esimesed sek-retärid. Need seltsimehed ei pea mitte ühe, vaid mitu vahetust andma, kes meie partei Keskkomitee juhatajaid võivad asendada. See on vajalik ja see peab saama tehtud.

Ma lõpetan, seltsimehed.

Meie laistsime selkombel meie töö põhi-mised puudused, nii need, mis ühised on kõikidele meie organisatsioonidele, majan-dusliikudele, administratiivsetele, partei-listele, kui ka need, mis omased on vaid eriti parteiorganisatsioonidele; puudused, mida töölisklassi vaenlased oma diver-siooni- ja kahjustamise-töö, oma salakuu-lamise- ja terroristliku-töö jaoks ära kasu-tavad.

Edasi märkisime meie ära põhimised abinõud, mis selleks vajalikud on, et neid puudusi likvideerida ja välismaade luure-asutuste trotskistlik-faschistlikkude agen-tide diversiooni ja kahjustamise, salakuu-lamise ja terroristlikke väljaastumisi kah-jutuks teha.

Tõuse küsimus, kas saame meie kõik need abinõud teostada, kas on meil selleks kõik vajalikud võimalused?

Tingimata saame. Saame, sest meil on meie tarvitada kõik vahendid, mis sel-leks vajalikud on, et neid abinõusid teos-tada.

Mis meil siis puudub?

Puudub ainult üks: valmisolek oma enda muretust, oma enda leebust, oma enda poliitilist lühinägelikkust likvideerida.

Selles on konks.

Kuid kas meie tõesti ei suuda sellest nae-ruväärsest ja idiootlikust haigusest jagu saada, meie, kes kapitalismi kukutasime, sotsialismi põhimiselt valmis ehitasime ja üleilmse kommunismi suure lipu üles tõst-sime?

Meil ei ole põhjust selles kahelda, et meie temast tingimata jagu saame, kui, mui-dugi, seda tahame. Saame jagu mitte liht-salt, vaid enamlikult, nagu tarvis.

Ja kui meie sellest idiootlikust haigusest oleme jagu saanud, siis võime täie veen-dumusega ütelda, et meile mingisugused vaenlased kohutavad ei ole, ei sisemised, ega välised; meile ei ole kohutavad nende väljaastumised, sest meie saame nad tule-vikus niisamuti puruks lööma, nagu meie neid olevikus purustame, nagu purustasi-me neid minevikus. (*Kiiduavaldu-sed.*)

SELTSIMEES STALINI LÕPUSÕNA

ÜK(e)P KESKKOMITEE PLEENUMIL 5. MÄRTSIL 1937. a.

Seltsimehed!

Ma rääkisin oma aruandes arutatava asja põhiküsimustest. Läbirääkimised näitasid, et meil on nüüd täielik selgus, on ülesannetest arusaamine ja on valmisolek meie töö puudusi likvideerida. Kuid läbirääkimised näitasid ka, et on mõned meie organisatsioonilis-poliitilise praktika konkreetsed küsimused, mille alal meil veel täiesti selget arusaamist ei ole. Niisuguseid küsimusi lugesin ma üles seitse.

Lubage mõned sõnad nende küsimuste kohta ütelda.

1) Nüüd on, tuleb arvata, kõik aru saanud, äratundmisele jõudnud, et ülemäärane veetlumus majanduslikkudest hoogtöödest ja majanduslikkudest edusammudest, partei-poliitiliste küsimuste allahindamise ja unustamise juures, — umbkotti viib. Järelikult on vaja tegelaste tähelepanu partei-poliitiliste küsimuste poole pöörata niiviisi, et majanduslikud edusammud partei-poliitilise töö edusammudega ühtuaksid ja kõrvuti käiksid.

Kuidas partei-poliitilise töö kõvendamise ülesannet, parteiorganisatsioonide majanduslikkudest piasjadest vabastamise ülesannet praktilikult teostada? Nagu läbirääkimistest näha, kalduvad mõned seltsimehed sellest ebaõiget järeldust tegema selle kohta, et nüüd tuleb nagu majanduslikust tööst hoopis eemale minna. Vähemalt kuuldsu häält: noh, tänu jumalale, nüüd vabaneme majanduslikkudest asjadest, nüüd võib ka partei-poliitilist tööd tegema hakata. Kas on see järeldus õige? Ei, ei ole õige. Kui meie parteiseltsimehed, majanduslikkudest edusammudest veetludes, poliitikast eemaldusid, siis oli see äärmus, mis meile suuri ohvreid maksis. Kui nüüd mõned meie seltsimehed, partei-poliitilist tööd kõvendama hakates, mõtlevad majandusest eemale minna, siis on see teine äärmus, mis meilt mitte vähem ohvreid ei saa nõudma. Ei või ühest äärmusest teise tormata. Ei või poliitikat majandusest eraldada. Meie ei või majandusest ära minna, niisamuti nagu ei või poliitikast ära minna. Tundmaõppimise soodsustamiseks eraldavad inimesed harilikult metodoloogiliselt majanduse küsimused poliitika küsimustest. Kuid seda tehakse ainult metodoloogiliselt, kunstlikult, ainult tundmaõppimise soodsustamiseks.

Elus, praktikas on, vastupidi, poliitika ja majandus lahutamatud. Nad oletsevad ühes ja tegutsevad ühes. Ja see, kes meie praktilikus poliitikas mõtleb majandust poliitikast eraldada, majanduslikku tööd poliitilise töö vähendamise hinnaga kõvendada, või, vastupidi, poliitilist tööd majandusliku töö vähendamise hinnaga kõvendada, — see satub tingimata umbkotti.

Resolutsiooni projekti teatud punkti mõte parteiorganisatsioonide vabastamise kohta majanduslikkudest piasjadest ja partei-poliitilise töö kõvendamise kohta ei seisa mitte selles, et majanduslikust tööst ja majanduslikust juhatusest eemale minna, vaid ainult selles, et majanduslikkude asutuste, seal hulgas ja eriti maaasutuste, asendamise ja asutuste vastutuse äravarjamise praktikast meie parteiorganisatsioonide poolt mitte enam lasta ette tulla. Järelikult on vaja omastada majanduslikkude asutuste enamliku juhatamise meetod, mis selles seisab, et neile asutustele süstemaatlikult abi anda, neid süstemaatlikult kindlustada ja majandust mitte nendest asutustest mööda minnes juhatada, vaid nende kaudu. On tarvis majanduslikkudele asutustele ja kõigepealt maaasutustele paremaid inimesi anda, on tarvis neid asutusi uute paremate tegelastega komplekteerida, kes suutelised on nende peale pandud ülesandeid täitma. Alles peale seda, kui see töö on läbi tehtud, võib loota, et parteiorganisatsioonid majanduslikkudest piasjadest täielikult vabastatud saavad. Arusaadav, et see asi tõsine on ja teatud aega nõuab. Kuid niikaua, kui see veel tehtud ei ole, tuleb parteiorganisatsioonidel ka edaspidi, äramääratud lühikeseks ajaks, põllumajanduslikkude asjadega, kõigi nende piasjadega, künniga, külviga, koristusega jne, lähedalt tegemist teha.

2) Paar sõna kahjuritest, diversantidest, salakuulajatest jne. Nüüd on, ma arvan, kõigil selge, et praegused kahjurid ja diversandid, missuguse lipuga nad endid ka ei maskeeriks, kas trotskistliku või buhaarinliku lipuga, ammu enam juba poliitiline vool töölisteliikumises ei ole, et nad elukutseliste kahjuritest, diversantidest, salakuulajatest, mõrtsukate põhimõtteks ja ideeks bandeks on muutunud. Arusaadav, et neid härraseid halastamatult tuleb pu-

rustada ja välja rookida, kui tööliste-klassi vaenlasi, kui meie kodumaa äraand-jaid. See on selge ja ei nõua edasisi selgitamisi.

Kuid teine küsimus on: kuidas trotskismi jaapani-saksa agentide purukslõõmiste ja väljarookimise ülesannet praktilikult teostada? Kas tähendab see, et mitte ainult tõelikke trotskiste lüüa ja välja rookida ei tule, vaid ka neid, kes kunagi trotskismi poole kõikusid, pärast aga, juba ammu, trotskismist eemale läksid; mitte ainult neid, kes tõesti kahjustamise trotskistlikud agendid on, vaid ka neid, kellel kunagi juhusega oli uulitsat pidi sammuda, kust kunagi üks või teine trotskist läbi käis? Vähemalt tulid siin pleenumil niisugused häälde kuuldavale. Kas võib resolutsiooni niisugust tõlgitsemist õigeks pidada? Ei, seda ei või õigeks pidada. Selles küsimuses, nagu ka kõigis teistes küsimustes, on tarvis individuaalset, differentseeritud juurdeminekut. Kõiki ei saa ühe mõõduga mõtta. Niisugune summalik juurdemine võib ainult tõelikkude trotskistlike kahjurite ja salakuulajate vastu võitlemise asjale kahju teha.

Meie vastutavate seltsimeeste hulgas on mõningal arvul endiseid trotskiste, kes juba ammu trotskismist on eemale läinud ja trotskismiga mitte halvemini võitlust ei pea, vaid paremini kui mõned meie lugupeetud seltsimehed, kellel juhust polnud trotskismi poole kõikuda. Oleks rumal nüüd niisuguseid seltsimehi määrada.

Meie seltsimeeste hulgas on ka niisuguseid, kes ideoloogiliselt alati trotskismi vastu seisid, kuid selle peale vaatamata üksikute trotskistidega isiklikku sidet pidasid, mille nad viivitamata likvideerisid, niipea kui trotskismi praktilik nägu neile selgeks sai. Ei ole, muidugi, hea, et nad oma isiklikku sõprussidet üksikute trotskistidega mitte kohe ei katkestanud, vaid hiljaksjäämiseks. Kuid rumal oleks niisuguseid seltsimehi trotskistidega ühte hunnikusse heita.

3) Mis tähendab — tegelasi õieti valida ja neid õieti tööle paigutada?

See tähendab tegelasi, esiteks, poliitilise tunnuse järgi valida, s. o. kas nad poliitilist usaldust väärivad, ja, teiseks, asjatundmise tunnuse järgi, s. o. kas nad nii- ja niisuguse konkreetse töö jaoks kõlbulikud on.

See tähendab, asjatundlikku juurdeminekut mitte äritsevaks juurdeminekuks muuta, kus inimesed tegelaste asjatundmise omaduste vastu huvi tunnevad, kuid nende poliitilise näo vastu huvi ei tunne.

See tähendab, poliitilist juurdeminekut mitte ainukeseks ja kõikeammutavaks juurdeminekuks muuta, kus inimesed tegelaste poliitilise näo vastu huvi tunnevad, kuid nende asjatundmise omaduste vastu huvi ei tunne.

Kas võib ütelda, et meie parteiseltsimehed seda enamlikku reeglit täidavad? Kahjuks ei saa seda ütelda. Siin, pleenumil, sellest juba räägiti. Kuid ei üteldud kõike ära. Asi on selles, et seda järeleproovitud reeglit meie praktikas ühtlugu rikutakse ja seejuures kõige jämedamal kombel. Kõige sagedamini valitakse tegelasi mitte objektiivsete tunnuste järgi, vaid juhuslikkude, subjektiivsete, elaklik-väikekodanliste tunnuste järgi. Valitakse kõige sagedamini niinimetatud tuttavaid, sõpru, omanurga mehi, isiklikult truid inimesi, kes meistrid on oma peremehe kiitma — ükskõik kuidas nad poliitiliselt ja asjatundmise poolest kõlbavad.

Arusaadav, et vastutavate tegelaste juhatava grupi asemel lähedaste inimeste perekonnake, artell, välja tuleb, mille liikmed püüavad rahu elada, üksteist mitte riivata, mustust majast mitte välja kanda, üksteist üles kiita ja aegajalt edusammude üle keskkohta õõnsalt-tühje ja pööritamapanevaid aruandeid saata.

Pole raske aru saada, et niisuguses perekondlik olukorras ei töö puuduste arvustuse, ega töö juhatajate enese arvustuse jaoks ruumi ei saa olla.

Arusaadav, et niisugune perekondlik olukord soodsa keskkonna loob tallalakkujate kasvatamiseks, inimeste kasvatamiseks, kes oma väärtuse tunde on kaotanud ja kellele sellepärast enamhusega midagi ühist pole.

Võtke, näiteks, seltsimehed Mirsojan ja Vainov. Esimene nendest on Kasahstani kraia parteiorganisatsiooni sekretär, teine Jaroslavi oblasti parteiorganisatsiooni sekretär. Need inimesed ei ole meie hulgas viimased tegelased. Aga kuidas nad tegelasi valivad? Esimene vedas endaga Kasahstani kaasa Aserbaidshanist ja Uraalist, kus ta enne oli töötanud, 30—40 „oma“ inimest ja seadis nad Kasahstanis vastutavatele kohtadele. Teine vedas endaga Jaroslavi Donbassist, kus ta enne oli töötanud, üle kümnekonna kah „oma“ inimest ja seadis nad kah vastutavatele kohtadele. Järelikult on seltsimees Mirsojanil oma artell. On see ka seltsimees Vainovil. Kas ei oleks võinud tegelasi kohalikkudest inimestest valida, juhtnööriks võttes teatud enamliku reegli inimeste valikust ja paigutamisest? Muidugi oleks võinud. Mispärast nad siis seda ei teinud? Sellepärast, et enamlik tegelaste va-

liku reegel elaklik-väikekodanlise juurde-
mineku võimalust eitab, tegelaste valiku
võimalust perekondlikkuse ja artellikkuse
tunnuste järgi eitab. Peale selle tahtsid
need seltsimehed, isiklikult truid inimesi
tegelasteks valides, nähtavasti, endale tea-
tud sõltumatuse olukorra luua nii kohalik-
kude inimeste suhtes, kui ka partei Kes-
komitee suhtes. Oletame, et seltsimehed
Mirsojan ja Vainov ühe või teise asjaolu
mõjul nende praegustelt töökohtadelt ku-
hugile teise kohta saavad viidud. Kuidas
peavad nad niisugusel juhtumil oma „sa-
bade” suhtes talitama? Kas neil tõesti tu-
leb nad oma uutele töökohtadele uuesti
ümber tassida?

Vaadake, missuguse absurdi juurde
enamliku reegli rikkumine tegelaste õige
valiku ja paigutamise asjus viib.

4) Mis tähendab tegelasi kontrollida,
ülesannete täitmist kontrollida?

Tegelasi kontrollida, see tähendab neid
mitte lubaduste ja deklaratsioonide, vaid
nende töö tagajärgede järgi kontrollida.

Ülesannete täitmist kontrollida, see tä-
hendab neid mitte ainult kantseleides ja
mitte ainult vormilikkude aruannete järgi
kontrollida, vaid kõigepealt neid töö kohal
täitmise tegelikkude tagajärgede järgi kont-
rollida.

Kas on niisugust kontrolli üldse tarvis?
Tingimata on tarvis. On tarvis, esiteks, sel-
lepärast, et ainult niisugune kontroll võim-
aluse annab tegelast tundma õppida, tema
tõelikke omadusi kindlaks määrata. On tar-
vis, teiseks, sellepärast, et ainult niisugune
kontroll võimaluse annab täidesaatva apa-
raadi väärtused ja puudused kindlaks teha.
On tarvis, kolmandaks, sellepärast, et
ainult niisugune kontroll võimaluse annab
ülesannete eneste väärtused ja puudused
kindlaks teha.

Mõned seltsimehed arvavad, et inimesi
võib kontrollida ainult ülevalt poolt, kui
juhatajad juhatavatavaid nende töö tagajär-
gede järgi kontrollivad. See pole õige.
Kontroll ülevalt on, muidugi, tarvilik, kui
üks tõelik abinõu inimeste kontrollimiseks
ja ülesannete täitmise kontrollimiseks. Kuid
kontroll ülevalt ei mahuta endasse kaugelt-
ki veel kõike kontrollimise asja. On ole-
mas veel teistsugune kontroll, kontroll alt-
poolt, kui hulgas, kui juhatavad juhata-
jaid kontrollivad, nende vead ära märgi-
vad ning nende parandamise teed kätte
näitavad. Sedasugu kontroll on üks kõige
mõjuvamaid inimeste kontrollimise viise.

Parteilikud hulgas kontrollivad oma ju-
hatajaid aktiivi koosolekutel, konverentsi-
del, kongressidel nende aruannete ärakuu-

lamise teel, puuduste arvustamise teel, lõ-
puks, ühe või teise juhatava seltsimehe
valimise või mittevalimise teel juhatava-
tesse asutustesse. Demokraatliku tsentra-
lismi täpne läbiviimine parteis, nagu meie
partei põhikiri seda nõuab; parteiasutuste
tingimatu valitavus; kandidaatide ülessead-
mise ja taandamise õigus; kinnine hääle-
tamine, arvustamise ja enesearvustamise
vabadus, — kõik need ja nende sarnased
abinõud on tarvis ellu viia selleks, muu
hulgas, et parteilikkudel hulgaldel partei
juhatajate järeleproovimist ja kontrollimist
kergendada.

Parteituid hulgas kontrollivad oma ma-
janduslikke, ametiühingulikke ja muid ju-
hatajaid parteitute aktiivi koosolekutel, iga-
sugustel hulgalistel nõupidamistel, kus nad
oma juhatajate aruanded ära kuulavad,
puudusi arvustavad ja nende parandami-
seks teed ära märgivad.

Lõpuks kontrollib rahvas riigi juhatajaid
Nõukogude Liidu võimuasutustesse valimise
ajal üldise, ühetasase, otsese ja salajase
hääletamise teel.

Ülesanne seisab selles, et ülevalt kont-
rollimist alt kontrollimisega ühendada.

5) Mis tähendab — kaadred nende oma-
endi vigadel õpetada?

Lenin õpetas, et partei vigade ausa-
meelne avalikuks tegemine, põhjuste tund-
maõppimine, mis neid vigu on sünnitanud,
ja teede äramärkimine, mis nende vigade
kõrvaldamiseks vajalikud on, üks kõige
kindlam parteilikkude kaadrite õige õpeta-
mise ja kasvatamise, töolisteklassi ja töö-
rahvahulkade õige õpetamise ja kasvata-
mise abinõu on. Lenin räägib:

„Poliitilise partei suhtumine oma viga-
desse on üks kõige tähtsam ja kõige kind-
lam partei tõsiduse ja selle mõõdupuu,
kuidas ta oma klassi ning töörahvahul-
kade vastu tegelikult oma kohuseid täi-
dab. Viga avalikult tunnustada, tema põh-
jused avalikuks teha, olukord, mis teda
sünnitas, läbi analüüsida, vead parandami-
se abinõud tähelepanelikult läbi aru-
tada — vaadake, see on tõsise partei tun-
nus, vaadake, see on tal oma kohuste
täitmine, vaadake, see on — klassi, ja
selle järel ka hulkade, kasvatamine ja
õpetamine”.

See tähendab, et enamlaste kohuseks ei
ole mitte oma vigade kinnimätsimine, mitte
nende vigade küsimusest kõrvale hiilimine,
nagu seda meil tihti ette tuleb, vaid oma
vigade aus ja avalik tunnustamine, aus ja
avalik teede märkimine nende vigade pa-
randamiseks, oma vigade aus ja avalik pa-
randamine.

Ma ei ütleks, et paljud meie seltsimeestest heameelega selle peale lähevad. Kuid enamlased, kui nad tõesti enamlased tahavad olla, peavad endas mehisust leidma oma vigu avalikult tunnistada, nende põhjusi avalikuks teha, teid märkida nende parandamiseks ja sellega parteid aidata kaadritele õiget õpetust ja õiget poliitilist kasvatust anda. Sest ainult sel teel, ainult avaliku ja ausa enese arvustamise olukorras võib tõesti enamlikke kaadreid kasvatada, võib tõelikke enamlikke juhte kasvatada.

Kaks näidet, mis Lenini põhilause õigust demonstreerivad.

Võtke, näiteks, meie vead kolhooside ehitamises. Teie peaksite mäletama 1930. aastat, kui meie parteiseltsimehed kõige keerulikumale küsimusele — talurahva kolhooside ehitamisele üleviimisele — mõne 3—4 kuuga mõtlesid ära lahendada, ja kui partei Keskkomitee sunnitud oli õhinasse sattunud seltsimehi pidurdama. See oli üks kõige hädaohtlikumaid ajajärke meie partei elus. Viga seisis selles, et meie partei seltsimehed kolhoosliku ehituse vabatahtlikkuse ära unustasid, et nad unustasid, et talurahvast administratiivse surve teel kolhooslikule teele üle viia ei saa, et nad unustasid, et kolhooside ehitus mitte mõnda kuud ei nõua, vaid mõnda aastat hoolikat ja läbimõeldud tööd. Nad unustasid selle ja ei tahtnud oma vigu tunnistada. Teie peaksite mäletama, et Keskkomitee näpunäide peapööriruse kohta edusammude mõjul ja selle kohta, et meie seltsimehed kohtadel ette ei jookseks, reaalselt olukorda ignoreerides, — kõige vaenulikumalt vastu võeti. Kuid see ei hoidnud Keskkomiteed tagasi vastu voolu minemast ja meie parteiseltsimehi õigele teele pööramast. Ja mis tuli välja? Nüüd on kõigil selge, et partei sellega, et ta meie parteiseltsimehed õigele teele pööras, oma eesmärgi saavutas. Nüüd on meil kümned tuhanded suurepäralisi kaadreid talupoegadest kolhoosliku ehituse ja kolhooside juhatamise alal. Need kaadrid kasvasid üles ja said kasvatatud 1930. aasta vigadel. Kuid neid kaadreid ei oleks meil nüüd, kui partei siis oma viga ei oleks ära tundnud ja neid õigel ajal parandanud.

Teine näide — juba tööstusliku ehituse töö alalt. Ma mõtlen meie vigu Schahta kahjustamise ajajärgul. Meie vead seisid selles, et meie oma kaadrite tehnikalise mahajäänumuse kogu hädaohtu tööstuses ei arvestanud; meie leppisime selle mahajäänumusega ja mõtlesime laialdast sotsialistlikku tööstuslikku ehitustööd vaenulikult meeoleolustatud eriteadlaste abil hargstada, mõistes oma majanduslikud kaad-

rid halbade komissaride osasse kodanliste eriteadlaste juurde. Teie peaksite mäletama, kui vastumeelselt meie majanduslikud kaadrid siis oma vigu tunnistasid, kui vastumeelselt nad oma tehnikalist mahajäänumust tunnistasid ja kui visalt nad omastasid loosungi — „vallutada tehnika“. Ja mis tuli välja? Tõsiasi näitavad, et loosungil „vallutada tehnika“ oma mõju oli ja et ta oma head tagajärjed andis. Praegu on meil kümned ja sajad tuhanded suurepäralisi enamlikke majanduslikke kaadreid, kes juba tehnika on vallutanud ja meie tööstust edasi viivad. Kuid neid kaadreid ei oleks meil praegu olemas, kui partei majandusemeeste visadusele oleks alla andnud, kes oma tehnikalist mahajäänumust ei tahtnud tunnistada, kui partei siis oma vigu poleks ära tundnud ja neid õigel ajal parandanud.

Mõned seltsimehed ütlevad, et oma vigadest avalikult rääkida otstarbekohane pole, sest oma vigade avalikku tunnistamist võivad meie vaenlased kui meie nõrkust hinnata, ja nad võivad seda ära kasutada. See on tühi puha, seltsimehed, täiesti tühi puha. Oma vigade avalik tunnistamine ja nende aus parandamine võib, vastupidi, meie partei autoriteeti tõolistele, talupoegade, töötava haritlaskonna silmis vaid tõsta, meie riigi jõudu ja võimsust tõsta. Ja see on peamine. Kui aga töölisel, talupojal, töötaval haritlaskond meiega oleksid, kõik muu tuleb iseenesest.

Teised seltsimehed ütlevad, et meie vigade avalik tunnistamine võib meie kaadrite nõrgendamisele ja segadusele viia, aga mitte nende õpetamisele ja kindlustamisele; et meie peame oma kaadrite peale halastama ja neid hoidma, et meie nende enese armastuse ja rahu peale peame halastama. Selleks panevad nad ette meie seltsimeeste vigu kinni mätsida, arvustuse jõudu nõrgendada, või, veel parem — neist vigadest mööda minna. Nisugune seade pole mitte ükski põhjani vale, vaid on ka kõrgemal määral hädaohtlik, hädaohtlik kõigepealt kaadritele, kelle peale tahetakse „halastada“ ja keda tahetakse „hoida“. Vigade kinnimätsimisega kaadrite peale halastada ja neid hoida — see tähendab neid samu kaadreid kindlasti hukka saata. Meie oleksime oma kolhooslikud enamlikud kaadrid kindlasti hukka saatnud, kui meie 1930. aasta vigu ei oleks avastanud ja kaadreid nende vigade najal õpetanud. Meie oleksime oma tööstuslikud enamlikud kaadrid kindlasti hukka saatnud, kui meie oma seltsimeeste vigu Schahta kahjustamise ajajärgul ei oleks avastanud ja meie tööstus-

likke kaadreid nende vigade najal õpetanud. Kes meie kaadrite enesearmastuse peale nende vigade kinnimätsimise teel hlastada mõtleb, see hukutab nii kaadrid kui kaadrite enesearmastuse, sest nende vigade kinnimätsimisega kergendab ta uute, võib olla, palju tõsisemate vigade kordamist, mis, peab arvama, kaadrite täielikule varingule viivad — nende „enesearmastuse“ ja „rahu“ kahjuks.

6) Lenin ei õpetanud meid mitte ainult hulki õpetama, vaid ka hulkadelt õppima. Mis see tähendab?

See tähendab, et meie, juhatajad, ei tohi upsakad olla ja peame aru saama, et kui meie Keskkomitee liikmed või rahvakomissarid oleme, siis ei tähenda see veel mitte, et meie kõik teadmised valdame, mis selleks vajalikud on, et õieti juhatada. Aunaste iseenesest teadmisi ja kogemusi ei anna. Ametinimetuse — seda vähem.

See tähendab, et ainult meie kogemusest, juhatajate kogemusest, vähe on selleks, et õieti juhatada, et, järelikult, oma kogemust, juhatajate kogemust, vaja on hulkade kogemusega, partei hulkade kogemusega, töölisteklasi kogemusega, rahva kogemusega täiendada.

See tähendab, meie sidemeid hulkadega mitte minutiksiki nõrgendada ja seda vähem veel katkestada.

See tähendab, erksalt masside häält, partei realikmete häält, niinimetatud „väikeste inimeste“ häält, rahva häält kuulata.

Mis tähendab õieti juhatada?

See ei tähenda kogunisti mitte kantseleisistumist ja juhtnõõride reatamist.

Õieti juhatada — see tähendab:

esiteks, küsimusele õige lahendus leida. Õiget lahendust aga on võimata leida ilma hulkade kogemuse arvestuseta, kes oma enese turjal meie juhatamise tagajärgi tunnevad;

teiseks, õige otsuse elluviimist organiseerida, mida aga ilma hulkade otsekohese abita teha ei saa;

kolmandaks, selle otsuse täideviimise kontroll organiseerida, mida jällegi ilma hulkade otsekohese abita teha ei saa.

Meie, juhatajad, näeme asju, sündmusi, inimesi ainult ühest küljest, ma ütleksin — ülevalt, meie vaateväli on, järelikult, enam või vähem piiratud. Hulgad näevad, vastupidi, asju, sündmusi, inimesi teisest küljest, ma ütleksin — alt; ka nende vaateväli on, järelikult, teataval määral piiratud. Et küsimusele õiget lahendust saada, on vaja need kaks kogemust ühendada. Ainult niisugusel korral saab juhatamine õige olema.

Vaadake, mida tähendab mitte ükski hulki õpetada, vaid ka hulkadelt õppida.

Kaks näidet, mis selle Lenini põhilause õigsust demonstreerivad.

See oli mõni aasta tagasi. Meie, Keskkomitee liikmed, arutasime Donbassi seisukorra parandamise küsimust. Rasketööstuse rahvakomissariaadi poolt esitatud abinõude projekt oli ilmselt mitterahuldav. Kolm korda saatsime projekti rasketööstuse rahvakomissariaadile tagasi. Kolm korda saime rasketööstuse rahvakomissariaadilt aina isesugused projektid. Ja siiski ei võinud neid rahuldavateks tunnistada. Viimaks otsustasime meie Donbassist mõned töölisel ja majanduse ning ametiühingute reameestest-tegelased välja kutsuda. Kolm päeva vestlesime nende seltsimeestega. Ja meie kõik, Keskkomitee liikmed, pidime tunnistama, et ainult nemad, need reategelased, need „väikesed inimesed“, oskasid meile õige otsuse ette ütelda. Teie peaksite mäletama Keskkomitee ja Rahvakomissaride nõukogu otsust Donbassi söetoodangu suurendamise abinõude kohta. Vaadake, selle Keskkomitee ja Rahvakomissaride nõukogu otsuse, mille kõik meie seltsimehed õigeks ja isegi kuulsaks on tunnistanud, andsid meile lihtsad inimesed alt hulkadest.

Teine näide. Ma pean silmas sl. Nikolajenko näidet. Kes see Nikolajenko on? Nikolajenko on partei realige. Ta on harilik „väike inimene“. Terve aasta saatis ta märguandeid, et Kiievi parteiorganisatsiooni asjad korras ei ole, paljastas perekondlikkust, väikekodanlis-elaklikku juurdeminekut tegelastele, eneseavrustuse mahasurumist, trotskistlikkude kahjurite meelevolda. Temast püüti lahti saada kui tüütavast kärbsest. Viimaks, et tast lõpulikult lahti saada, võeti kätte ja heideti ta parteist välja. Ei Kiievi organisatsioon, ega Ukraina K(e)P keskkomitee ei aidanud tal õigust kätte saada. Alles Keskkomitee vahelesegamine aitas selle umbsõlme lahti harutada. Ja mis selgus peale asja arutamist? Selgus, et Nikolajenkol õigus oli, Kiievi organisatsioonil aga ei olnud õigus. Ei enam, ega vähem. Kes on aga Nikolajenko? Ta ei ole, muidugi, mitte keskkomitee liige, ta ei ole rahvakomissar, ta ei ole Kiievi oblastiorganisatsiooni sekretär, ta ei ole isegi mõne rakukese sekretär, ta on ainult lihtne partei realige.

Nagu näete, lihtsad inimesed osutuvad mõnikord tõele palju lähedamaks. kui mõned kõrged asutused.

Võiks veel kümmed ja sadanded niisuguseid näiteid tuua.

Nii tuleb välja, et meie asja juhatamiseks ainult meie kogemusest, juhatajate kogemusest, üksi, kaugeltki veel küllalt pole. Selleks, et õieti juhatada, on vaja juhatajate kogemust partei hulkade kogemusega, töolisteklassi kogemusega, töörahva kogemusega, niinimetatud „väikeste inimeste“ kogemusega täiendada.

Millal on see aga võimalik?

See on võimalik vaid sel juhtumil, kui juhatajad hulkadega kõige tihedamalt on seotud, kui nad on seotud partei hulkadega, töolisteklassiga, talurahvaga, töötava haritlaskonnaga.

Side hulkadega, selle sideme kindlustamine, valmisolek hulkade häält kuulutama — vaadake, selles on enamliku juhatuse jõud ja võitmatud.

Võib reeglina tunnistada, et niikaua, kui enamlastel laiade rahvahulkadega sideme alal hoiavad, on nad võitmatud. Ja, ümberpöörduvalt, tarvitseb enamlastel hulkadest eralduda ja nendega side kaotada, tarvitseb neil bürokraatliku roostega kattuda, ja nad on igasuguse jõu kaotanud ning nulliks muutunud.

Vanade kreeklaste mütoloogia süsteemis oli üks kuulus kangeline — Anteus, kes, nagu mütoloogia jutustab, merede jumala Poseidoni ja maajumalanna Gea poeg oli. Eriti hoidis ta oma ema poole, kes ta oli sünnitanud, teda imetanud ja ta üles kasvatanud. Polnud kangelast, kellest tema — see Anteus — poleks võitu saanud. Teda peeti võitmatuks kangelaseks. Milles seisis ta jõud? See seis selles, et ta igakord, kui tal vastasega võideldes kitsas kätte tuli, maad puudutas, oma ema, kes teda oli sünnitanud ja imetanud, ja uut jõudu sai. Kuid tal oli siiski oma nõrk koht — see oli hädaoht milgil kombel maast lahutatud saada. Vaenlased võtsid selle ta nõrkuse arvesse ja varitsesid teda. Ja leiduski vaenlane, kes selle tema nõrkuse ära kasutas ja ta ära võitis. See oli Herkules. Kuid kuidas ta tema võitis? Ta kiskus Anteuse maast lahti, tõstis õhku, võttis talt võimuluse maa külge puutuda ja kägistas ta niiviisi õhus ära.

Ma mõtlen, et enamlastel meile seda kreeka mütoloogia kangelast, Anteust, meelde tulevad. Nad on niisamuti kui Anteus sellega tugevad, et sidet peavad oma emaga, hulkadega, kes neid on sünnitanud, imetanud ja üles kasvatanud. Ja niikaua, kui nad oma emaga, rahvaga, sidet peavad, on neil kõik võimalused selleks, et võitmatuks jääda.

Selles on enamliku juhatuse võitmatuse võti.

7) Lõpuks veel üks küsimus. Ma mõtlen mõnede meie parteiseltsimeeste vormilikkude ja südametult-bürokraatlikkude suhtumist üksikute parteiliikmete saatusesse, parteiliikmete parteist väljaheitmise küsimusesse, või väljaheidatud parteiliikmete õiguste uuesti jaluleseadmise küsimusesse. Asi on selles, et mõnedel meie partei juhatajatel puudub tähelepanek inimeste, partei liikmete, tegelaste vastu. Veel enam, nad ei õpi parteiliikmeid tundma, ei tea, kuidas nad elavad ja kuidas nad kasvavad, ei tunne üldse tegelasi. Sellepärast ei lähe nad parteiliikmetele, parteitegelastele individuaalselt juurde. Ja just sellepärast, et neil parteiliikmete ja parteitegelaste hindamisel individuaalselt juurdemineku ei ole, tegutsevad nad harilikult uisa-päisa: kas kiidavad neid umbropsu, piiritult, või peksavad neid niisamuti umbropsu, piiritult, heidavad tuhandete ja kümnete tuhandete viisi parteist välja. Niisugused juhatajad püüavad üldse kümnete tuhandetega mõelda, ilma „üksikute“ eest, üksikute parteiliikmete eest, nende saatuse eest hoolitsemata. Parteist tuhandeid ja kümneid tuhandeid inimesi välja heita peavad nad tühiseks asjaks, trööstide endid sellega, et meil kahemiljoniline partei on ja kümned tuhanded väljaheidatud partei seisukorras midagi ei või muuta. Kuid nii võivad parteiliikmetele juurde minna ainult inimesed, kes asja põhituuma poolest sügavalt partei vastased on.

Niisuguse südametu suhtumise tagajärjel inimestesse, parteiliikmetesse ja parteitegelastesse luuakse ühes parteiosas kunstlikult rahulolematust ja viha, trotskistlikud kahekeelikud haaravad aga niisugustest vihastunud seltsimeestest väledalt kinni ja tassivad nad osavalt enda järel trotskistliku kahjustamise rappa.

Trotskistid iseenesest pole kunagi meie parteis suurt jõudu kujutanud. Tuletage meelde viimast diskussiooni meie parteis 1927. aastal. See oli päris parteilik referendum. 854 tuhandest parteiliikmest võttis siis 730 tuhat parteiliiget hääletusest osa. Neist hääletas enamlaste poolt, partei Keskkomitee poolt, trotskistide vastu, 724 tuhat parteiliiget, trotskistide poolt — 4 tuhat parteiliiget, see on umbes pool protsenti, ja erapooletuks jäi 2600 parteiliiget. 123 tuhat parteiliiget ei võtnud hääletamisest osa. Nad ei võtnud osa kas sellepärast, et sõidus olid, või sellepärast, et töövaheatuses olid. Kui 4 tuhandele, kes trotskistide poolt hääletasid, kõik erapooletud juurde lisada — oletades, et nemad kah trotskistidele kaasa tundsid, — ja kui sellele summale juurde lisada mitte pool protsenti

nendest, kes hääletamisest osa ei võtnud, nagu seda õiguse järgi peaks tegema, vaid viis protsenti mitteosavõtjatest, see on umbes 6 tuhat parteiliiget, siis saame umbes 12 tuhat parteiliiget, kes nii või teisiti trotskismile kaasa tundsid. Siin on teil härrade trotskistide kogu jõud. Lisage sellele juurde see asjaolu, et sellest arvust paljud trotskismis pettusid ja temast eemaldusid, ja teie saate kujutluse trotskistlikkude jõudude lõpmatust vähesusest. Ja kui trotskistlikkudel kahjuritel selle peale vaatamata, meie partei ümber siiski veel mõnesugused tagavarad on, siis on see sellepärast, et mõnede meie seltsimeeste vale poliitika parteist väljaheitmise ja väljaheidetute tagasivõtmise küsimuses, mõnede meie seltsimeeste südametu suhtumine üksikute parteiliikmete ja üksikute tegelaste saatusesse kunstlikult rahulolematute ja vihastunute hulka sigitavad ning selkombel trotskistidele need reservid loovad.

Suuremalt osalt heidetakse parteist välja nõndanimetatud passiivsuse pärast. Mis see passiivsus on? Arvatakse, nagu välja tuleb, et kui parteiliige partei programmi *omastanud* pole, siis on ta passiivne ja tuleb välja heita. Kuid see pole ju õige, seltsimehed. Ei tohi ju nii tähenärvilt meie partei põhikirja tõlgitseda. Et partei programmi omastada, peab tõelik marksist olema, läbiproovitud ja teoreetiliselt ettevalmistatud marksist. Ma ei tea, kas meil palju parteiliikmeid on, kes meie programmi juba on omastanud, tõelikkudeks, teoreetiliselt ettevalmistatud ja läbiproovitud marksistideks on saanud. Kui seda teed mööda edasi minna, siis tuleks meil parteisse jätta ainult haritlased ja üldse õpetatud inimesed. Kellel niisugust parteid tarvis on? Meil on läbiproovitud ja kõik katsed läbiteinud leeninlik vormel parteiliikmeks oleku kohta. Selle vormeli järgi loetakse parteiliikmeks seda, kes partei programmi *tunnustab*, liikmemaksu maksab ja ühes parteiorganisatsioonis töötab. Pange tähele: leeninlikkus vormelis ei räägita mitte programmi *omastamisest*, vaid programmi *tunnustamisest*. Need on kaks hoopis isesugust asja. Pole vajagi tõestada, et siin Leninil õigus on, mitte aga meie parteiseltsimees-

tel, kes programmi omastamisest asjata loobisevad. See ongi arusaadav. Kui partei sellest lähtuks, et parteiliikmeteks võivad ainult niisugused seltsimehed olla, kes programmi juba on omastanud ja teoreetiliselt ettevalmistatud marksistideks saanud, siis ei looks ta parteis tuhandeid parteiringe, sadasid parteikoole, kus parteiliikmetele marksismi õpetatakse ja neil aidatakse meie programmi omastada. On täiesti selge, et kui partei oma liikmete hulgas niisugused koolid ja ringid organiseerib, siis ta seda sellepärast teeb, et ta teab, et parteiliikmed veel ei ole partei programmi omastada jõudnud, veel ei ole jõudnud teoreetiliselt ettevalmistatud marksistideks saada.

Järelikult on selleks, et meie poliitikat parteiliikmeks olemise ja parteist väljaheitmise küsimuses sirgeks ajada, vaja passiivsuse küsimuse praegusele tõplikule tõlgitsemisele lõpp teha.

Kuid meil on sel alal veel teine patt. Asi on selles, et meie seltsimehed keskteed kahe äärmuse vahel ei tunnista. Tarvitseb vaid töölisel, parteiliikmel veidi eksida, partei koosolekule kord või paar hiljaks jääda, millegipärast liikmemaksu maksmata jätta, kui ta silmapilkselt parteist välja heidetakse. Ei olda huvitatud tema süü suurusest, koosolekule ilmumata jäämise põhjusest, liikmemaksu maksmata jätmise põhjusest. Bürokratism nendes küsimustes on otse ennenägematu. Pole raske aru saada, et just seesuguse südametu poliitika tagajärjel tähelepanuväärt kaadri-töölised, suurepäralised stabaanovlased parteist väljaheidetuks osutusid. Aga kas poleks võinud enne parteist väljaheitmist hoiatada; kui see ei mõju — märkus teha või noomitus anda, ja kui see ei mõju — tähtaeg määrata parandamiseks, või, äärmisel juhtumil, kandidaadiks viia, kuid mitte ühehoobiga parteist välja heita? Muidugi oleks võinud. Kuid selleks on vaja tähelepanelikku suhtumist inimestesse, partei liikmetesse, parteiliikmete saatusesse. Seda aga just mõnedel meie seltsimeestel ei ole.

On aeg, seltsimehed, on juba ammu aeg sellele kõlvatusele lõpp teha. (*Kiiduavaldused.*)

PROLETAARSE DIKTATUURI EEST VÕITLEMISE PROGRAMM

(Lenini aprilli-teeside ilmumise 20-da aastapäeva puhul)

SELLEST ON MÖÖDAS kaksikümmend aastat, kui Venemaa töölised ja talupojad enamliku partei juhatusel kukutasid aastasadasi püsinud tsaristliku verise vägivaldlikorra. Riigivõim läks vene imperialistliku kodanluse kätte, kelle huvide esindajaks ja kaitsjaks oli ajutine valitsus, eesotsas vürst Lvoviga. Kuid ajutise valitsuse kõrval oli veel teine võim. Töölised ja talupojad, kelle kätega oli tehtud kodanlis-demokraatlik veebruarirevolutsioon, löid ise endile võimuasutused nõukogude näol. Neis nõukogudes olid esialgu määratusuures ülekaalus väikekodanlised parteid, vähemlased ja es-erid (sotsialistid-revolutsionäärid), kes tööliste, soldatite ja talupoegade saadikute nõukogud kapitalistide ajutise valitsuse tudeks muutsid. Kodanluse poolt ja vähemlaste ning es-eride poolt õhutatud „vabaduse, võrdsuse ja vendluse” uim levis revolutsiooni algul laialt. Rohkelt poolehoidu leidis väikekodanline (sisult suurkodanluse huviseid kaitsev) „revolutsiooniliku kaitse-sõja“ loosung.

Vene-saksa ja vene-austria väerindadel oli sõjategevus veebruarirevolutsiooni järel vaikseks jäänud. Läänes, prantsuse väerinna ja mujal, kehtisid maailmasõja võitlused endise ägedusega edasi. Kõikide sõdivate riikide majanduse oli sõda pea viimase piirini ära kurnanud ja laostanud. Rahvahulgad ihkasid rahu. Rahvahulkade rahulolematuse ja revolutsiooniliku liikumise kasvulaste ka Lääne-Euroopa maal.

Sotsiaaldemokraatlik II Internatsionaal oli sõjaaastatel kokku varisenud. II Internatsionaali parteid olid (peale enamlaste partei ja mõningate pahempoolsete rühmituste Lääne s. d. parteides) sotsiaal-marurahvuslikeks muutunud, igaüks oma kodanlusega ühte leeri lõõnud. Teist Internatsionaali, kui rahvusvahelist organisatsiooni, polnud veebruarirevolutsiooni päevil tegelikult enam olemas.

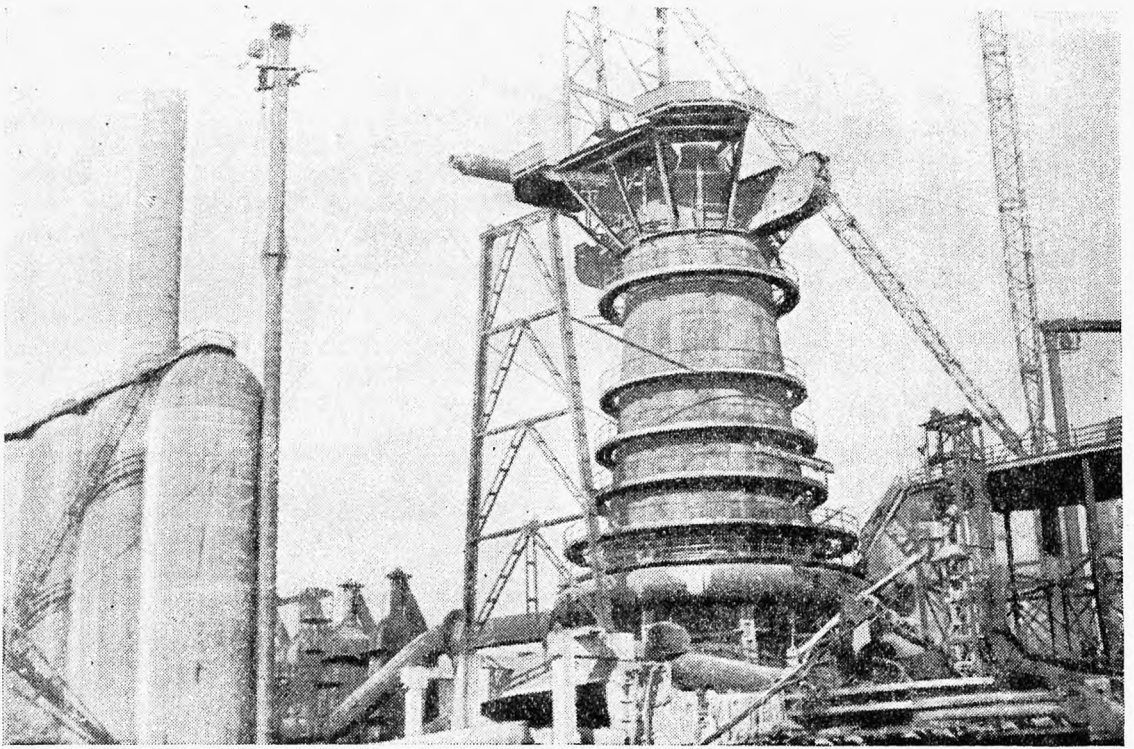
Enamlik partei, kes seni põranda all oli tegutsenud, tuli veebruarirevolutsioonis põranda peale. Ta tegevuseks avanesid uued, endistest võrnatult avaramad võimalused. Ta ette kerkisid revolutsiooni uuel arenemisastmel, peale tsarismi kukutamist, uued ülesanded. Kogu oma võitluse ja tegevusega minevikus, kogu revolutsiooni ajalooga oli enamlastepartei ette valmistatud „uueks orienteringuks uutest võitlusetingimustes“ (NSV Liidu kodusõja ajalugu, I k.).

Sm Stalin jõudis Siberist asumiselt Petrogradi tagasi kaks nädalat peale isevalitsuse kukutamist. 27-dal ja 31-sel märtsil avaldas ta „Pravdas“ artiklid, milles rõhutas, et „Vene revolutsiooni lõpuliku võidu tagatiseks on sideme kindlustamine revolutsiooniliku töölise ja revolutsiooniliku soldati vahel,“ et peab kindlustama nõukogusid, kui „rahva revolutsiooniliku võimu asutusi“, et „ajutine valitsus ei tekkinud meil mitte *barrikaadidel*, vaid *barrikaadide kõrval*. Sellepärast pole ta ka revolutsioonilik, — ta ainult longib vaevu revolutsiooni järel, punnides vastu ja olles jalus ees“. Partei hakkas revolutsiooni uuel jaamavahel teostama seda kodanlis-demokraatliku revolutsiooni sotsialistlikuks revolutsiooniks ümberkasvamise plaani, mille Lenin juba 1905. aastal oli välja töötanud.

Niisugune oli olukord, kui Lenin 16. (3.) aprillil 1917. a. Schweitsist, läbi Saksamaa ja Skandinaavia, Petrogradi jõudis. Vaevalt rongist väljunud, pidas Lenin Soome vaksalis teda, kui oma juhti, vastu võtma tulnud soldatitele, madrustele ja töölistele lühikese tervitusekõne, mille lõpetas loosungiga: „Elagu üleilmne sotsialistlik revolutsioon!“ Juba järgmisel päeval, s. o. 17. (4.) aprillil, esines Lenin tööliste ja soldatite saadikute nõukogude ülevenemaalise nõupidamise enamlastest-liikmete koosolekul oma kuulsate aprilli-teesidega (ilmusid „Pravdas“ 20. (7.) aprillil), kus ta kokkuvõtte tegi partei kogu senisest tööst ning konkreetse programmi edasiseks võitluseks üles seadis, võitluseks uues olukorras, proletariaadi diktatuuri eest.* Toome selle to-

* Juhuslikult sattus see päev ühte Leena kullakaevandustes asetleidnud veriste sündmuste viienda aastapäevaga. 17. (4.) aprillil 1912. a. tapsid ja haavasid tsaarilimukad kaugel Siberi kullakaevanduses mitusada rahulikult streikivat töölist. Leena kullakaevanduse veretööle järgnenud streigid, milledest üle riigi enam kui 200 tuhat töölise osa võttis, olid esimeseks vägevaks laineks, mis uue revolutsiooniliku tõusu algust ning tsarismile hukatust toova „ühheksanda murdlaine“ tulekut kuulutas. Sealt peale kestis revolutsiooniliku liikumine, sõja algaastatel terroriga ja rahvusliku hullustusega ajutiselt madalamale surutuna, edasi, kuni ta 1917. aastal enamliku partei juhtimisel tsarismi kukutamiseni ja sotsialistlikule revolutsioonile üleminekule viis, mille ettevalmistamise programmi Lenin Leena sündmuste viendal aastapäeval andis.

Lenini aprilli-teeside 20-da aastapäevaga ühtaegu mälestame meie tänavu ka Leena sündmuste 25-dat aastapäeva.

Mariupoli metallurgia kombinaat „Asovstalj“ (Donetsi oblastis) lõpetab kõrgahju nr. 3 ehitamist, mille maht on 1300 kantmeetrit. Pildil: ehitatav kõrgahi.

kumendi ta määratusuure tähtsuse pärast siinkohal ära tervena:

TEESID

1. Meie suhtumises sõjasse, mis Venemaa poolt ka Lvovi ja Ko uue valitsuse juures, selle valitsuse kapitalistliku iseloomu mõjul, tingimata imperialistlikuks rõvõsõjaks jääb, ei ole kõige vähemadki järeleandmised „revolutsioonilikule kaitseõjalusele“ lubatavad.

Revolutsioonilikuks sõjaks, mis tõesti revolutsioonilikku kaitseõjalust õigustab, võib teadlik proletariaat ainult sel tingimusel oma nõusoleku anda, kui: a) võim proletariaadi ja temaga kokku heitvate kõige kehvemate talurahvaosade kätte läheb; b) kõigist maadevõitmistest tegelikult lahti üteldakse, aga mitte sõnades; c) tegelikult kõigist kapitali huvidest täiesti lahti üteldakse.

Silmas pidades, et revolutsiooniliku kaitseõjaluse hulgaliste esindajate laiad kihid kahtlemata ausameelselt sõda ainult vajaduse pärast tunnustavad, mitte aga maadevõitmise pärast; silmas pidades, et kodanlus neid petab, on tarvis neile eriti põhjalikult, visalt, kannatlikult nende eksitust

selgitada, on tarvis selgitada kapitali lahutamatu sidet imperialistliku sõjaga, tõestada, et ilma kapitali kukutamata sõda tõesti demokraatliku, mitte vägivaldse, rahuga lõpetada *ei saa*.

Selle vaate kõige laiema propaganda organiseerimine tegevas sõjaväes.

Vennastamine.

2. Käesoleva silmapilgu omapärasus Venemaal seisab *üleminekus* revolutsiooni esimeselt jaamavahelt, mis proletariaadi puuduliku teadlikkuse ja organiseerumuse mõjul võimu kodanlusele andis, tema *teisele* jaamavahele, mis võimu proletariaadi ja talurahva kõige kehvemate kihtide kätte peab andma.

Seda üleminekut iseloomustab, ühest küljest, maksimum legaalsust (Venemaa *on praegu* kõigi sõdivate maade hulgas kõige vabam riik maailmas), teisest küljest, vägivald puudumine hulkade kallal ja, lõpuks, nende hulkade usaldav-ebateadlik suhtumine kapitalistide, rahu ja sotsialismi kõige pahemate vaenlaste, valitsusse.

See omapärasus nõuab meilt oskust kohaneda parteitöö *erilistele* tingimustele proletariaadi ennekuulmata laiade, äsja alles poliitilisele elule ärganud hulkade seas.

3. Ei mingit toetust ajutisele valitsusele, kõigi tema lubaduste täieliku valelikkuse selgitamine, iseäranis maadevõitmisest lahtitulemise suhtes. Lubamatu, pettelootusi külvava „nõudmise“ asemel, et see valitsus, kapitalistide valitsus, *lakkaks* imperialistlik olemast, — tema paljastamine.

4. Selle tõsiasja tunnistamine, et tööliste saadikute nõukogude enamuses meie partei vähemuses on, ja praegu veel mõrgas vähemuses, *kõigi* väikekodanliste oportunistlikkude, kodanluse mõju alla sattunud ja seda mõju proletariaadi hulkade levitavate olluste *bloki* vastu, rahva-sotsialistide ollustest, es-eridest kuni OK-ni (Tshheidse, Tsereteli jt.), Steklovini jm, jm.

Hulkadele selgitamine, et tööliste saadikute nõukogu *ainuke võimalik* revolutsiooniliku valitsuse vorm on, ja et sellepärast niikaua, kui *see* valitsus kodanluse mõjule alistub, võib meie ülesandeks olla vaid kannatlik, süstemaatlik, visa, iseäranis hulkade praktilikkudele tarvetele kohanev, nende taktika vigade *selgitamine*.

Niikaua, kui meie vähemuses oleme, teeme arvustamise ja vigade väljaselgitamise tööd, ühtaegu riigivõimu tööliste saadikute nõukogu kätte mineku vajadust juttustades, et hulgad kogemuste najal oma vigadest lahti saaksid.

5. Mitte parlamentlik vabariik — tööliste saadikute nõukogude juurest selle juurde tagasipööramine oleks samm tagasi, — vaid tööliste, sulaste ja talupoegade saadikute nõukogude vabariik üle maa, alt kuni üles.

Politsei, sõjaväe, ametnikkonna kõrvaldamine.*

Tasu maksmine kõigile ametnikkudele, kes kõik valitavad ja igal ajal kohalt tagandavad peavad olema, mitte üle hea töölise keskmise tasu.

6. Agraarprogrammi raskusepunkti üleviimine sulaste saadikute nõukogudele.

Kõikide mõisnikumaade konfiskeerimine.

Kõikide maade natsionaliseerimine üle riigi, maa läheb kohalikkude sulaste ja talurahva saadikute nõukogude korraldusse. Kõige kehvema talurahva saadikute nõukogude väljaeraldamine. Igast suurest mõisast eeskujuliku majapidamise loomine (suurus umbes 100 kuni 300 tiinu, kohalikkude ja muude tingimuste ning kohalikkude asutuste määramise järgi) sulaste saadikute kontrolli all ja ühiskonna arvel.

7. Kõikide pankade viivitamatu liitmine üle maa üldrahvuslikuks pangaks ja selle

üle tööliste saadikute nõukogu kontrolli maksmapanek.

8. Mitte sotsialismi „sisseseadmine“, kui meie *vahenditu* ülesanne, vaid jalamaid ainult üleminek tööliste saadikute nõukogu *kontrollile* saaduste ühiskondliku valmistamise ja jaotamise üle.

9. Parteilikud ülesanded:

a) viivitamata partei kongress;

b) partei programmi muutmine; peaasi:

1) imperialismist ja imperialistlikust sõjast;

2) suhtumisest riigisse ja *meie* nõudmine: „riik-kommuun“;*

3) ajastlainud miinimum-programmi paardamine;

c) partei nime muutmine.**

10. Internatsionaali uuendamine.

Algatus revolutsiooniliku Internatsionaali, *sotsiaal-marurahvuslaste* vastase ja „tsentrumi“*** vastase Internatsionaali, loomiseks. (Lenin, venek. töödekogu, XX köide, lhk. 87—89.)

Tehes kokkuvõtte Vene revolutsiooni esimese jaamavahe (1905. a.—1917. a. märts) arengust, määravad need Lenini teesid täpselt ära proletariaadi ja ta partei, enamlaste partei, strateegia ning taktika revolutsiooni teisel jaamavahel (1917. a. märts — 1917. a. oktoober).**** Võitlus imperialistliku sõja vastu ja rahu eest, töö sõjaväes, rahvuseksimus, maa- ja talurahva-küsimus, proletariaadi hegemoonia, väikekodanlise demokraatia (vähemlased ja es-erid) isoleerimine rahvahulkadest, kogu võimu nõukogude kätte minek, uuttüüpi riigi küsimus, sammud sotsialismile üleminekuks, partei programmi ja nime küsimus, rahvusvahelise sotsialistliku liikumise küsimus, — need ja rida teisi küsimusi on aprilliteesides lahendatud kõige suurema leeninliku meisterlikkusega. Aprilliteesides ülesseatud võitluseprogrammi täitmise pidi tähendama proletaarse revolutsiooni võitu, proletaarse diktatuuri maksmapanekut Venemaal ja üleminekut sotsialistlikule ehitusetööle

* S. o. niisugune riik, mille algkuju andis Pariisi Kommuun. — *Lenini märkus*.

** „Sotsiaaldemokraatia“ asemel, kelle ametlikud juhid *terves* maailmas sotsialismi ära andsid, üle minnes kodanluse poole („kaitsesõjalased“ ja kõikuvad „kautskistid“), tuleb nimeks võtta *Kommunistlik partei*. — *Lenini märkus*.

*** „Tsentrumiks“ („keskvooluks“) nimetatakse rahvusvahelises sotsiaaldemokraatias voolu, mis marurahvuslaste („kaitsesõjalaste“) ja internatsionalistide vahel kõigub, nimelt: Kautsky ja Ko Saksamaal, Longuet ja Ko Prantsusmaal, Tshheidse ja Ko Venemaal, Turati ja Ko Itaalias, Macdonald ja Ko Inglismaal jne. — *Lenini märkus*.

**** Vt. Stalin, Leninismi alustest, ptk. VII. Strateegia ja taktika.

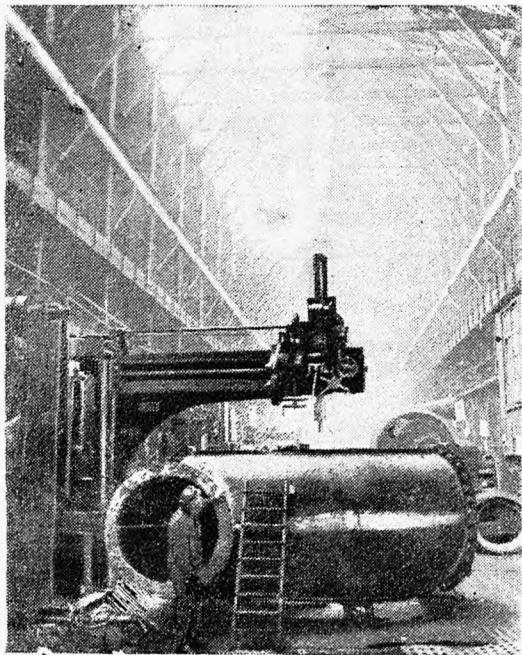
*. S. t. alalise sõjaväe asendamine rahva üldise relvastamisega. — *Lenini märkus*.

marksismi-leninismi õpetuse alusel. Ja nii see tegelikult elus sündiski, — pool aastat peale aprilliteeside avaldamist oli Venemaal enamliku partei juhatusel teostatud sotsialistlik revolutsioon, oli teostatud leeninlik kodanlik-demokraatliku revolutsiooni sotsialistlikuks ümberkasvamise plaan.

Kolm nädalat peale aprilli-teeside avaldamist tuli kokku enamliku partei aprillikonverents (7—12. mail, uue kalendri järgi). Selle konverentsi, millel enamliku partei ajaloos iseäranis tähtis koht on, tegevuse aluseks olid Lenini aprilliteesid, mida konverentsil edasi arendati, laiendati ja konkretiseeriti.

Vähemlased (nende seas ka Trotski) ja es-erid võtsid Lenini aprilli-teesid vihase ulumisega vastu. Plehanov nimetas neid isegi „hullumeelse jampsiks”. Ka enamliku partei liikmete seas oli rühm inimesi, kes Lenini teeside vastu võitlesid, s. o. partei seisukoha vastu. Eitades sotsialistliku revolutsiooni võidu võimalust, pooldas L. Kamenev ajutise valitsuse „kontrollimist“ nõukogude poolt, mis tegelikult aga kapitalistide ajutise valitsuse toetamist tähendas. Lenini teeside vastu võitles ka rühm parempoolseid, eesotsas Rõkovi ja Noginiga. Sotsialistliku revolutsiooni väljavaadete küsimuses asusid need selsamal seisukohal, kui Kamenevigi. Rõkov rääkis partei aprillikonverentsil: „Kust tõuseb sotsialistliku pöörde päike? Mina arvan, et kõikide tingimuste, elakliku taseme kohaselt ei kuulu sotsialistliku pöörde algatus mitte meile. Meil pole selleks jõudu, objektiivseid tingimusi”. Pjätakov, kes juba enne 1917. aastat aastaid otsa oli enamliku partei vastu võidelnud, rääkis aprillikonverentsil rahvuseküsümuse kohta: Rahvastele „iseseisvuse nõudmine on võetud teisest ajaloolisest ajastust, ta on tagurlik, sest ta püüab ajalugu tagurpidi minema keerata“. Oma aprilliteesides andis Lenin terava vastuolõõgi Buharini anarhistlikule igasuguse riigi eitamise teooriale (mis ka proletariaarse riigi vajadust eitab, ühes kõikide sellest järgnevate järeldustega), kui ta eeskujuks seadis Pariisi Kommuuna taolise uutüüpi riigi.

Lenini ja Stalini juhatusel andis partei kõikidele enamlusevastastele vaadetele purustava vastuolõõgi ja läks kindlalt edasi võiduka sotsialistliku revolutsiooni etteval-

Lenini nim. tehas valmistab Saporoshje terase-tehasele uut turbiinisüsteemi õhupressi, mis õõib 4100 kantmeetril õhku pressida minutis, 3000 tiiru iures minutis. Nii õõimsa õhupressi valmistamise vajadus on tingitud stahaanovlikust liikumisest, sest kõrgahjudest malmi väljalaskmise suurenemise juures osutusi senised, 3100 kantmeetri õõimsusega õhupressid nõrkadeks.

Pildil: Uue õhupressi ülesseadmine puurpingile.

mistamise teed. Kamenev, Pjätakov, Rõkov, Buharin jt nende kaaslased, kes 20 aastat tagasi Lenini-Stalini partei vastu võitlesid, on nüüd selles võitluses juba ammu kontrevolutsiooni leeri välja jõudnud, fashistliku banditismi, kahjustamise ning isamaa äraandmise teele. Kõs neist on proletariaarse kohtu käest oma ärateenitud palga kätte saanud, teised ootavad selle saamist.

Lenini geniaalsed aprilli-teesid olid selleks tuletorniks, mis proletariaadile ja ta liitlastele heledalt teed võidule, sotsialismile valgustas. Lenini ja Stalini näidatud teed mõõda sammub sotsialism Nõukogude Liidus võidukäiku, igasuguste vastaste vastu panu purustades, ning õhutab kurnatuid ja rõhutuid kogu maailmas võitlusele kapitalismi vastu, sotsialismi eest.

N. Karotamm.

15 AASTAT VIKTOR KINGISSEPA TAPMISEST

1922. AASTA 3. mai ei kustu kunagi eesti tööliste ja tööraha mälestusest. 3. mail k. a. möödub 15 aastat seltsimees Viktor Kingissepa mõrtsukalikust tapmisest. Viktor langes eesti kodanluse käe läbi. Katkestati vägivaldselt suurepäralise, anderikka revolutsioonääri, seltsimehe ja inimese elu, kes oma nooruse ja meheea viimase raasuni tööraha võitlusele ja inimesoo vabastamisele kapitali ikkest pühendas.

Viktor Kingissepp on üks meist revolutsioonäridest, kelle võitlus ja tegevus ühiskondlikul väerinnal ei kuulu mitte ainult töölisteklassile, vaid kelle võitlus kandis endas üldrahvalikke ideid. Eesti töölisteklass, kes ühes vene proletariaadiga läbi tegi kolm revolutsiooni, kehasas antud ajajärgul tekkinud rahvusvahelise jõududevahekorra juures eesti rahva vabaduse ja iseseisvuse püüdeid, ta võitluses väljendus eesti rahva vabastusevõitlus musta reaktsiooni vastu. Viktor Kingissepp sirgus selles võitluses vankumata enamlaseks, ta karastas ennast nendes revolutsioonides, ja 1918—1919. aastatel, kui verise imperialismi reaktsioonilaine eesti tööraha üle ujutas, tõstis Viktor üles võitluselipu ja kutsus töörahvast oma vabaduse ja õiguste eest võitlema. Eesti kodanlus andis ära tööraha. Ta sai oma rahva äraandjaks. Algu ses põlvitas eesti tõusiklus Saksa kindralite ees, mangudes neilt kaitset enamlaste vastu. Saksa imperialism oli siis veel tugev ja võitlusevõimeline. Ja saksa imperialistidelt lootis eesti kodanlus iseseisvust saada! Saksa imperialismi purustamisel ta imperialistlikkude võistlejate poolt muutis ka eesti kodanlus kursi ja langes neile rüppe, kes maailmasõjast „võitjatena“ välja tulid. Kuid nii „võidetute“ kui ka „võitjate“ militarism — sõjariistus jõud — oli oma põhiloolt vaenulik teiste rahvaste iseseisvusele, sest iga imperialismi jõud ning võimsus tugineb rahvaste orjastamisele.

Eesti kodanline iseseisvus ei võinud sellepärast ei eesti töölisteklassile, ega eesti rahva rõhuvale enamusele üldse mingit iseseisvust ja vabadust anda. Inimkond elab imperialismi ajajärgus, ja selle ajajärgu üheks iseloomulikumaks jooneks on sõjad, mida peetakse teiste rahvaste orjastamiseks ajalooliselt hukkamisele mõistetud reaktsioonilikkude valitsuste poolt. Niisuguste vahekordade juures kodanlus — eriti veel väikerahvaste kodanlus — ei suutnud

ega suuda, ei tahtnud ega taha mingit iseseisvust oma rahvusele kindlustada. Ajalugu on seda nüüd täielikult tõestanud. Rahvusvaheline fashism hävitab keskaja metsikuse, tooruse ja vägivallaga rahvaste iseseisvust. Abessiinlaste iseseisvus hävitati, tallati puruks fashistliku metsalisse poolt. Nüüd tahab saksa ja itaalia fashism sedasama korda saata Hispaanias, et selle järele teiste rahvaste iseseisvuse hävitamisele asuda.

Viktor Kingissepp näitas sellele tõsiasjale oma broschüüris „Iseseisvuse ikke all“, mis 1919. a. kirjutatud:

„Alles tööraha revolutsiooni võiduga lõpeb Eestis see ajajärk, mis oma alguse sai sellest, et eesti kodanlus Balti hertsogiriigilt tema võimu ja poliitikatarkust üle võttes truult Seckendorfi testamenti täitma hakkas. See on kodanlise diktatuuri ajajärk, mis kõikidest eelmistest tööraha üle valitsemise ajajärgudest sellepoolet lahku läheb, et siin eesti kodanlus *otsekohe* eesti tööraha üle valitseb ja kurnamise abinõusid — kapitali — ümber rahvustades ka oma töölisteklassi aimukurnajaks püüab tõusta, kuna eesti tööraha klassivõitlus samal ajal *otsekohe* eesti kodanluse vastu sihitud on.”

Viktor Kingissepa, kui revolutsioonääri, inimkonna ideaalide eest võitleja kuju kerkiib tänapäeva rahvusvaheliste jõudude vahekorra valgusel, fashismi metsiku relvade färistamise ja rahvaste orjastamise poliitika juures, kui üldrahvalikkude ideaalide eest võitleja kuju.

— Kui palju praegu rahvusest, isamaast räägitakse, arutatakse, kisatakse, — kirjutab Lenin 1914. aasta detsembris artiklis „Suur-venelaste rahvuslikust uhkusest“. Ja kui palju kisab, räägib, arutab rahvusest ja isamaast nüüd fashistlik ja üldse kodanline ajakirjandus kapitalistlikkudel maalidel. Ja mis sünnib tegelikult kodanlistel maalidel? Kõige pöörasem rahvaste enesemääramise õiguse jalge alla tallamine, kõige alatun rahva õiguste ja vabadustega sahkerdamine, iseseisvuse müümine mõnekümne hõbeseekli eest! (Franko Hispaanias!)

„Kas on rahvuslik uhkusetunne meile, suurvene teadlikkudele proletaarlastele, võõras? Muidugi mitte. Meie armastame oma keelt ja oma kodumaad, meie töötame kõige enam selle kallal, et tema töötavaid hulki (s. o. 9/10 tema elanikkudest) de-

Viktor Kingissepp

mokraatide ja sotsialistide teadliku elu kõrgusele tõsta. Meile on kõige valusam tunda ja näha, missuguse vägivalda, surve ja omavoli alla tsaaritimukad, mõisnikud ja kapitalistid meie kauni kodumaa on heitnud. Meie oleme uhked selle üle, et see vägivald meie hulgast, suurvenelaste seast, vastupaneku välja kutsus, et see keskkond

välja eraldas Radistshevi, dekabristid, 70. aastate seisuseta haritlaskonna revolutsionäärid, et see suurvene töolisteklass 1905. aastal hulkade võimsa revolutsiooniliku partei lõi, et suurvene talumees samal ajal demokraadiks muutuma hakkas, pappi ja mõisnikku kukutama asus". (Lenin, eesti-keelne II köide, lhk. 114.)

Meie tõime selle pika tsitaadi Leninist lugejatele tutvunemiseks, et igaüks kindlasti meeles peaks, kuidas leninism üles seab küsimuse rahvuslikust iseseisvusest ja rahva vabastamisest kapitali ikke alt. Kodanlus on ise oma iseseisvuse vaenlane. See kõlab paradoksaalselt (vasturääkivalt), kuid see paradoksaalsus ei ole väljamõeldus, vaid kodanlise ühiskonna tõelikkus, mis tekib selle ühiskonna vastuolulikkust arenemisest. Kui inglise või prantsuse kodanlised valitsused rahvaste iseseisvust austaksid, kui nad tõesti sooviksid oma rahvastele vabadust ja iseseisvust, siis astuksid nad otsustavalt fashismi vastu välja ja ei laseks fashismi Hispaanias, Hiinas ja mujal rahvaste iseseisvust kägistada. Kuid inglise imperialistliku kodanluse vägevus on senini rahvaste kurnamisele ja nende iseseisvuse kägistamise poliitikale tuginevad. Ja sarnast poliitikat tahab ta jätkata kuni ta viimati ise selle poliitika ohvriks langeb.

Eesti kodanlus imestas Viktor Kingissepa püsivust ja eneseohverdamist. Ta otsis selle eneseohverdamise põhjusi „psühholoogilistest iseäraldustest“, mis Kingissepa, kui revolutsionääri, hädaohtlikule põrandaalusele tööle tõid. Kodanlus ei saa sellest kunagi aru, mis revolutsionääre rõõmsalt oma elu, oma tuleviku ohverdamisele viib. Inimestele, kes oma hea käekäigu teiste inimeste kurnamisele ehitavad, neile inimestele on võõrad inimsoo kõrged ideaalid ja rahvuslik uhkusetunne. Kingissepp kõneles tihti sellest, et meie, eesti töölised, oleme uhked selle üle, et tahame, maksku mis maksab, vaba ja sõltumatut, iseseisvat, tõelikult demokraatlikku, vabariiklikku, uhket Eestit, kes rajab oma suhted naabritega inimliku ühtluse põhimõttele, mitte aga oma rahva õiguste ja vabaduste müümisele.

Meie oleme uhked selle üle, et tsaarivägivald eestlaste hulgast terve rea revolutsionääre välja eraldas, et eesti töörahvas õlg õla kõrval vene proletaarlastega, Lenini partei juhatusel, kolmes revolutsioonis võitles, et Lenini partei meile niisugused kangelased kasvatas nagu Kingissepp, Kreuks, Jürna, kes inimsoo kõrgete ideaalide lipu all töölisteklassi eesotsas võitlesid.

Nüüd seltsimees Kingissepa kirjutatud üleskutseid ja artikleid „Kommunistis“ uuesti läbi lugedes, ühiseid jutuaJamisi ja arutamisi töölisteklassi ülesannetest võitluses kodanluse töölistekurnamise poliitika vastu meelde tuletades, paistab meile Kingissepa kuju suure rahvakangelasena. Sest tõepoolest, mis tähendas ja tähendab kommunistliku partei osa töölisteliikumises im-

perialismi ajajärgul, kui kodanlised valitsused kui mädaneva ja sureva kapitalismi pinnal priiskavad ettevõtjad ja sahkerdajad esinevad? See tähendab, et kommunistlik partei — ainuke partei on, kes oma võitluses kõigi töörahvakihtide (s. o. $\frac{9}{10}$ kõigist elanikkudest) huvisid ja ideaale väljendab. Töölisteklass ja ta partei kehastavad kogu rahva ideaale, maha arvatud ka putäis suurkapitaliste, kes töörahva kurnamisest ja väiksemate kapitalistikeste eksproprieerimisest elavad ja endid nuumavad. Mingisugust teist jõudu, peale kommunistliku partei, ei ole, kes suudaks kõiki proletaarlast ja demokraatlikult mõtlemaid inimesi võitluses fashistliku kodanluse vastu ühendada.

Marksism-leninism õpetab, et kõigist klassidest, kes tänapäev kodanluse vastas seisavad, on ainult proletariaat tõepoolest ja lõpuni revolutsioonilik klass. Kõik teised klassid känguvad suurtoöstuse arenemisega, proletariaat on aga suurtoöstuse kõige olulikum vili. Iga maa proletariaat peab kõigepealt, loomulikult, oma kodanlusega valmis saama, ta peab oma rahva iseseisvuse- ja vabastusevõitluse etteotsa astuma.

Meieaja vabameelne kodanlus ja haritlaskond, kes fashismi metsikutes meetodites inimkonna ideaalide purustamist näevad, arvavad sealjuures ekslikult, et proletariaadi diktatuur vaenulik on demokraatialle ja vabadusele, rahvale ja rahvuslikule iseseisvusele. See on ekslik vaade, arusaamatus. Püüdes väikekodanlisi „iseseisvaid“ sotsialiste (Hans Kruusi, K. Freibergi jt.) revolutsioonilikku liikumisse tõmmata, piitsutas sm Kingissepp halastamata nende väikekodanliste revolutsionääride võimaliku nürimeelsust, mis nende silmad nagu kaega kinni kattis ja kõrvad kurdiks tegi. Need väikekodanlised revolutsionäärid seletasid siis niisamuti nagu praegused eesti fashistliku korra vastased „Tänapäeva“ ringkondadest: „Meie püüame võltsimatu demokraatia juurde“. Kuid Hans Kruusi soovitatud „võltsimatu demokraatia“ arenes fashismiks; ja millest muust see kõneleb, kui väljavaate kadumisest, kui väikekodanlus jälle sedasama kulunud seadet kordab. Arenemise käik on aga niisugune: tsarismi juurest kodanlise demokraatia juurde; kodanlise demokraatia juurest proletarse demokraatia juurde; proletarse demokraatia juurest mitte mingi poliitilise võimu juurde, s. o. niisuguse seisukorra juurde, kus demokraatlikud vabadused ja õigused saavad inimeste harjumuseks, muutuvad traditsiooniks. Kuid tee proletarsele demokraatialle läheb sotsialistliku

revolutsiooni kaudu. Tõelik rahvaste iseseisvus on võimalik siis, kui kõrvaldatud on need klassid, kes oma heaolu rahvaste iseseisvusega sahkerdamisele rajavad.

Sellepärast oleme meie uhked, et eesti töörahvas enda keskelt niisuguse tegelase ja võitleja välja eraldas, nagu Viktor Kingissepp, kes töölisteklassi eesotsas eesti rahva tõeliku vabaduse lippu kandis ja rahva tõeliku iseseisvuse eest võitles.

Viktor Kingissepp on Eestimaa Kommunistliku partei looja, ta enamlustamise alusepanija. Ta jättis eesti töölisteklassile rikkaliku päranduse selle kohta, kuidas kõige raskemates tingimustes tugevat parteiorganisatsiooni luua, kuidas proletariaadi võitluse ülesandeid siduda inimsoo vabastamise ülesannetega, tõeliku rahvusliku iseseisvuse eesmärkidega.

Kingissepp ei kirjutanud suuri teoreetilisi töid. Selleks puudus aeg ja võimalus. Kuid praktika on iga teooria alus, praktika on teoriast rikkam. Viktor Kingissepa artiklidel „Kommunistis” ja „Kommunisti” lendlehtedes, Kingissepa kirjutatud üleskutsetel on määratusuur teoreetiline väärtus. Neis Kingissepa kirjutustes on kokku võetud eesti töölisteklassi võitlusekogemused, ta taktika ja strateegia mitmesugustel ajajärkudel. Viktor oli leninist ja oskas Lenini õpetust meisterlikult kodanlise demokraatia

tingimustes tarvitada. Ta õpetas töölist, kuid selsamal ajal õppis ta ise töölistelt kuidas vaja on küsimusi üles seada, kuidas vaja on vaenlast paljastada, et see tõlisele arusaadav oleks ja et tööline ise õpiks vaenlast lööma.

15 aastat on seltsimees Kingissepa tapmisest möödunud, kuid Kingissepa tähtsus eesti töölisteliikumises kasvab töörahva tänapäeva ülesannete valgusel aina suuremaks. Töölisteklass õpib oma mineviku võitluse õppetundidest. Ta õpib ka oma tegelaste elust ja võitlusest. Ja Viktori elu ning võitlus annab määratult materjali selleks, kuidas leeninlikult siduda põrandalust tööd põrandapealse tööga. Seda Viktori pärandust peame kasutama täies ulatuses.

„Eesti töörahva klassiteadvust ei ole valge terrori murdlained, ega kokkuleppepoliitika kõlvatus hävitada suutnud. Eesti töörahval ei ole teist teed vabanemiseks, kui selle sõjalise jõu purustamine, mille peale on kodanluse väevõimuvalitsus rajatud“ (V. Kingissepp, „Iseseisvuse ikke all“).

Igavene mälestus vanale enamlasele, töörahva võitluse organiseerijale Eestis, leppimatule võitlejale leeninliku liini eest proletariaadi parteis, väsimatule marksismileninismi ideede propageerijale.

O. R.

KUIDAS TROTSKISTID KAHJU TEGID

(*Tehnilise ekspertiisi materjalide järgi*)

HILJUTI ilmus trükist NSVL kohtukomisariaadi juriidilise kirjastuse väljaandel raamat „Nõukoguvastase trotskistliku keskuse protsess (23.—30. jaanuaril 1937. aastal)”. Peale selle kohtuprotsessi materjali, mis ajalehtedes juba ilmus, sisaldab raamat veel kohtu tehnilise ekspertiisi materjali. Viimane materjal meie ajalehtedes ei ole ilmunud.

Ekspertidena astusid kohtus välja inšenerid P. A. Lëkus, B. N. Pokrovski ja J. M. Monossovõtsh. Toome siin osa selle ekspertiisi materjalist, mis näitab, kuidas rahva vaenlased, trotskistid, tehniliselt oma kahjustamistööd tegid.

Tehniline ekspertiis (ettekandja kohtus — sm Monossovõtsh) järeldeb, et *Gorlovi väetisainete tehases* (vesiniku-süntheetilises töökojas) 11. novembril 1935. a. sündinud plahvatus otsekohe selle tagajärjel tekkis, et lämmastiku aparaati, isolatsiooni massi

ja kondensaatoritesse atsetileeni kogus. Ekspertiis näitas üksikasjalikult ja täpselt, kuidas trotskistid seda atsetileeni kogunemist teadlikult ja plaanikindlalt organiseerisid (15 päeva kestel) ja tõestas, et plahvatust tingimata võimalik oli ära hoida, kui oleks vastavatest instruktsioonidest kinni peetud, mis tehases töö tehnika kohta maksvad olid. Trotskistid aga rikkusid neid instruktsioone teadlikult meelega. Plahvatus oli täiesti ettekatsetud ja ei kannu mitte mingisuguseid juhuslikkuse elemente. Kuritahtlikkuse fakt on siin vastuvaidlemata selge — järeldeb ekspertiis.

Gorlovi lämmastiku-väetisainete tehases 1934. a. 7. aprillil olnud plahvatuse kohta järeldeb tehniline ekspertiis niisamuti, et see plahvatus ei olnud sugugi juhuslik, vaid oli kuritahtluse tagajärg. Plahvatus sündis selle tagajärjel, et gaasiaparaatide torusid autogeeniliselt lõigati. Kuna aga autogeeni

segu plahvatuslik on, siis oleksid lõigata-
vad torud pidanud ennem saama gaasist
puhastatud. Trotskistid korraldasid aga
meelega seda lõikamist ilma esialgse puhas-
tamiseta, mis tõigi plahvatuse.

Gorlovi lämmastiku-väetisainete tehases
1934. a. 14. novembril olnud gaasitoru
kokkuvarisemine sündis selle tagajärjel, et
gaasitorusse üleliiga suur hulk (umbes 13
tonni) vett kogus. Vastavad vee väljalask-
mise kraanid olid kinni pandud. Gaasi voo-
lamine torus tõusis kuni 30-meetrilise kiir-
ruseni sekundis (sest $\frac{2}{3}$ toru mahust oli
veega täidetud) ja sünnitas nii suurt mü-
rinat tehases, et seda juba $3\frac{1}{2}$ tundi enne
toru kokkulangemist kuulda oli.

Kusnetski kivisöe-basseini Prokopjevski
kaevanduse suhtes järeldeb ekspertiis (sm
Lekusi ettekanne kohtus), et kahjutegevus
seal mitmes sihis sündis. Trotskistid orga-
niseerisid, esiteks, maaaluseid kivisöe põ-
lemisi*, nad tegid seda lubamatute töövi-
side tarvitamisega, maakihtide sisselange-
miste organiseerimisega (ühes tööliste ohv-
ritega) jne. Teiseks korraldasid trotskistid
seal õhu ventilatsiooni rikkumist; nad tegid
sead õhu väga ebatasase ja väga eba-
ühtlase jaotamisega ning ventileerimisega
kaevanduse üksikutes osades; nad tegid
sead sellega, et korraldasid rikutud õhu
ringvoolu kaevanduses ja takistasid rikutud
õhu väljapääsemist kaevandusest; nad ta-
kistasid loomuliku õhu juurdepääsemist.
Need meelega tehtud sammud tõid palju
õnnetusi töölistega (kihvitusi, plahvatusi,
lambumisi jne). Kolmandaks rikkusid trots-
kistid üldse kaevanduste tööd sellega, et
takistasid põhitööde tegemist ja juhtisid
tähelepanu ning energia kõrvalistele asja-
dele ja töödele; nii takistasid nad Kus-
netski basseini kivisöe paremate sortide ja
kihtide kaevamist ning juhtisid jõud täht-
suseta ja halvemate kivisöekihtide ja lade-
mete kasutamisele. Nii, näit., panid nad
seisma kuus kaevandust, mille sisseseadeks
juba üle 15 miljoni rubla oli kulutatud ja
mis oleksid võinud aastas 12,5 miljonit
tonni sütt anda.

Kemerovo kombinadis olnud hävituse-
tööde selgitamiseks töötasid mitmed komis-
jonid 1936. a. 29. oktoobrist kuni 14. no-

* Trotskistid parandasid Prokopjevskis meile 60
maaalust tulekahju. Praegu on nendest kaugelt
enam kui pool küll juba peaaegu kustutatud. Kuid
ka kustutatud tulekahjudega sünnib seal mõnikord
nii, et nad uuesti aktiivseks saavad, kui kustuta-
mine küllalt hoolas ei olnud.

vembrini. Selgitusetööd ja uurimist trots-
kistide hävituste ning rikkumiste kohta
toimetasid seal tervelt 14 inseneri ja tehni-
kut. Selle ekspertiisi kohta andis kohtus
aru sm Pokrovski.

Kemerovo elektrijaamas 1936. a. 3. ja 9.
vebruaril olnud plahvatused sündisid selle
tagajärjel, et trotskistid korraldasid seal
kivisöe tolmu-seisukorras põletamist täiesti
kahjulikult. Elektrijaama süsteem oli ehitat-
tud niisuguste söesortide tarvitamiseks, mil-
les lendavaid olluseid üle 25 prots. ei ole.
Trotskistid aga tarvitasid seal sütt, mis tol-
muks muutmisel kuni 42 prots. lendolluseid
andis. Nad korraldasid asja nii, et söe tol-
muks muutmisel õhus hästi palju plahva-
tuslikke lendolluseid oleks, mis õhuga ühi-
neksid ja mis väiksemagi sädeme juures põ-
lema plahvataksid. Auruveski töötamisel
jaamas oli aga sädeme sündimine täiesti
võimalik (kui vast ehk mitte täiesti kindel).
Pealegi oli tarvitata kivisöetolmu niisu-
gune, et ta võrdlemisi madala soojuse juu-
res (140° C juures) iseenesest plahvatas.
Plahvatus võis tuua katelde lõhkemise,
jaama teenijaskonna hukkamise, elektri-
jõuga varustamise kestva katkestamise.

Ekspertiis järeldeb, et plahvatused selles
elektrijaamas ei olnud mitte mingil tingi-
musel juhuslikud. Hoopis vastupidi. Ke-
merovo elektrijaama direktor Skripkin ja
katlamaja ülem Ponomarev, niisamuti ka
riiklik tehniline järelvalve hoiatasid enam
kui üks kord ähvardava hädaohu eest.
Kuid Kemerovo kombinadi ehituste ülem
Norokin käskis oma kirjaliku ettekirjutu-
siga endiselt edasi töötada, nii nagu see
kapitalismi restaureerijatele nõukogude ma-
janduse purustamiseks tarvilik oli.

Purustused Asovstrois 1936. a. 22. märtsil
ja 5. aprillil olid trotskistide poolt sellega
korraldatud, et nad ehitusetöödel ettekat-
setult niisugust telingute materjali tarvita-
sid, mis tellingite kokkuvarisemisele viis ja
ehitusetöölistega õnnetusi sünnitas. Kui esi-
mese „õnnetuse“ organiseerimine trotskisti-
del seal korda läks (22. III. 1936), korral-
dasid nad poole kuu pärast (5. IV. 1936)
kohe uue „õnnetuse“.

Nii töötasid trotskistid. Nii võitlesid need
faschismi agendid nõukogude vastu ja
püüdsid teed puhastada kapitalismi jalule-
seadmiseks meie maal.

R. V.

MAAILMA-MAJANDUSE SEISUKORRAST TÄNAPÄEVAL

Rahvasteliidu viimaste statistiliste andmete põhjal oli kapitalistliku maailma tähtsamate tööstuseharude toodang möödunud 1936. aastal keskmiselt kuus tuhandetes tonnides järgmine:

malmi 6035	kivisütt 87 514
terast 8444	naftat 18 235

Võrreldes 1929. ja 1935. aastaga moodustab see protsentides:

	1929=100	1935=100
malmi	79,3	124,2
terast	90,3	121,6
kivisütt	84,4	108,5
naftat	114,9	108,3

NSVL toodang neilsamadel aladel aga oli (niisamuti igakuuselt tuhandetes tonnides):

	Võrreldes kapitalismi süsteemiga (protsentides)
malmi	1193 19,8
terast	1362 19,1
kivisütt	10 075 11,5
naftat	2194 12,0

1937. aasta esimestel kuudel oli NSVL toodang tuhandetes tonnides:

	jaanuaris	veebruaris	märtsis
malmi	1158	1010	1218
terast	1469	1287	1530
kivisütt	10611	9 718	10 343

Malmi ja terase valmistamises oli NSVL viimastel aastatel maailmas kolmandal kohal (Ühendriikide ja Saksamaa järel) ning Euroopas teisel kohal (Saksamaa järel). Nüüd hakkas NSVL nendel aladel maailmas juba teisele kohale ja *Euroopas esimesele kohale* tulema. Möödunud aasta mõnedel üksikutel kuudel oli NSVL malmi valmistus juba kõrgem kui Saksamaal. Terasevalmistus oli 1936. a. detsembris Saksamaal 1472 tuhat tonni, NSV Liidul aga 1496 tuhat tonni. Saksamaa terasetoo-

dang kogu möödunud aastal oli 1596 tuhat tonni keskmiselt iga kuu. Kui meie aga sm Ordshonikidse nõudmise (60 000 tonni terast päevas) täidame, siis valmistame 1800 tuhat tonni terast kuus.

Rahvasteliidu märtsikuu statistika-bülletääni esialgse hinnangu järgi oli kogu kapitalistliku maailma tööstuslik toodang 1936. aastal 95,6 prots. 1929. a. tasemest. Sellesama hinnangu järgi oli rahvusvaheline kaubandus, võrreldes 1929. aastaga, väärtuselt 37,8 prots. ja kogult (mahu poolest) 85,6 prots. 1937. a. jaanuaris oli rahvusvaheline kaubandus väärtuse järgi 40 protsenti 1929. a. tasemest.

Tööstuslik toodang üksikutes riikides oli 1936. aastal (protsentides 1929. aastaga võrreldes):

Ühendriikides	88,1	Poolas	72,2
Prantsusmaal	70,6	Kanadas	89,8
Inglismaal	116,0	Taanis	125,0
Saksamaal	106,1	Soomes	133,3
Rootsis	129,0	Norras	115,2
Hollandis	71,9		

Ametlikult registreeritud töötatöölisi oli:

	1937. a. veebruaris	1937. a. jaanuaris	
Saksamaal	1 611 000	Austrias	407 475
Taanis	145 627	Danzigis	16 797
Prantsusmaal	441 207	Norras	35 435
Iirimaa	91 680	Inglismaal	1 677 966
Tsheho-Slovakkias	677 368	Jugoslaavias	35 170
	1936. a. detsembris		
Belgias	224 184	Hollandis	455 209
Kanadas	93 372	Poolas	466 004
Ungaris	50 863	Rootsis	99 776

Ühendriikides tõmbas kodanlus 1936. a. augustis töötatöölise nimekirjast tervelt neli miljonit töötatöölise maha. Sellepärast on seal ametlik töötatöölise arv veelgi hulga väiksem, kui see ennem oli. Möödunud detsembris oli neid sellepärast ametlikult ainult 6 300 707.

NOVELLID

REIN RANNIK

REIN RANNIK on noor revolutsioonilik kirjanik, kes Eestist oma teosed meile avaldamiseks saatis. Tema põhimiseks teemiks on töölisteklassi viletsus ja võitlus viletsusest pääsemise eesmärgil. Tema kirjeldused on enamuses kuivad, kuid mõjuvad üksikasjalikult ettekantud tõsiasiadega. Ranniku maailm on täis kõige igapäevasemaid sündmusi, kuid igal üksikul neist on oma ühiskondlik kõlapind, ja juhus, mis esimesel silmapilgul kõige tühisem näib olevat, omab saatusliku tähtsuse.

Eriliselt tõmbab Rein Ranniku tähelepanu endale „kuritöö ja karistuse“ probleem kodanlikes korras. Me näeme hangeldajat, kes äri teeb inimese eluga, kuid seaduse poolt muidugi karistamata jääb; me näeme kaupmeest, kes mingisuguste salamahinatsioonidega rikkaks saanud ja aumees pealegi on; me näeme prokurööri, kes kõige jõhkramalt kohtu korda rikub, et aga kihlvedu võita, ja et kaebealune süütult türmi läheb, ei ärrita kedagi jne. Kuid teistest küljest näeme töölisi, kes vastsünnitanud nälgivale naisele natukese toidukraami tahab varastada, et pärast, kui tööd saab, kõik ausalt tasuda — kuid temale on seadus karm; näeme saatust, mis osaks saab sellele, kes kord vangis olnud. Ühiskond ise

kihutab ta teist ja kolmat korda tagasi kuritööle. Kõiges selles selgub kogu ilmekusega kapitalistliku riigi klassilik ehitus.

Autori ilmavaate iseloomustuseks olgu märgitud, et ta ei tõenda sotsialistliku revolutsiooni vajadust, ei agiteeri otsekohe selle eest. See on temale juba nagu aabitsatõde, mis kordamist ei nõua. Ta loob vaid oma lühikestes novellides pildikesi, mis maksvat kapitalistlikku korda iseloomustavad ja lugejat tahes või tahtmata selle korra vastaselt meelestavad. Seda enam, et autorile valet ette heita ei saa — ta jääb pisemateski asjades tegeliku konkreetse elu püüdesse, elupisiasjadest võib olla liigagi kinni püüdes.

Ennem võiks autorile ette heita mingit liialdavat askeetsust, tagasihoidlikkust üksikute situatsioonide maalimisel. Autor nagu kardab eredaid jooni tõmmata, et mõttelise tuumani tungimist mitte segada. Ja see näib teatud puudusena, kuigi äärmiselt vahvalik lihtsus ja stiililine selgus seda teataval määral tasub. Käesolevas ajakirja numbris avaldame Rein Ranniku kaks novelli: „Äri“ ja „Tõde ja uni“.

Toimetus.

Ä R I

HANS METSLANG istus mõttesse vajunud vaguninurgas ega pannud tähelegi, kui uus reisikaaslane ta vastaspingil istet võttis. Alles viimase kõhatamisel heitis uustulnukale pilgu.

See oli keskealine, haiglase ilmega, kõhetu mees, kes sageli kõhatas ja taskurätikusse sülgas. Ent Metslangu ei huvitanud täna kaasreisijad, tal oli tegemist enesegi mõtetega, mis hüplesid ta ajus kui sääsed suvisel õhtul.

Aastaid kestnud rühkimise vili oli pühitud ainsa vääratusega, rikkast majaomanikust oli saanud vaene mees. Kaval ja ettevaatlik Metslang oli langenud naise püüsesse.

Kiiremini kui mõõdusid telegrahvitulbad kihutava rongi aknast, vaheldusid ta mälestuses mõõdunud elu verstapostid. Ta isa, vana Metslangu Andres, töötas noores eas tiserina suures mööblivabrikus. Tänu

ta hoolsusele, aga veel enam ta libedale keelele, tõusis Andres peagi meistriks. Kogunud tarviliku summa raha, hakkas võrtspoodnikuks. Andrest peeti leidlikuks meheks. Äris avaldus ta leidlikkus mõtete timmimises ja arvestamisel enese kasuks eksimises. Selle leidlikkuse tõttu läks ta äri paremini kui ta võistlejail, mis võimaldas laheda äraelamise ning lastegi koolitamise.

Noorele Hansule tundus isa talituseviis — vaese ostjaskonna tüssamine — ülekohtusena, ent vana Metslang pareeris poja etteheitel lihtsalt:

„Vähe oled alles ilmas elu näinud, poeg: peab natuke valetama ja natuke varastama, muidu ei saa ilmas läbi“.

Nüüd, aastakümnete järel, pidi ta isale õiguse andma. Ta polnud tõesti tollal koolipoisina veel tundnud maailma. Alles hiljem, kooli lõpetanud ja kantseleiamet-

nikuna politseis teenides, õppis ta tundma elu kõigi ta varjukülgedega. Iga elatud päev veenas teda üha enam, et need, kes endile ausal teel leiba katsusid teenida, elus ainult virelesid, et niinimetatud eladaoskajad neid üleolevalt kohtlesid ning pilgates tähendasid: loll saab kirikuski peksa.

Soovides kuuluda eladaoskajate kilda, jättis Metslang peagi kantseleiametniku teenistuse, avas palvekirjade kirjutamise kontori, siis kohakuulamise büroo, hakkas hiljem proovireisijaks, sõja ajal moonamuretsejaks, vedas salakaupa, kauples antiik-asjadega, ostis-müüs maju; ühe sõnaga, leidis vähe ameteid, millega polnud katsetanud.

Ajajooksul omandas kenakese varanduse, tõusis rikkaks meheks. Spekuleeris börsil. Kaotas kogu varanduse. Algas uuesti otsast peale ja rühkis enese jälle jõukusele.

Praegu oli taas paljas mees, ent see teda ei kohutanud.

„Ega raha seepärast maa pealt kadunud pole“, armastas ta niisugustel kordadel ütelda; „tarvis vaid saada seda oma käsutusse“. Teda vihastas vaid asjaolu, et oli oma raha üle lüüa lasknud mitte mõnel rafineeritud spekulandil, vaid oma seaduslikul naisel ühes armukesega.

Et pääseda suure sissetulekumaksu maksmisest ja soovimata võlausaldajaist, oli ta teinud naisega varanduse-lahutuse lepingu ning kirjutanud kogu liikumatu varanduse naise nimele. Tal polnud aga aimugi, et ta alaline majasõber ja äritehingute kaaslane oli võitnud ta abikaasa südame ning naise südame kaudu ühtlasi kogu ta varanduse.

„Seaduslikult pole midagi teha“, oli ütelnud advokaat. Sellega tuli esialgu leppida. Ent ainult esialgu. Küll Metslang juba leiab paraja võimaluse tasumiseks. Kui pole midagi teha seaduslikult, siis... Nüüd aga tarvis kõigepealt endale jalad alla saada. Selleks ta ju lahkuski kodulinast, kus ta nimi kompromiteeritud.

Uuesti kõhatas vastaspingil haiglase ilmema mees, võttis taskuräti ja sülgas sellesse. Taskurätti ilmva punane laik — veri. Mees sülgas verd. Metslangu kõrval istuv naisterahvas pööras näo kõrvale. Ta ei võinud vaadata kui inimese sülgab verd, sülgab välja osa enesest, kopsutükikesi, elu.

Metslang, seevastu, vaatas ükskõikselt kõhija veresülgamist. Tema rahu ei seganud teiste inimeste hädad ja kannatused. Teda huvitasid inimesed ainult äriliselt

seisukohalt; iga uue tutvuse puhul seadis ta enesele küsimuse: mis kasu võib mulle tuua selle inimese tutvus? Majaomanik võib anda shiiri; kaupmehega saab ajada äri; seltskonnategelane võib avada ukse ametiasutustesse; politseiga peab olema igaks juhuseks heal jalal, ja ka ajakirjanikututvus pole paha. Mis kasu võib aga anda ühe verdsülgava inimese tutvus, mõtles ta oma vastas istujat peast jalgadeni hinnates, nagu teeb seda lihunik looma ostes.

Äkki peatus ta pilk verisel taskurättil, ta otsaesine tõmbas kortsu... Mingi idee näis sündivat ta ajus ning andvat ta hüplevaile mõtteile kindla suuna.

— Teie tervis ei näi olevat kõige paremas korras, — algas ta kõhijaga juttu.

Ja kui küsitav järgmises jaamas nahapakiga rongilt lahkus, olid nad juba head tuttavad. Metslang lubas haiget lähemal ajal külastada. Iga inimese püha kohus olewat oma ligimest aidata, pealegi olewat tal niikuinii asja sesse alevi.

*

Nädal hiljem otsis Metslang Veskitamme alevis oma uut sõpra. Sügisene vihm oli võtnud põhja prügitamata alevitänavalt. Jalad vajusid sügavasse porri. Metslangu meeoleolu aga ei suutnud rikkuda ei sügisene külm vihm, ega lirtsuv pori. Ta sammus rõõmsalt vilistades oma eesmärgi poole.

Alevi serval leidis üksiku viltuvajunud onni, uktsel roostest söödud plekksildike vaevalt loetava kirjaga:

Kingsepp
AUGUST LEIK

Koputamise peale avas ukse vanaldane naisterahvas. Ta pakkus tulijale tooli, millel istme asemel paar ristirästi tõmmatud nõõri oli.

„Kutt läks vähe välja. Tuleb kohe. Ehk härrad võtavad seniks istet“.

Istunud toolile vaatas Metslang sõnatult ringi.

Kogu toa kehv sisustus oli kooskõlas tooliga. Veel paar niisamasugust tooli, kaks sängi, söögikapp, mis täitis ühtlasi söögilaua aset, ja töölaud vanade liistude ning veevannikesega — see oli kõik.

„Tea kas härral tald lahti läinud või...“ jatkas eit Metslangu poriseid saapaid tähelepanelikult silmitsedes: „Egas härrad muidu alevikingseppa üles otsinud. Linnas ju paremaidki meistreid“.

Metslang vastas, et ei tulnudki töö pä-

rast, vaid niisama — Leiku külastama, kellega tutvunud hiljuti rongil ja kelle hädine tervis tas äratanud kaastundmust.

Sellest olevat Kutt juba kõnelenud. Ent nad ei olevat teda siiski oodanud; arvanud: rongi tutvus, paljugi mis ajaviiteks räägitakse.

Leigu äraolekut kasutas Metslang eide poolehoiu võitmiseks. Lubas hoolitseda poja eest. Võib olla saab veel haigusest võitu, kuigi see olevat juba väga tõsine... Ja kui peakski juhtuma kõige pahem, mille eest jumal hoidku, siis ei tohi ikkagi heita meelt: peame ju kõik kord surema — üks varem, teine hiljem... Ei tema jäta proua Leiku ka poja surma puhul hätta. Ent tema abi polevat tarviski. Leik lasku kindlustada oma elu, mis nüüdsel ajal väga lihtne.

„Hoidku mind jumal oma lihase poja surma ihaldamast“, ohkas eit.

„Egas seepärast pole tarvis veel poja surma ihaldada“, vaidles Metslang vastu. „See vaid igaks juhtumiks. Linnas teevad seda kõik, kel vähegi raha, arusaamist ja kohusetunnet omaste vastu. Surm ju kellegile ette ei teata“...

„Seda võivad teha rikkad. Ei Kutt jõua tasuda neid suuri kinnitamismakse“, hädaldas eit. „Majalogugi kinnitamine sai jäetud ära. Hea kui leivarahagi jõuab teeneda“.

Selle eest ärgu proua muretsegu. Tema ise, Metslang, tahab tasuda kõik kindlustusepreemiad. Iga ristiinimese kohus olevat aidata oma ligimest.

Ja kui August Leik lõpuks koju jõudnud, tõi Metslang palitu taskust nähtavale konjakipudeli, eit otsis üht-teist suupisteks, ning nii veedeti õhtu rõõmsas meeleolus.

Emal hoiatuse peale mitte palju juua, lõi poeg käega, Metslang aga rahustas:

„Pole midagi. Arstid ise soovivad haigetele juua konjakit, mis kosutab nende organismi“.

Järgmisel päeval sõitis Leik ühes Metslanguga linna. Siin viis Metslang ta kõige pealt arsti juurde. Arst, noor, vaevalt ülikooli lõpetanud naisterahvas, esitas Leigule mõned vormilikud küsimused ta kehaliste vigade üle, küsis kas ta vanemad või mõni lähemaid sugulasi on põdenud nakkushaigusi ning andis välja tunnistuse, millega August Leik tunnistati terveks. Sellest jätkus, et Metslangule tuttav kindlustuseseltsi agent vastu võttis August Leigu elukindlustuse miljonile margale, mis ta surma korral välja maksetakse Hans Metslangule.

Nii soovis seda Metslang, ja sellega

nõustus ka Leik. Ta pidas täiesti loomulikuks, et kindlustusesumma ta surma korral välja maksetakse Metslangule, kes kannab kõik kindlustusekulud, kes lubanud saata ta sanatooriumi ja hoolitseda ta ema eest.

Üks veider mees on siiski see Metslang, mõtles Leik, kui nad kindlustuseseltsi agendi juurest lahkusid. Kogu see elukindlustamine pole muud kui raha pillamine. Tule vastu kindlustamine on hoopis midagi muud. Pole karta, et tulekahju korral päris paljaks jääb. Ka sellest saab veel aru, kui keegi oma elu kindlustab laste kasuks. Kuid mis mõte on kindlustada tema elu Metslangu kasuks? Mõlemad ühedes aastates mehed... On veel teadmata kumb enne sureb... Ja kuigi arst ei toiminud põhjalikku arstilikku järelevaatust, ei kohelnud teda patsiendina, siiski, kui ta tervislik seisukord oleks nii tõsine, poleks see jäänud arsti silmale tähelepanematuks, poleks ta nii kergel käel annud sellise tunnistuse... Aga mis puutub see temasse, tahab Metslang omast rahast lahti saada — tehku seda. Ole neile veidratele plaanidele vastu — vihastab veel, ja sa võid kaotada kaastundliku sõbra... .

Õhtul istuti jälle viinaklaaside taga koos.

Seekord mitte enam alevikingsepa räpases hurtsikus petrooleumilambi nõrgal valgusel, vaid linnarestorani suures saalis, kus maitekalt kaetud lauad, kus naisteorkester mängis rõõmsaid viise ja elektri särades klirisesid klaasid. Polnud ka poega hoiatavat ema, teda asetasiid jooma julgustavad nägusad baaridaamid.

Kõik August Leigu ümber näisid olevat rõõmsad, õnnelikud. Miks ei pidanud olema rõõmus temagi. Joobunud viinast ja ümbritsevaist rõõmuavaldusist, unustas ta kõik argipäeva mured, oli rõõmus rõõmsate hulgas. Täna õnnelikku juhust, mis viinud ta kokku Metslanguga.

Ta rõõmust meeleolu häiris äkiline kõhahoog. Võttis taskuräti, sülgas. Veri. See kainestas, pani mõtlema. Ütles Metslangule:

„Olen ikka päris haige“.

„Tühja kah, läheb üle,“ — rahustas Metslang.

„Siiski näib olevat tõsine. Näete, veri...“

„Rahustuge. Pole haigust, millest jagu ei saaks nüüdisaja arstiteadus“, sõnas Metslang ja jätkas, uuesti klaase täites:

„Jooge! Unustage! Enese mõjustamine on kõige kindlam arstimisviis, inimesed on haiged peamiselt sellepärast, et kujutlevad endid haige olevat. Prantslane Coné, uue arstimisviisi, autosuggestiooni rajaja, arstib kõik haigused autosuggestiooni ehk

enesemõjustamise abil. Tuleb unustada, et oled haige, kõrvale heita kõik ettevaatuse abinõud, toimida nii, nagu oleksid kõige tervem inimene maailmas. Parem unustamise abinõu on juua — juua kuni kõige unustamiseni“.

Metslangu nõuandel katsuski Leik nüüdsest peale elada unustuses. Sõitis sageli linna, kus oma uue sõbraga käidi kõrtsist kõrtsi, veedeti ööd joomalaua taga.

Neilt linnaretkeilt tuli koju roidunult. Kõhis enam kui enne. Rõgastas. Higistas õõsiti.

Enam jälgis murelikult poja muutunud eluviisi.

„See on kõik selle linna untsantsaka tegu. Poiss oli varem päris mõistlik“, kaebas endamisi.

„Võta ometi kord aru pähe“, noomis poega, talle sooja piima ulatades; „sul pole ju enam inimese nägugi peas“.

„Jäta see igavene urisemine. Tunnen oma tervise palju parema olevat“, vastas August niisugustel kordadel emale.

Ise aga tundis väga hästi tervise halvenemist. Hoolimata kõigist haiguse unustamisest püüdeist sagesid veresülgamised, teravnesid valud kopsudes, suurenen üldine kehanõrkus.

Oli Metslangu jutt autosuggestioonist siiski vale? Narris vast Metslang teda ainult? Hirvitas ta kergeusklikkuse üle?

Ei — sellist julma nalja ei heideta inimese haiguse üle. Ja pealegi ei teeks seda Metslang, kes ometi küllaldaselt tõestanud oma heasüdamlikkust. Kuidas võisid tal üldse tekkida sellised tänamatud mõtted Metslangu kohta? Tema ise on kõiges süüdi. Tal pole küllalt usku enesse... .

Tiisikuse iga väljendus manas tas esile uusi kahtlusi, kuni ühel järjekordsel kohetamisel kõneles sest Metslangule.

Viimane pahvatas täie suuga naerma: „Valud kopsudes, üldine nõrkus, ha-ha-ha-ha! Need just ongi paranemise tunnemärgid... Paranev haige tunneb end alati haigemana, surma eel aga tunnevad kõik kergendust“.

See kõhklemata vastus rahuldab Leiku täielikult. Sest ainult sellist vastust ihaldas ta. See hellitas ta lootusi, võimaldas jätkata endist eluviisi, mis oli saanud harjumuseks ja millest raske loobuda.

Ka Metslang rahuldus oma vastuse tagajärjest. Ta oli Leigu usalduse tagasi võitnud. Kuid sedasama ei saanud ta ütelda Leigu ema kohta. See suhtus temasse viimasel ajal otse vaenulikult, mis kõigutas Metslangu külma rahu.

Tuleb tegutseda energilikumalt, otsustas ta. Muidu võib vanamoor oma kisaga kogu ettevõtte nurja ajada. Aga kuidas?.. Ei või ometi teda lihtsalt kõrvaldada. Sest kuigi ta sellega vabastaks ümbruskonna ühest tiisikuseidusid levitavast subjektist ja lühendaks Leigu enese kannatusi, lõhnaks see ometi paragrahvi järele... Ei, ta peab surema loomulikku surma... Ainult... kiiremini... .

Ühel külmal talvisel õhtul kutsus Metslang Leigu ringreisile linna ümbruskonna kõrtsidesse, revideerimisretkele, nagu nad nimetasid selliseid kõrtsist kõrtsi käimisi.

Algust tehti ühes tuttavas linnarestoranis. Siin kogunes peagi lõbus seltskond.

Joodi.

Lõbutseti.

Lällutati.

Metslang oli seekord eriliselt heldekäeline. Täitis kõik sõbra soovid.

Valades Leigu klaasi õlut ja viina segamini, lausus:

„Joo, sõber! See kütab ihu kuumaks — võime sõita kas või põhjanabale“.

Restoranist lahkudes oli Leik tõesti nii võrd kuumaks kõtetud, et vaevalt jalul püsis ja ainult Metslangu toetusel autosse jõudis.

Ihm oli haruldaselt selge. Tähistaevast ei varjanud ükski pilvekübe. Puud praksumid pakasest, ja soojamõõtja näitas 20 pügalat alla nulli.

Käidi veel mõnes teeäärses kõrtsis, siis ei mäletanud Leik enam midagi. Ta lamas kasukasse mähitud Metslangu kõrval, käed laiali ja pea ripakil üle autoääre.

„On sul paha?“ küsis Metslang tsünilise muigega. „Ava palitühõlmad, see lahutab“.

Ja vastust ootamata nõõpis lahti Leigu palitu, kuue, vestigi.

Auto kihutades mööda õist tühja maanteed hoovas kui lõõtsast lõikavat külma alasti rinnale. See oleks murdnud tervegi keha. Haigele oli see otsekui mürkgaas.

Inimkeha on väga vilgas reageerima igale hädaohule, võtma instinktiivselt tarvitusele kaitseabinõud. Leigu paljastatud ihu sallis aga rahulikult pakase mürgiseid suudlusi, sest ta organismi keskusaju oli ise halvatud teisest mürgist — alkoholist.

Alles Veskitamme alevile lähenedes nõõpis Metslang kinni ta riided, virgutatas ta külma tarretusest.

Koju jõudnud heitis Leik kohe voodisse, kust ta enam ei tõusnud. Tiisikusele seltsis kopsupõletik ja see viis ta lühikese ajaga kõige kaduva teed.

TÕDE JA UNI

\ 7ARAKEVADINE päike soendas hel-
V lalt Ilmar Laidi varbaid, mis huvita-
vatest saabastest paistsid kui hammaste
rida. Mahe tuulepuhang paitas ta lahtist
kaela. Talveunest virguv loodus ei teinud
vahet priskusest lõkendavate, külluses
elavate kodanikkude ja temasuguse tööta-
töölise vahel.

Kogu talve oli Laid tööta. Käis paar
korda nädalas tööbörsil, kuid tööd ei saa-
nud. Eesõigus oli lasterikaste perekondade
toitjad.

Temal puudusid need töösaamiseks nii
tarvilikud atribuudid — lapsed. Küll aga
omas ta töösaamisel väga olulise takistuse:
ta oli abielus noore naiseaga, kes sügisest-
talve töötas ühes tekstiilvabrikus. Sest
kuigi ses vabrikus üldise surutise taga-
järjena palgad olid kruvitud viimse või-
maluseni alla, vastati linna hoolekande
osakonnas end hädaabitööle pakkuvale
Laidile:

„Teie tööd ei saa. Teie abikaasal õn
kindel teenistus. Õn hädalisemaidki“.

Kahtlemata oli hädalisemaid. Sellest sai
Laid väga hästi aru. Naise väikene teenis-
tus ei piisanud küll kolme inimese äraela-
miseks (Laidi juures elas veel ka ämm),
aga päris nälga ei tundnud nad siiski. Pa-
remate aegade lootuses viidi väärtusliku-
mad asjad lombardi, millega hangiti naise
teenistusele lisa.

Päris häda tuli alles naise töölt vallan-
damisega. Lombardi polnud enam midagi
viia. Üür jäi tasumata. Vürtspoodnikud ei
tahtnud enam võlgu müüa. Hädaldasid:

„Tasute võla?.. Maksate?.. Millega?..“

„On nähtud neid maksjaid“.

„Kui raha saate — ostate mujalt“.

Ja tööbörsil vastati:

„Oodake“.

Õtse piinlik oli tervel mehel istuda
päevad läbi tööta kodus, kuulata ämma
hurjutusi. Hulkus seepärast väsimuseni
uulitsail. Kuulatas tööbörsil töödootajate
vestlusi. Koik hädaldasid ja kirusid rasket
aega.

Kui ta õhtul väsinuna ja näljasena koju
tuli, pani naine sageli lauale viimased
palad, toidu, millest piisaks vaevalt ühele.
Jä ehkki ta ilanäärmed kehvemagi toidu
juures eristasid ila nagu kevadised kased
mahla ning ta sisikond tundus absoluut-
selt tühjana, keeldus ta niisugustel kordadel
söömast, sõnades:

„Käisin ühe tuttava pool ja parkisin
kere täis“.

Päev-teine söömata olla — ei tee mehele
midagi, arutas ta seejuures. Ainult naisest
õn hale. Ta ju viimast aega rase. Kuidas
peab ta alatoitlusest kurnatuna sünnitama
terve lapse, kuidas teda pärast toitma, kui
oma organism ei saa emale tarvilikku...
Kui ometi enne sünnitamist kuhugi tööle
saaks...

„Oodake, üteldi tööbörsil“.

Ta ootas. Ootamisega lohutasid endid
kä naine ja ämm. Kes aga ei oodanud,
oli uus ilmakodanik. Suure kisaga tuli ta
möödunud ööl ilmale, küsimata, kas isa
õn juba tööd leidnud või mitte, kas vane-
mate majas õn leivapala või mitte.

Puiestiku pingilt, kus Ilmar Laid, pea
käte vahel, istus ja poja sündimisega
kasvanud muredest väljapääsu otsis, võis
näha kihavat turgu, kus perenaised ning
majateenijad askeldasid toiduainete rasku-
sest vetruvate laudade vahel.

Maailmas oli veel küllalt toiduaineid,
neid oli liigagi palju. Üksteise võidu kiit-
sid kaupmehed oma kaupa, katsusid ost-
jaid ära meelitada naaberlaudade juurest.

„Prouad, mis läheb?.. Searibi, looma-
rinda, värsket vasikaliha?“

„Hei, mammi, tulge süa!“

„Minu mesimagus minija!“

„Searibi, loomarinda!..“

Laid pööras silmad ilanäärmeid ärrita-
valt vaatepildid kõrvale. Leidis maast
kortsunud ajalehe poole.

Luges:

„Töötatööliste kohutav kasv.“

Edasikestva majanduskriisi tagajärjena
õn töötatööliste arv kõigil mail tõusnud
enneolematule kõrgusele. Inglismaal õn
registreeritud 2 700000 töötut, Saksamaal
6128000, Ameerika Ühendriikides loetakse
11—14 miljonit töötatöölisi...“

Ta polnud üks. Kümned miljonid jaga-
sid tä saatust. Ta oli vaid tolmukübe töö-
tatöölise hiiglamassis, tilk vett tööliste
meres.

Kui palju häda ja viletsust, naiste hü-
steerilikke hädaldamisi ja laste abitud nuttu
peitus nende külmade arvude taga.

Ta vaade liugles arvude rägastikust
mööda ja peatus lõikel, kus käsitati kriisi
põhjusi ning selle vastu võitlemise abi-
nõusid.

„... Põllumajanduse ja tööstuse üle-
produktioon õn nii suur, et valmistajad
ei leia saadustele enam turgu ning õn
sunnitud valmistamist lõpetama... Hin-
nad langevad päev-päevalt“.

Ja edasi.

„... Kuubast tulevad teated, et seal 40 miljonit kilogrammi esimese sordi suhkrut merde visatud... Brasiilias heideti tulde 40 000 kotti kohvi... Ameerika Farm-Board on teinud ettepaneku $\frac{1}{8}$ kogu aastasest puuvillasaagist, see on 4 miljonit palli, hävitada... Ühes Ühendriikide sadamas tõrjuti pisargaasiga eemale rahvahulk, kes tahtis rünnata hävitamisele määratud laevalaadungit...“

„Tont sellest aru saab“, lausus Laid poolvaljult enese ette ja viskas ajalehe vihaselt kõrvale.

Kümned miljonid nälgivad — sest maailmas on liig palju vilja; miljonid käivad närudes — sest maailmas on palju puuvilla. Hiigeltagavarad toiduaineid põletatakse ära, heidetakse merre, lastakse mädaneda. Nälgivaid inimesi, kes osagi neist hävitusele määratud tagavaradest endi nälja kustutamiseks tahaksid päästa, rünnatakse tulerelvadega ja pisargaasidega.

Tuulepuhang tõi ninna värske liha lõhna, ning ta mõttekäik suundus suurte maailmaprobleemidelt koduseile pisihädadele.

Hommikul kodust lahkudes oli lubanud mitte tühjade kätega tagasi tulla. Midagi pidi ette võtma, kusagilt hankima raha või toiduaineid. Ei võinud ometi naine nurgavoodis nälgida ja ainult naabrite armuandidele loota.

Esimese visiidi tegi vürtspoodnikule, kellele võlgnes suurema summa. Ei rääkinud enam töösaamise lootustest, vaid:

„Homme lähen tööle.“

Kaupmees aga ei lastnud enesega tingida. Olevat küllalt vastu tulnud. Inimesed tarvitavat ta heldust kurjasti.

Paremini ei käinud ta käsi ka paaris teises kaupluses.

Turukaupmeestel näib eriline rutt olevat omast kaubast lahti saada, arutas ta pingilt tõustes.

Sammus läbi rahvamurru lihamüüja naisterahva juurde. Naistel ikka kaastundlikum süda, mõtles seejuures.

Ta ei julenud kohe oma hädaga välja tulla, vaid jäi teiste seljataha jälgima liha-kaaluva keskealise naisterahva tegevust, kes ühesuguse lahkusega kohtles nii siidis kahisevaid prouasid kui ka lihtsaid majateenijaid. Mida kauem ta seda naist vaatles ning ta sädistavat kõnelust kuulas, seda enam veendus, et siit tühjade kätega ei lahku.

Arutas juba mida võtta. Võtab ainult kõige tarvilikumat: mõni nael liha ja... sea rasva — seda läheb ikka vaja. Önnestub ehk mujalt veel midagi saada, võiks

naisele korraliku supi keeta. Ja võla tasub esimesel võimalusel. Ennem oodaku majaperemees ja vürtspoodnikud.

Vanaldane proua, kelle teenija ostetud kauba juba korvi ladunud, avas käekoti arve õiendamiseks, sulges selle aga kohe, üteldes:

„Olen raha koju unustanud. Saadan pärast tüdrukuga ära.“

„Sellega pole kiiret, eks teinekord tasu“, sai lahkelt lihamüüjalt vastuse.

Nüüd ei kahelnud Laid enam sugugi. Astus lähemale.

„Mida läheb, noorhärä?“

Laid vaatas häbelikult ringi, enne kui oma häda kaebas.

„Ei võlgu müümist küll pole. Anna ühele, tahab ka teine. Ega ma mõni miljonär ole.“

„Õige jah“, kinnitas üks juuresolijaid, „võlgu ei või praegusel ajal kellelegi usaldada.“

Hulga uudishimulikkude pilkude saadetuna lahkus Laid pettunult lihalaua juurest, kus ta alles hetke eest seisnud täis lootusi.

Olles kaotanud igasuguse lootuse, suundus otsekohe kodu poole. Mõödudes ühest sadulsepaarist, mille vitriini ehtisid muu hulgas naiste nahk-käekotid, meelestus talle käekotist rahaotsiv proua. Peas vilksatas mõttesäde, arenes kombinatsiooniks: kaupmeeste südametunnistuse pihta koputamine on niisama hea kui anile vett visata. Kaastunnet neis ei ärata. Ennem lasevad kaubal mädaneda, kui vaesele võlgu annavad. Ainult kavalusega võid neilt midagi kätte saada.

Kõrvalasuva koloniaalkaupluse ühele vaateaknale oli püstitatud püramiid Messiina veriapelsiinest, mõlemil pool seisis koonused valitud sidrunest ja neid garneerisid banaanide kaared, kuna traatidel rippusid rasked viinamarjakobarad. Teist vaateakent ehtisid ümmargused, kandilised, lapergused ja tsilindrilised plekkarbid kalamarja, sardiinide, sprottide, kilude ja igasugu konservidega. Kõik — delikaatessid, millele Laid ei võinud mõteldagi. Kuid ta teadis, et kaupluses peale nende, jõukale koorekihile määratud, palade on ka hariliku tarvitaja kaubaartikleid.

Astus kauplusesse. Pööras noormehe poole, kelle siledad, nõörsirge seiliga poolitatud juuksed päikese paistel läikisid kui peegel. Laskis omale üht-teist valmis kaaluda, võttis pakid, tsheki klaasputkas istuvale kassapreilile ja pistis käe olematu rahakoti järele, kobas teisi taske ning sõnas siis ehmumist teeseldes:

„Olen raha koju unustanud, kas võib ehk pärast tasuda?“

„Pöörake peremehe poole.“

Peremeheks osutus lihav, punetava näoga kaupmees, kelle kotikestena ripnevad põsed ühinesid lõuaaluse rasvalotiga.

Heitnud pilgu Laidi luitunud rietele, vastas kaupmees rahulikult:

„Hea küll, paneme kauba seniks kõrvale.“

Kaupmehe masinlikult ükskõikne toon, ta rippuvad põsed ja säravate kalliskividega sõrmused ta tõmpsõrmil ärritasid niikuinii närveerivat Laidi sedavõrd, et eneselegi ootamatu ägedusega pahvatas:

„Teie ei usalda mulle paari näljast senti, rasvamagu niisugune!“

Tehes näo, nagu poleks kuulnud viimaks öeldud sõnu, lausus kaupmees endise rahuga:

„Mitte sugugi, mu härra! See on vaid mu ärimehelik printsiip — võlgu mitte müüa.“

Nüüd löi Laidis viha otse põlema. Veel iialgi polnud ta tundnud kellegi vastu sellist jälkust. Talle tundus nagu oleks see viisakas rasvahunnik seal leiti taga süüdi kõigis ta viimase aja hädades.

Viskas pakid letile ja tormas vandudes ning ukse paukudes välja.

Väljas rahunedes küsis eneselt etteheitvalt: kes käskis mul loota kaupmeeste vastutulelikkusele? Oleks ju võinud lihtsalt kõige kauba ja tshekiga väljuda. Kassa ees oli veel teisi ostjaid — vaevalt oleks märganud.

Ei, see poleks olnud aus. Tema on saanud seni varastamise ja petmiseta läbi — saab edaspidigi.

Aga, meelestus talle äkki, kas ei tahtnudki ta juba kaupmeest petta, poleks ju niikuinii kauba eest raha ära toonud, vähemalt niipea mitte.

Kodus võttis teda ämm vastu etteheidete rahega:

„Misjaoks soetada peret, kui seda toita ei jaksa. Noor, terve inimene ei leia nüüd tööd... Laiskus, muud midagi!“

Kuuekümnepäevane ämm ei suutnud kuidagi mõista aja muutunud ilmet. Otsustas kõike oma tardunud mõõdupuu järgi. Tema noorpõlvel saanud iga töötajaja tööd, kuidas võivat see praegugi olla teisiti. Nüüdisaja inimesed valivad liiga palju — ei taha iga tööd teha. Selles seisvat kogu viiga.

Oma arvamise kinnitamist leidis õpetajalt kirikus, vennalt palvemajas. Sedasama rääkis ka üürivõlga meeldetuletav majanomanik.

Laidi naine, kes ise kogenud tööpuuduse tõsidusest ja põrmugi ei kahelnud mehe töötahtes, etendas neil perekondlikudel sõnalahingutel, mis viimasel ajal ühes viletsuse kasvamisega üha sagedamini kordusid, lepitaja osa.

Täna ei tarvitsenud riidlejaid lepitada. Sest Ilmar, vaadeldes üksisilmi oma magavat last, ei reageerinud ämma etteheidetele. Ning ämm, nähes väimehe tusast vaikimist, võib olla ka kahetsedes oma teravaid ütelsusi, istus niisamuti vaikides nurka.

Saabus sügav vaikus, vaikus, mis tekib neil hetkeil, mil inimesed, mingit vältimatut õnnetust tundes, üksteisele sõnagi ei lausu, mil igaüks tajub enese ja teiste abitust, mil teatakse, et ükski troostisõna ei suuda teist lahutada, ning seepärast hoidutakse kõnelemast, kartes oma võimetu lohutusega teist vaid haavata. Neil hetkeil teotseb igaüks oma mõtetega.

Kui Laid täna ämma etteheidetele ei reageerinud, siis ei tahtnud ta sellega sugugi näidata, nagu ei vääriks need mõtetud etteheitel vastuvaidlemist. Vastupidi: ämma sõnad panid ta tõsiselt mõtlema.

Tõesti, mis pidi saama ta pojast, kes juba sündimisel ümbritsetud hädast ja viletsusest? Kas pole tal õigus kord needa oma vanemaid, kes sünnitasid ta maailma virelemiseks?

Ja ta naine? Kas pole ämmal õigus? Kuidas võib ta oma emakssaanud naist lasta selliselt kannatada?

Olgu: ämmal on õigus — tema on süüdlane. Aga edasi?...

Võib olla, oleks tal tõesti õnnestanud poest kaupa raha maksmata ära tuua... Kuid see oleks alatus, petmine, vargus...

Kas pole aga niisamuti alatu lasta kannatada naist ja ei midagi aimavat last?

Taas meelestus toiduainete hävitamine, mida lugenud lehest, vürtspoodnikud, majanomanik, kes hiljuti ähvardanud ta korterist välja tõsta, koloniaalkaupmehe rasvane kogu.

Sel õhtul aeles Laid kaua voodis. Raskeid mõtteid ei lasknud uinuda, sukelduda unelmate maailma, kus haihtuvad vaeste inimeste päevased mured, teostuvad ärkveloleku uskumatud unistused...

Ookeanihiiglane, täis rasket laadungit, jõudis sadamasse. Suurkaupmehed, kellele määratud hiiglase rikkalik koorem, ei võtnud kaupa vastu. Neil ei olevat kaupa kuhugile mahutada. Aidad on täis, tarvitajaskond ei osta. Laevalaadung määrati mõrgavale merele saagiks, sest tagasivedu ei tasuvat end.

Kuid laevakapten, vana merekaru, kes üle elanud nii mõnegi merevallatuse, näinud nii mõndagi laevahukku, karjus komandosillalt merega võidu:

„Meri on küllalt neelanud inimkäte saadusi, pole peatunud inimeludegi ees. Ta on kõrini, ei — kallasteni täis, mõirgab vaid küllastusest. Mis inimtööga saadud, peab minema ka inimeste tarvete rahuldamiseks. Võtke, inimesed, vabastage mu ookeaniuhkus koormast!“

Murruna valgus vaeseid inimesi laeva kerre. Kõik nad väljusid sealt raskete kandamitega. Igasugu toiduaineid, riidekraami, majatarbeid voolas hiiglaste sise-musest päevavalgele. Üha uued inimhulgad voolasid sisse ja välja, laev aga näis olevat tühjemdamatu.

Kaldal kisas kähisevaist kõridest suurkaupmeeste ja vabrikantide jõuk.

„Hullumeelne, mis sa teed?“

„Kes ostab nüüd veel meie kaupa!“

„See on ju lausa mäss... mäss... kuuled sa — mäss!“

Nende kähisevad hüüded sumbutas mere võimas kohin.

Kapten tõusis taas komandosillale, kõik jäid kuulutama. Merigi tasandas kohinat.

Ta näitas kisava jõugu peale, hüüdes: „Teie aidad on täis mädanevat kaupa ja linna agulid täis nälgivaid inimesi.“

„Teie olete ahnemad kui ulgumeri, kes osagi oma saagist hülgab rannaelanikele meresaagina.“

„Teie kord on mäda ning lehkab kui seisev vesil!“

„Teie kõngete ka ise oma kullahunnikute otsas, mädanete ühes oma mädaneva rikkusega.“

Hommikul virgus Laid täis pettumust. Karm tõelikkus purustas kõik õised unelmad kui seebimulli.

Laps karjus kõigest kõrist. Ämm käis ringi, mokad mossis. Sängist kuuldus naise kaeblik hää:

„Ilmar, sa õige katsu veel selle põik-tänava poodnikuga õnne.“

Alles eila oli käinud juhutatud poes. Manguanud hulga aega. Sellest polnud naisel aimu, seepärast vastas:

„Seda minagi arvasin.“

Väljunud, siirdus otse kesklinna. Peatus ühe koloniaalkaupluse ees. Haaras juba uksepidemest, ent tõmbus viimasel hetkel tagasi.

Eilsest tuntud kaupluse ees käis paar korda edasi-tagasi. Vaatas läbi aknaklaasi: poes oli rohkesti ostjaid.

Astus sisse. Laskis jälle kauba valmis pakkida. Ja kui poesell hakkas maksumishekki kirjutama, haaras pakid ning jooksis välja.

Temale järgnesid poesellid ühes kaupmehe enesega. Ta võeti kinni. Tassiti politseisse.

Kohus kvalifitseeris ta teo riisumiseks, sest kaup olnud momendil, mil Laid selle letilt võttis, kaupmehe valdamisel, ning mõistis ta kaheks aastaks vangiroodu.

KARUTALTSUTAJA

HUGO ANGERVAKS

OLI sügisene kuldne puhkepäev.

Akna taga säras madal, kuid siiski veel soendav päike, ja puude kollased lehed hõõgusid endast sügisest soojust.

Mart vaatas aknast välja puistetele, kus inimesed askeldasid. Kerge tuulehoog tõi suurelt suurlinna tänavalt bensiinihaisu ja trammikellade helinat. Mõõda 25. oktoobri prospekti liikusid nobedalt lõpmatud autode, trammide ja trolleibusside parved. Kõnniteed kihasid jalakäijatest.

Mart vaatas seda pilti ja astus aknast eemale. Kuulatas, kas uksekell ei helise, sest ootas külla oma vana lapsepõlve-seltsimeest Jüri Rebunokka.

Missugune võis küll nüüd ta endine sõber olla? Missugune oli ta seltsimees, kellega lapsepõlves ühes koolis käidud, koerustükke tehtud, kitsas Purdejões supel-

dud ja vähkisid vuntsipidi kalda alt välja tiritud.

Nooruses sõlmitud vahekord katkes elu-tuultele puhangus. Mart Kala oli kodusõja väerinnatel valgekaartlaste vastu oma elu kaalule pannud. Ta oli kusagilt kuulnud, et Rebunokk oli paremaks arvanud seljaga taga redus hoiduda, kuigi ta noor ja tugev mees oli. Kuid see oli kõik kusagilt kõrvalt kuulnud, võis vale olla. Täna tahtis Mart oma sõbraga kõige kohta põhjalikult jutelda, kõigest teada saada.

Ta tahtis sõbrale ka endast jutustada, kuidas ta peale kodusõja lõppu oli kõrgema hariduse omandanud ja isegi majandus-teaduse akadeemia lõpetanud. Ta tahtis teda pühendada oma teadusliku töö piirkonda, jutustada talle neist probleemidest, mis teda kütkestanud. Tahtis

talle näidata oma kahte raamatut, mis Mardile teadusemehe kuulsuse toonud. Kõigest tahtis Mart jutustada oma lapsepõlvesõbrale. Ja Mart vajus oma lapsepõlve mälestu tesse.

Kui siis eeskojas kell tirises ning külalise tulekust märku andis, jooksid külalisele vastu mitte ainult Mart, vaid siin olivad ka ta naine Alma, poeg Harald ja isegi naaber Simeon, vana metallitöölaine. Ainult väike Juulike magas tagatoas kiigus.

Uksest tungis rüsinale sisse Jüri Rebunokk ise. Mart põlnud teda üle paarikümne aasta näinud. Ainult hiljuti telefoni teel oli ta temaga kõnelenud. Siiski tundis ta oma sõbra kohe ära. See oli tõesti tugev mees, ta näojooned näitasid lõbusat olekut ja teatud iroonilist suhtumist ümbruskonda, mis eriti ta suunurkadest välja paistis.

— See siin on sinu tuba, — näitas Rebunokk Mardil toa uksele, kui kõigil juba käsi oli pigistatud. Ja vastust ootamata tormas külaline tuppa, ilma et oma suurt vihmamantlit ja poriseid kalosse jalast oleks võtnud. Isegi kaabu jäi sügavalt silmadele.

Pererahvas sammus kohmetudes külalisele tuppa järele.

Toas raputas külaline veel kord kõigil käsi. See tegevus näis talle väga meeldivat, sest ta pigistas nii, et vastase käeluud aina naksusid.

Siis haaras külaline kaabu peast, vajutas selle ülemeelses rõõmutuhinas peremehele pähe ning hakkas palitult seljast võtma. Kui Alma palitult tahtis ära viia, hakkas külaline protesteerima, et tema pärast polla vaja ennast tülitada, et tema riputab selle vana vihmakuue siiasamasse. Mart ei pidanud viisakaks külalisega vaidlema hakata, ja sellepärast riputaski Jüri Rebunokk oma laia märja palitu siiasamasse käterätikute varna otsa. Kalossid võttis ta jalast ja pani kah siiasamasse diivani kõrvale.

Siis astus Jüri Rebunokk Haraldil juurde, keda ta nagu esimest korda nägi.

— See siin on sinu lontrus? Suur elukas juba, eh-eh-hee. Vaata, varsti hakkab sinu rahakoti kallal käima, mis? Noh, tere kah, masuurikas, jah...

Ja külaline pigistas Haraldil kätt nii kõvasti, et poiss piiksatas korra, siis hakkas aga vihaselt kätt külalise peost välja tirima. See laskiski käe lahti, haaras äga poisi õlgadest kinni ja hakkas last kõigest jõust tuuseldama ja raputama.

— Vaata, vaata lurjust, — naeris Rebunokk, — kange mees, sest saab ju niimoodi üks päris mererõõvel...

Nüüd läks asi korruga kakeluseks. Harald rebis ennast meeletult lahti, kriimustas ja tagus rusikatega külalisele vastu nägu, kõhtu ja käsi. Kui ta viimaks hambad külalise nimetissõrmele oli vajutanud, pääses ta lahti ja põgenes teisele poole tuba, sealt kurjade kassisilmadega külalist vaadeldes. Ta pidas külalist hoolsalt silmas, et esimesel katsel, teda uuesti tuuseldama hakata, teise tuppa põgeneda, sealt äga võib jubaläbi kõõgi uulitsale lipata.

Kuid külaline unustas juba poisi. Ta oli diivanile istunud ja ajas peremehega, kes esimesest hämmastusest toibunud, laudsat juttu. Kõigepealt kiitis ta Kala korterit, siis haaras laualt suure õuna ja hakkas seda isukalt närima, seemned sülitas ta siiasamasse põrandale maha.

Mart Kala oli miskipärast kohmetanud, tal oli piinlik. Ka Alma näole ilmus mõne aja pärast mingi tigiduseilm, kui ta käterätikute varnal ripuvad palitult, pianinol lebavat märga kaapu ja külalise suust põrandale lendavaid õunaseemneid oli silmitsenud.

Jüri äga oli pererahvaga väga rahul. Ta lõpetas õuna, haaras viinamarjakobara ja hakkas lutsutades ja matsutades marju sööma. Sellejuures kõneles ta pikalt ja laialt oma minevikust. Ta kõnegi oli kuidagi iselaadiline.

Ilma et pererahvale mingit tähelepanu oleks pööranud, laskis ta omal nurgelisel jutul vabalt voolata. Kui Mart mõne lause vahele katsus poetada, ei kuulunud külaline seda kunagi lõpuni, vaid katkestas mõne sõna järele oma sõbra kõne ja jutustas ise edasi. Alma kuulas ainult. Ühtegi sõna ei tulnud tema huultelt, selle eest vaatlesid ta silmad külalist mingi isesuguse imestusega, millesse hea jagu vastikust ja võõrastust oli segatud. Ja peagi lahkus ta toast.

Rebunokk jutustas oma elust. Kõigepealt oli ta tööliste fakulteeti astunud — ei lõpetanud, sest ei jatkanud kannatust.

— Hinge tegi täis, — seletas ta ja sülitas ära hammustatud suitsuotsa tuhatoosi.

Kuid see sattus laudlinale. Rebunokk võttis ta sõrmede vahele ning laskis piduliku käeliigutusega kõrgelt määratud kohale kukkuda. Linale äga jäi kollakas märg plekk.

— Õpi ja õpi igasugust jama, igasuguseid grammatikaid, õpi, et silm sinine. Sülitasin selle peale, selle hariduse peale, üks rämps ja sodi — ega selles rafbakis ikka midagi ära ei õpi. Näe, Gorki ei õppinud kusagil, äga oi, missugune kange kirjanik oli, oo...

Prantsuse arstide delegatsioon Leningradis

4. aprillil käisid prantsuse arstide delegatsiooniliikmed Leningradis Pioneeride palees. Pildil: Doktor Volman (Pasteuri instituudist) Leningradi pioneeride keskel Moskva Metromaketti vaatamas.

— Gorki on selle eest palju lugenud ja ise õppinud, — tähendas Kala vahele.

— Tühi jama, seda ta räägib, et puru silma riputada, — pole ta tühjagi rohkem lugenud kui mina. Ega's lugemine ja õppimine kedagi targaks tee. Mida rohkem õpid, seda lollemaks võib inimene jääda...

Kala vaatas kohmetuses poja Haraldi peale, kes uuesti ligemale tulnud ja külalise avalikku kõnet kuulas. Ta silmad läikisid, võib olla endisest pahameelest, võib olla aga ka nende uute „tõeterade“ üle, mis külalise kõnet ohtralt pipardasid.

— Sülitasin rabfaki peale, — seletas Rebunokk edasi, — ja kukkusin tööle...

— Missugusele tööle siis? — küsis Kala oma imestust varjamata.

— Noh, kurat, mille eest siis vehkisine kodusõja ajal, mille eest valgeid parkisime, kui nüüd tööd ei saa. Mina võisin minna igasugusele tööle. Vabriku direktori kohta pakuti, — sülitasin selle peale, hakka nüüd mõne vabrikuga jukerdama, ega ma peast põrund ole. Noh, viimaks läksin ühe piimapoe juhatajaks. Mui-

dugi mõista, kergem töö — juust, või, piim need on ju alati mulle mekinud.

Rebunokk võttis laualt kompevekki, rebis sellelt paberi, viskas maha ja pistis soko- laadist südamikü tähtsa käeliigutusega suhu.

— Ja kaua sa siis olid selle piimapoe juhataja koha peal? — küsis Kala.

— Kurat, tüütas ära. Igapäev riidle ja purele vedajatega, söima ostjaid ja vaata et piim käes hapuks ei lähe. Kolm kuud olin suure hädaga, kuradile! Kuhu ma siis läksin? Ühe kaubalaeva peale torkasin, mehaanikuks...

— Mehaanikuks? Aga sul pole ju midagi ühist selle ametiga, — ütles Kala tehtult tähtsa näoga ja lükkas mahavisatud kompevekipaberi salamisi diivani alla, et see naisele silma ei hakkaks.

— Mis kurat, pole ühist! Inimene peab iga asja peale meister olema. Kuidas siis, pole midagi ühist! — pahandas Rebunokk. — Sa ju tead, et ma ühe schofferi käest automobiiliga jukerdamise ära õppisin, mis seal siis ikka. Ja jumal teab, mis see mehaanik õige ära ei ole — vii-

liga vähe kriips-kraaps edasi-tagasi, haamriga klips-klops, vot sulle ongi mehaanik valmis.

— Ja kaua sa selle ameti peal olid? — päris Kala tähelepanelikult.

— Tahtsin paar tongerdust ümber maakerä ära teha, üks tilk reisida, Ameerikat näha, — seletas Rebunokk edasi, küsimusele vastamata, — aga kus kurat sellega, tee tööd nagu elevant, aga laev sõidab aastas kord Soome ja kõik... Muudkui vingerda aga oma sadamate vahel. Sülitasin ja väristasin varvast. Tormasin ekspressiga Kaukaasiasse kooliõpetajaks...

— Kooliõpetajaks? Aga sul polnud ju mingit haridust? — tõusis Kala toolilt üles.

— Tõsi, ei olnud mitte mingisugust haridust — oli Rebunokk nõus. — Aga mis haridust on selleks vaja, et molkustele tähti õpetada? Mitte mingisugust. Vaja ainult, et sa lapsi ei karda, ehk jälle neil sääreluid pooleks ei murra. Vaat, mul sedasama ei jatkanudki...

— Teadmisi või? — päris Kala omas naiivsuses.

— Mis sa oma teadmistega siin keksid? Mingisuguseid teadmisi pole vaja, nagu kitsele kraadiklaasi — lõikas Rebunokk autoriteetselt vahele, — lihtsalt kannatust ei jatkanud, hinge tegid täis need lapse-molkused oma totrusega, aga sina õpeta niisuguseid lontrusi lugema ja kirjutama. Õigus, mererövel? — pöördus Rebunokk Haraldi poole, kes juttu tähelepanelikult jälgis.

— Ise oled mererövel! — ütles Harald äkki tigidalt. — Sülitad õunaseemned pörandale nagu va... karu.

Rebunokk jäi hetkeks vaht, ega teadnud, kuidas ootamatule vahejuhtumisele reageerida. Mart ise oli kohmetanud, kuid siis sai ta vihaseks Haraldi häbematus üle.

— Poiss! — ütles ta kurjalt — silmapilk palu onult andeks oma rumalad sõnad. Noh!

— Ah, tühja kah, — jäta ta rahule, — ütles Rebunokk; kuid ta häälest oli tunda haavumist ja pahameelt poisi üle, kes nii häbematu on.

— Noh, palu kohe andeks! — tõstis peremees oma häält. — Silmapilk!

Harald pilgutas natuke aega silmi, siis puhkes ta äkki valjusti nutma. Läbi nutuksude seletas ta:

— Aga tema sõimas mind lurjuseks... ja veel lontruseks... Mis — mispärast...

Tuppa astus Alma ja jäi imestades ukse juurde seisma.

— Noh, mis siin siis on juhtunud?

Kui Mart talle sündmustiku käigu oli

ära seletanud, võttis Alma sõnalausumata Haraldi käekõrvale ja viis teise tuppa.

Külaline oli nagu vähe hämmastunud vahejuhtumi üle. Siis aga lõi kerge sõrmenipsuga kustunud paberossilt tuha pörandale ning pistis suitsuotsa ükskõikselt tuhatoosi.

— Nii siis, olin kord kooliõpetaja, — ütles Rebunokk väikese vaikimise järele. Ta laskis paberossi iseteadvalt paremasse suunurka, pigistas silma pilukile ja võttis, sügavalt hinge tõmmates, taskust paksu rahatasku.

— Kui sind huvitab, võin sulle kõik mu spravkad ja tunnistused ette näidata. Neid on mul kümne aasta jooksul üle kolmekümne kogunud. — Mart ei tihanud ära ütelda, kuigi kõik see juba ta ära oli tüüdanud. Ta võttis tunnistusepaki ja hakkas tokumente ükshaaval ja mitmekaupa sorima. Mida rohkem Mart oma sõbra „spravkasid“ soris, seda suuremaks kasvatas ta imestus selle imeliku mehe ees. Ametid vilkusid nagu kinolindi kaadrid. Kaks-kolm kuud oli harilik teenistuseaeg. Harva leidis mõni tunnistus, millel pool aastat teenistuseaega üles oli märgitud. Siin on Rebunokk kooliõpetaja, kuid sealsamas juba kontoriülem, peale seda autojuht. Kolme kuu pärast on ta juba vanem telefonist, siis raiooni ajalehe korrektor, pärast seda maamõõtja abi ja ühtlasi ühe seakasvatuse sovhoosi vanem agronoom, ja nõnda edasi, ja nõnda edasi. Viimaseks Rebunoka ametiks oli raamatukoguhoidja koht, missugusel kohal ta juba kolm nädalat õnnelikult oli püsinud.

— Nii, et käesoleval ajal pured teaduse-graniiti — raamatuid, — tähendas Kala, silmi tokumentidelt üles tõstes. Ta hinges kipitses midagi, ja tal oli suur tahtmine seda suurt lendlevat inimest kraetpidi ukse taha tõsta ja trepist alla lasta. Kuid... Rebunokk oli ju lapsepõlvesõber, aga sõbra vastu peab kõigepealt viisakas ja külalishakke olema.

— Ah raamatuid või? — küsis Rebunokk, kes parajasti esimese sõrmega hoolikalt oma ninaauku puhastas, — jah, seda lollust ma teen küll, sest paremat pole käepärast...

— Mis sel ametil siis viga, sest on ju vanasõnas öeldud, et ega töö meest riku, — katsus Kala õpetlikul toonil ütelda.

— Ah, mis sa jorad, — lõikas Rebunokk vastu. — Niisugune töö on lollide ajaviide. See nüüd mõni amet. Istu nagu mõni arvepidaja ja puhu lehtedelt tolmu. Muidu poleks vast vigagi, — arvas ta natukese aja pärast, kui nina juba puh-

taks oli roogitud ja uus pirn vaagnalt pihku haaratud, — vagune amet, vaata aga raamatutest pilte, aga peab veel nende neetud kataloogidega jandama, peale selle veel seda kuradi kümnendik-süsteemi teadma. No see on aga igavene jama...

— Küllap sa juba teadsid seda kõike, kui ameti vastu võtsid, — sõnas Kala vahel.

— Teadsin? — imestas rõõmsalt Rebu-nokk, sellega nagu näidata tahtes, et sõber teda lolliks tahab pidada. — Kust kuradist ma seda teadsin. Egas mul hobeuse kolu otsas ole. Ma teadsin ainult, et raamatud on riulitel olemas, muud midagi.

Ja nagu selle tõenduseks, laskis Rebu-nokk esimeste hammaste vahelt ühe toreda lirtsu kapi taha nurka.

— Noh, kurat võtaks, see on juba liig — ütles Mart endale ootamatult ja tõusis toolilt püsti. — Kuidas sa ometi nii... — ta otsis sõna, — ropp oled?

— Ah, mis sa pragad, — vastas Rebu-nokk, — juba poisikesest saadik olen selles asjas väga osav.

— Milles? Sülgamises või? — küsis Kala hirmuga.

— Sul on õigus, sõber. Nimelt sülga-mises. Ka nüüd pole mul veel see osavus kadunud. Kord, mäletan, oli niisugune krimpel. Sõitsin parajasti rongis, tossutasin, kui ma ei eksi, ühte väikesesse linna brandmeistri kohale, sest seal aeti vana meister minema, oli, kurat, juba pool linna maha põletanud...

— Noh, ja sina tahtsid nüüd teisele poolele otsa peale teha, — tähendas Kala. Kuid sõber võttis need sõnad kui kiituse vastu ja naeris täiel kõril.

— No, vaat, tormame siis täie vurliga ühest jaamast mööda, sest ma sõitsin ju kiirrongil, mis igas jaamas ei peatu. Noh, ma istun akna juurde ja vahin välja. Näen, seisab jaamaülem, punane müts peas. Vaat, siin vuhvatas mul äkki tore mõte luukidest läbi — selle jaamaülema punasele mütsipõhjale üks tilluke lirtsak teha. No ja, mis sa arvad, nii osavasti lasksin ühe lõrtsu mütsipõhjale just sel silmapilgul, kui mu vaguniaken temast mööda vihtus, et jaamaülem pärast vist isegi selle üle imestas.

— Jah, vägitegu on küll, — ütles Kala, kelle hing täis oli, kuid kes kuidagi parajat sõna ei leidnud, et koolivenda välja kihutada. — Kas sulle pärast selle huligaanuse eest protokoll ei tehtud?

— Nojaa, kust nad mind kätte said, rong tegi tuhatnelja vehkat, — naeris Rebu-nokk. — Ja mis eest siin protokoll

teha, lihtsalt nali ja muud midagi...

Sel minutil avanes tagatoa uks ja sealt ilmus nähtavale Haraldi nutetud nägu. Ilma et ust täielikult lahti oleks lükanud, vaatas ta ukse vahelt esiteks isa otsa, siis jäi aga üksisilmi Rebu-nokka vahtima. Poisi silmad olid pundunult tigidad, seda pani isegi Rebu-nokk tähele.

— Noh, mereröövel, tule lepime ära? — ulatas Rebu-nokk kätt poisi suunas. — Ega's me siis vihased pea olema.

Kuid Harald ei teinud sellest sõbrali-kust sammust väljagi, vaid vahtis endi-selt tigidalt ja tummalt külalist.

— Mis sa seal vahid ukse vahel, sil-mapilk tule siia, — pahandas isa.

Kuid samal silmapilgul lükati äkki uks laiali, Harald tegi sammu ettepoole, ja järgmisel silmapilgul lendas miski asi üle laua ning kopsatas vastu Rebu-noka põske. Pool õuna, mis külalisel parajasti suus oli, lendas noolsirgelt kapi taha nurka, nagu oleks Rebu-nokk selle sinna sülja-nud. Tagatoa uks aga klõpsatas kinni.

See kõik sündis ühe silmapilgu jook-sul. Kala oli esimesel silmapilgul keeletu. Ka Rebu-nokk vahtis tummalt kord vana saabast, mis talle vastu põske oli lenna-nud, kord poolt õuna, mis kapi taga nur-gas valendas, ja ei saanud tükil ajal sõna suust.

Siis kargas Kala kohalt ja tormas taha-tuppa, kuid seal polnud kedagi, ei naist, ega poega. Ainult väike Juulike magas rahulikult kiigus. Mart tormas koridori. Seal kohtas ta Almat, kes sööginõudega toa poole astus.

— Kas Haraldit nägid? — küsis Kala hingeldades.

— Ei näinud, aga mis siis? — vastas Alma.

— Ta viskas Rebu-nokale vana saapaga vastu nägu, — hingeldas Kala.

— Issand! — ehmatas Alma ja pidi peaaegu söögiriistad käest pillama.

Harald aga leiti siiski üles. Naaber Si-meon tuli toast ja ütles sosinal:

— Mis poisiga on juhtunud? Jooksis minu tuppa ja pugese otsekohe voodi alla.

Kui poiss voodi alt välja tõmmati, nähti, et ta sugugi ei nuta, nagu kõik ootasid. Ta nägu oli tumm-tõsine, ainult silmades heljus endiselt tige helk.

— Sina, rumal poiss, kuidas sa tohtisid? — kähises Kala ja tõmbas pükstelt rihma, sest nüüd otsustas ta, kõige peale vaatamata, kindlasti poisi naha esimest kord elus kuumaks tõmmata.

— Mispärast sa nii tegid? — päris nüüd ema püksirihma Mardi käes silmit-sedes, ja ta silmadest hakkasid pisarad

ojana voolama. Seda ei suutnud ka Harald enam välja kannatada. Ta puhkes äkki võimsalt nutma ja pistis pea ema rüppe. Ta õlad tõmblesid nii, et poisi kõhnad abaluud nagu mõned suured elukad pluusi all edasi-tagasi käisid. Isa seisis nõutult, rihm käes. Oli selge, et praeguses seisukorras seda rihma vähe veider oli tegevusse lasta. Ta pani rihma uuesti võõle ja küsis poisilt vähe aralt, nagu oleks ta ise süüdlane:

— Kuule, Harald, ma sind ei peksa, ainult ütle, miks sa nii tegid?

Harald vaatas korraks ema rüpest isale läbi pisarate otsa ja ütles nuuksudes:

— Aga tema... sülitas... jaamaülemale pähe... Kas see on... nõukogude kodanik...

Kui Kala tuppa astus, nägi ta, et Rebunokk seisab keset tuba, vihmamantel seljas, kalossid jalas ja kaabu sügavasti pähe surutud.

— Noh, miks sa siis nii? — imestas Kala.

— Mul tuli meelde, et pean veel ühte kohta minema. Tsirkusesse.

— Tsirkusesse!

— Nojah, ma sain kuulda, et seal olevat üks karutaltsutaja koht vaba. Kuussa-da rubla kuus. Kõigest kaks karu. Sülitan selle raamatukogu peale, kurat temaga.

Kala aga muutus miskipärast rõõmsaks. Sõbra äraminek tegi südame kangesti kergeks. Ta ütles Rebunokale vähe pilkavalt:

— Aga vaat mis, karud võivad su maha murda ja ära süüa.

Kuid sõber löi selle pealetungi kohe kõrvale:

— Nojah, karu nüüd minusugust sööb. Vaat sinuguse pehme ja rasvase mehe keeraksid karud küll heameelega kinni. Aga mind nad ei taha, kas maksa või juurde.

Rebunokk jättis hüvasti ainult peremehega, sest perenaine ja noor peremehe võsu olid väga kinni koduste talitustega. Ta pigistas peremehe kätt tugevasti, vaatas talle silmi ja ütles nagu meelde tuletades:

— Ah jaa, mul on sulle veel üks väike palve. Homme saan raamatukogust palka ja annan sulle kohe ära...

— Annad ära? Mis asja? — ei saanud Kala kohe aru.

— Laena mulle kümme rubla, homme toon ära. Ära sa, ninasarvik, arva, et ma su kümne rublaga Ameerikasse põgenen, — lisas ta juurde, et Kalale oma aususest veendumust luua.

Kala andis kümme rubla ja sõber tegi kohe minekut ehk vehkat, nagu ta ise nimetas.

Mis edasi juhtus, see pole enam nii huvitav. Võin ainult ütelda, et lõunasöök oli vaikne, kõik olid mõtetes, Harald sõi kotletti ja vahtis aegajalt isa otsa, kes sõi ja muheles, muheles ja sõi. Viimaks ei kannatanud ta enam välja ja puhkes naerma. Naine vaatas talle küsivalt otsa. Kuid Harald sai kõigest aru ja puhkes ka naerma.

— Kas sa oled vait, — käreatas nüüd isa ja jäi Harald'i otsa kurjalt vahtima.

— Aga, isa, ma ei ütelnud ju sõnagi, — vabandas Harald, kuid tegi näo tõsiseks.

— Sa ju naersid, — kurjustas isa edasi. Kuid juba ühe sekundi pärast vapustas teda jälle tagasihoidmatult naeruvõbin.

— Isä, — ütles nüüd Harald, — kui see onu veel siia tuleb ja niisugune on... ma viskan talle... tindipotiga... Ma sülitada ei oska, aga tindipotiga...

— Kuule, poiss, — ütles ema kurjalt, — sa lähed mul nii hoopis käest ära! Mis mood see on külalisi loopida. — Alma vaatas aga küsivalt oma küljeluud Mardi otsa, kes kotletile nüüd tõsiselt rõigast peale riputas. — Aga on sul ka üks tore sõber, ma pole sarnast veel kunagi näinud.

— Jah, — ohkas Mart. — Noorepõlve-sõber! Niisuguseid on meil harva, aga siiski veel leidub. — Ja vaadates Harald'i peale ütles ta juba naljatoonil:

— Küll sa oled aga osav — saapaga otsekohe vastu nägu. Kas see on kultuurne. Selle trahviks jääd kinost ilma. Aga ega ta enam tule, see mu sõber. Ta hakkab tsirkuses karutantsitajaks. Meie ise läheme teda nüüd tsirkusesse vaatama. Sest ta on tõesti vaatamise väärt, ainult et ta enese õigem koht — puuris oleks.

MEIE KIRJANDUSE ÜLESANNETEST

23. APRILLIL sai täis 5 aastat ÜK(e)P Keskkomitee otsuse vastuvõtmisest kirjanduse ja kunsti organisatsioonide ümberkorralduse kohta. See ajalooline otsus oli nõukogude kirjanduste edasisele arenemisele hiiglasuure tähtsusega.

Kõigepealt märkis see otsus ära, et sot-

sialistliku ehitusetöö edusammude tagajärjel olid sotsiaalsed vahekorrad meie maal suuresti muutunud, sotsiaalsed kihitused ja klassid oma põhiolult teistsugusteks saanud. Võhaste olluste mõju kirjanduse ja kunsti elus oli tähtsusetuks jäänud, töölisteklassi kirjanduse ja kunsti kaadrid

olid aga juba kindlaks ja tugevaks kasvanud. Selsamal ajal tuli ilmseks hädaoht, et olemasolevate kirjanduse- ja kunstiorganisatsioonide raamid kitsaks võivad jääda ja kirjanikkude ning kunstnikkude mobiliseerimise abinõust sotsialistliku ehitusetöö ümber muutuda ringilise kinnisuse kultiveerimise abinõuks, mis tuntava rühma kirjanikke ja kunstnikke, kes sotsialistlikule ehitusetööle kaasa tunnevad, sellest ehitusetööst ja kirjanduse ning kunsti liikumisest ära võib eraldada. Sellest välja minnes otsustas ÜK(e)P Keskkomitee proletarsete kirjanikkude assotsiatsiooni likvideerida ja ühendada kõik kirjanikud, kes nõukogude platvormi toetavad ja sotsialistlikust ehitusetööst osa võtta püüavad, ühtseks nõukogude kirjanikkude liiduks, temas loodava kommunistliku fraktsiooniga.

5 aastat on sellest otsusest möödunud. Millised sündmused, muudatused, millise poliitilise arengu on meie maa ja kogu maailm selle viie aasta kestel läbi elanud!

Praegu seisab meie maa teise viisaastaku eduka lõpetamise lävel. Riigi industrialiseerimise, maa lausakollektiviseerimise ja kulakluse kui klassi likvideerimise poliitika on lõpulikult võitnud.

Meie maa kogemustel on ümberlülkkamatult tõestatud, et sotsialismi võit ühel üksikult võetud maal täiesti võimalik on. Sellel kõigel on määratusuur tähtsus meie sotsialistliku kodumaa rahvaste sisemises elus. Kuid see tähtsus ei piirdu mitte üksi riigi sisemise eluga, vaid ulatab kaugele üle meie riigi piiride, avaldab oma mõju kogu maailma poliitilises ja majanduslikus elus.

Meie näeme, et sõjahädaoht, mida õhustab kurikuulus „telg: Berliin — Room“, ikka ilmsemaks läheb, ikka suuremate sammudega läheneb, kogu maailma rahvaid kondise käega ähvardades; meie näeme, et sõda, mida fashistlikud riigid õhustavad, ikka reaalsemaks hädaohuks muutub, et ta Ida-Aafrikas oma hävitava leegiga juba Abessiinia iseseisvuse on tuhaks põletanud, et niisamasugune hädaoht ähvardab kangelaslikku Hispaania rahvast. Ja ühes sellega näeb kogu maailm, et sõja hädaohule ei suuda piiri panna kodanlike demokraatia riigid, kes fashistlikeudele agressoritele ühe järeleandmise teise järel teevad, kes valmis on nõrgemaid riike ja rahvaid fashistlikeudele haikaladele söödaks jätma, et aga oma nahka päästa.

Ja kõiges selles mõtete ja tunnete vassingus, äraandmiste, valevannete virr-varris kerkib rahu ja kogu maailma rahvaste heaolu ainukese kaljukindla kaitsjana suur sotsialistlik riik, meie nõukoguline kodu-

maa kui võimas tule torn, kes kõigile ja kõigele teed näitab, kuidas võidelda sõja vastu, mis ähvardavam on kui kunagi varem ja mis laastavam saab olema, kui ükski se sine sõda ajaloos.

Nüüd on selgeks saanud, et Nõukogude Liit, rahu kaitsel seistes, kogu maailma rahvaid kaitses, eriti aga töötavaid klasse, kes imperialistlikeude sõdade all iseäranis raskesti kannatama peavad; nüüd on selge, et Nõukogude Liit, rahu kaitsel seistes, kaitses kümnete miljonite inimeste elusid, kelledest verine sõjavanker ähvardab üle vee redada. See on selge, ja isegi meie maa verisemad vaenlased on sunnitud seda tunnistama.

Seega on Nõukogude Liit maailma riikide vahelises diplomaatias ja poliitikas esirinda tõusnud, Nõukogude Liiduga tuleb sõjaõhutajatel tõsiselt rehkendada. Pealegi kui see Nõukogude Liit ise iga silmapilk sõjaks valmis on, sõjaliselt niivõrd tugev on, et võib ükskõik missuguse imperialistlikeude riikide kombinatsiooni, kes sotsialismi ehitust sõjalise jõuga takistada püüaksid, hoogsalt tagasi lüüa, vaenlase enda territooriumil ta sõjalise jõu purustada ja kiire löögiga ära hävitada, et sõja küsimust päevakorrast varstigi maha võtta ja jätkata rahulikku ehitusetööd. Seda teavad meie vaenlased, ja see hoiab neid seni veel aupaklikus kauguses meie maast, see kütkestab nende imperialistlikku aplust.

See asjaolu aga, Nõukogude Liidu rahvusvahelise tähtsuse tõus, seab ikka suuremad ja suuremad ülesanded ka meie kirjanduse ette. Erinevalt kapitalistlikeude riikide kirjanikkudest, kes enda isiku, paremal juhtumil teatud rühma või grupi nimel oma mõtteid avaldavad, räägib Nõukogude kirjanik kogu oma riigi ja rahva nimel.

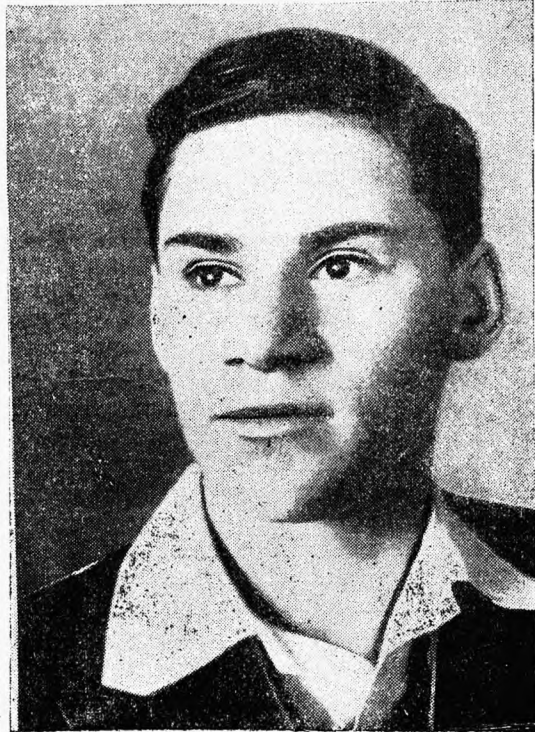
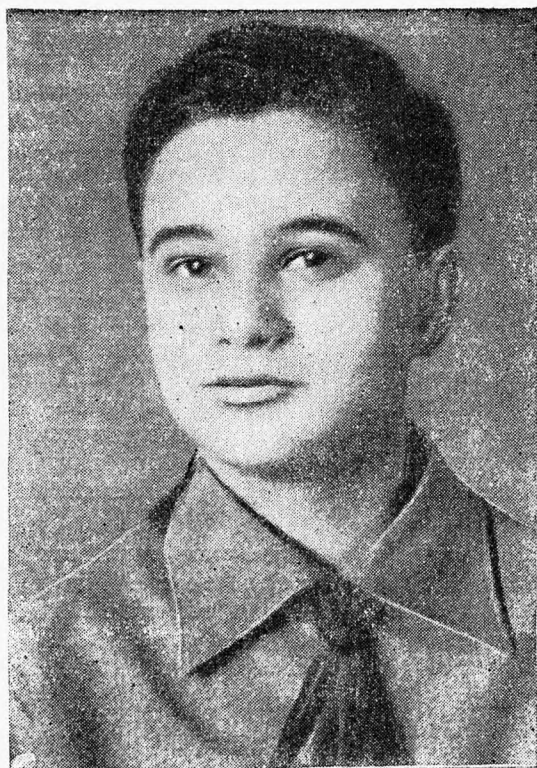
Näib paradoksina, kui öelda, et on mingisugune side tankide ja muusika vahel, kuid ometi ei saa eitada, et Nõukogude Liidu nii sõjaline, kui ka majanduslik ning kultuuriline tugevus ja võimsus olid aluseks nõukogude viiulikunstnikkude hiilgavale võidule Brüsselis Jsaye nimelisel võistlusel. Esimesed kohad võistlusel jäid shüri otsuse järgi nõukogude muusikailma esindajatele. Osa kodanlisi kunstnikke nägi selles ainult sensatsiooni, kogematut juhtumit. Kuid teine osa muusika-artistide märkis täiesti õieti ära, et siin pole tege mist mitte kogematu juhtumiga, vaid seadusepärase nähtusega. Ükski teine maa ei hoolitse selliselt oma kunstnikkude eest kui Nõukogude Liit, ükski teine kunstnik ei tunne nii kindlat sidet enda ja oma riigi ning rahva vahel kui nõukogude kunstnik;

NSV LIIDU VIIULIMÄNGIJAD, KES RAHVUSVAHELISEL

*David Oistrach,
sai esimese auhinna*

VIIULIMÄNGIJATE VÕISTLUSEL BRÜSSELIS VÕITSID

Üleval esimene: Liisa Gilels — sai kolmanda auhinna. Üleval teine; Busjä Goldstein — sai neljanda auhinna. All esimene: Marina Kosolupova — sai viienda auhinna. All teine: Mischa Fichtenholz — sai kuienda auhinna.

ükski teine kodanik ei seisa niisuguse püsivuse ja kindlusega oma riigi huvide ja au kaitset kui nõukogude kodanik.

Kõik see seletab meile juba väga palju. See seletab meile, miks nõukogude lendurid kõige paremad on maailmas; miks meie stahaanovlased tööviljakuse maailma-rekordid ületavad; miks meie kolhoosides ja sovhoosides lehmadel niipalju piima saadakse; miks nõukogude teatrit ja kino maailmas paremateks peetakse; miks nõukogude kirjandused sisurikkamad ja ideeküllasemad kirjandused maailmas on jne.

Iga nõukogude kodanik, kus sotsialistliku ehituse alal ta ka ei töötaks, teotseb kui osa oma rahvast, rahva huvides ja rahva tahtmisel. Ja ta ei tööta mitte üksi oma rahva silma ees ja kontrolli all, vaid — ja see viimane saab ikka suurema ja suurema tähtsuse, — ka kogu maailma rahvaste silma ees, kus iga üksiku järgi otsustatakse terve üle.

See asjaolu seab aga meie, muu seas ka eesti, nõukogude kirjanduse ette ikka suuremad nõuded ja ülesanded, mille täitmist meil mujalt kusagilt loota pole, kui ainult meie endi jõududega. Ainult meie ise.

Mitte alati ei seisa meie kirjandus oma ideelise taseme poolest sellisel kõrgusel, nagu seisab meie sotsialistlik kodumaa rahvusvahelisel areenil. Meil puudub veel julgus tõsta üles suuri ühiskondlikke teeme, et neid lahendada leninliku-staalinliku humanismi seisukohast. Jõudu meil vast juba oleks — püsiv töö isenda kasvatamise alal vähemalt oleks selle kindlaks pandiks, — kuid puudub julgus. Puudub, võib olla, mõnel seltsimehel ka asja tähtsusest arusaamine. Nüüd, kus viis aastat täis on saanud ÜK(e)P Kk. ajaloolikust otsusest kirjanduse organisatsioonide ümberkorraldamise kohta, mil me seisame oktoobri-revolutsiooni 20. aastapäeva lähel, peab viimaks siingi lõplik murrang sündima.

Meie kirjandus räägib oma rahva nimel, ja see nõuab erilist püsivust meie töös, erilist vastutusetunnet oma tegevuses. See nõuab aga ka kõva vastulöögi andmist pessimistlikkudele irisemise meeoludele. Nüüd teame meie juba, mida maksid need irisemised, et „meie oleme viletsad ja mannetud; meil ka nüüd mõni kirjandus; meie ka nüüd mõned asjad jne“.

Sellist irinat on meil küllalt kuulnud, ja nüüd teame meie, et sel irinal objektiivselt oli oma poliitiline ülesanne täita — ta pidi langusemeeleolu levitama ja seega meie kirjanduse arenemisele hoobi andma. Need irisejad on nüüd paljastatud kui rahva-

vaenlased. Sellest peame omad järeldused tegema.

Tõepoolest ei olegi meie nii kehvad, nagu meid arvama on tahatud panna. Meie revolutsiooniliku ja proletaarsel kirjandusel on suurepärase mineviku seljataga. Meie nõukogude kirjandus kannab endas rikkaid kogemusi. Meie nõukogude kirjanduse raudvarana võiks nimetada Juhan Lilienbachi, kelle teoste kogu kiiremas korras vaja oleks välja anda, sest laialised hulgad tunnevad liig vähe seda omapärast ja väga anderikast kirjaniku. Meie ridades tegutsevad niisugused kirjanikud nagu H. Pöggelmann ja Eessaare Aadu. — See iseloomustab meie kirjanduse tugevust. Meil on üles kasvanud rida noori, kelle hulgast tuleks nimetada Hugo Angervaksa, F. Kottat; Ed. Ertis töötab ikka püsivamalt kirjanduse alal, ja see noor kirjanik äratav igatahes suuri lootusi, muidugi, kui ta püsivus ja vastutusetunne teda maha ei jäta. Peno Alnovo, A. Terijõe, L. Saarts elavad praegu küll läbi mingit seisakut, mis, tahame loota, murrangu punktiks peaks saama edaspidisele intensiivsele tööle. Meil tegutseb kirjanik F. Klimberg, kuigi mitte küllaldase aktiivsusega. Kuid siin peame küsima endilt: kas me selles väheses aktiivsuses mitte ise süüdi ei ole? Kas on meie huvi äratanud need raskused, mis sm Klimbergi aktiivsust pidurdavad? Samasugune küsimus tuleb meil ka sm Lukini puhul keelele. Meie ei ole tõesti aidanud Lukinil üle saada tema ees seisvatest raskustest. Aga see oleks ometi pidanud olema meie püha kohus.

Kõike seda kokku võttes näeme, et meil jõudusid polegi nii vähe, ainult me ise kogusummas oleme liig halvad peremehed olnud oma jõudude üle.

Nähtavasti peab ka siin murrang sündima. Selleks aga on vaja, et iga seltsimees eraldi aru saaks, mida nõuab meie maa ja rahvas neilt.

Neil pessimismi külvajatel irisejatel oli ka alati moodiks küsida: aga mis on meie kirjandus suur andnud viimase aasta jookul? Ja kui seda „suurt“ kohe käepärast nimetada polnud, siis pilgutati kavalalt silma ja tähendati: „Ahaa, ma ütlesin ju!“

Muidugi on lapsikus mõtelda, et meie oma kaadritega iga aasta ainult suurteoseid peame andma. Seda nõudes hindame liig madalalt kirjanduslikku suurteost. „Suur“ ei sünni mitte iseenesest.

Kuid hoolimata sellest, et meie ise oleme halvad peremehed olnud endi üle, et meil on organisatsioonilisi puudusi, on meil ometigi ka „suuri“ asju ilmunud. Nimetame

viimase aja teostest H. Pöögelmanni poe-
me: „Saaremaa ülestõusu mälestuseks“ ja
„Neile kes langesid“. Nimetame, lõpuks, se-
da kollektiivset tööd, mis meie kirjanikud
tegid Puschkini tõlkimisel ja praegugi veel
jätkavad. Need on teosed, mis mitte üks
ega kaks aastat ei püsi, vaid nähtavasti
aastakümnetele, kui mitte rohkem, on mää-
ratud.

Tähendab, jõudusid on, suuteid on, vaja
ainult tahta enda kallal töötada.

*

3. märtsil rääkis sm Stalin ÜK(e)P Keskkomitee pleenumil uutest võitluse vormidest, mida rahvavaenlased tarvitavad, rääkis neist hädaohutudest, mis majanduslikkudest edusammudest tekivad.

„Asi on selles, — ütles sm. Stalin, — et meie parteiseltsimehed viimastel aastatel tervenisti majanduslikku töösse olid uppunud, nad olid majanduslikkudest edusammudest äärmuseni veetlunud ja, olles kõigest sellest veetlunud — unustasid kõik muu, jätsid kõik muu hooletusesse.

Asi on selles, et nad, majanduslikkudest edusammudest veetlunud olles, selles asjas kõige algust ja otsa nägema hakkasid, niisugustele asjadele aga, nagu Nõukogude Liidu rahvusvaheline seisukord, kapitalistlik ümbritsus, partei poliitilise töö kõvendamine, võitlus kahjustamise vastu jms — lihtsalt ei hakanud tähelepanu pöörama, arvates, et kõik need küsimused teise või koguni kolmandajärgulised asjad on“.

„Kapitalistlik ümbritsus? Aga see on ju lori! Missugune tähendus võib olla mõnel kapitalistlikul ümbritsusel, kui meie oma majanduslikud plaanid täidame ja ületame? Uued kahjustamise vormid, võitlus trotskismiga? See on kõik tühi asi. Missugune tähendus võib kõigil neil piasjadel olla, kui meie oma majanduslikud plaanid täidame ja ületame?“

Just niisamasugused meeleolud valitsevad nõukogude kirjanduses, muuseas ka eesti kirjandus. See poliitiline muretus aga löi soodsa pinna rahvavaenlaste lõhkumistööks kirjanduse alal.

Nüüd, kirjanduse organisatsioonide ümberkorraldamise viiendal aastapäeval, peame endile ka selle küsimuse lõpulikult selgeks tegema.

Kas rahvavaenlane, kapitalismi restaureerija, kasutas meie parteilikkude muretust ja lühinägelikkust? Kasutas. Kas rahvavaenlane, kapitalismi restaureerija, tegutses meie hulgas, tegi oma lõhkumis- ja kahjuritööd? Jah, tegutses, tegi oma kahjuritööd. Aga meie ei näinud, ei taibanud seda? Ei näinud, ei taibanud. Usaldasime vaenlast? Usaldasime. Kas meie, kirjanikud, täitsime seega endi kohut oma partei, valitsuse ja rahva ees? Ei täitnud.

Tähendab, ka siin seisab meie ees suur ja tähtis ülesanne — valvelolek. Ja seda valvelolekut ei tule, muudugi, mõista kitsalt. Kogu meie kirjandus peab valveloleku küsimuse, valvelolekule äratamise küsimuse kõrgele tõstma. Meie kirjandus peab näitama trotskiste kogu nende katmatuses, peab näitama nende kahepaiksust, kahekeelsust, maskeerimise oskust ja seda põhimõtetuse lagedust, mis kõige selle taga on. Nõukogude kirjanduse ülesandeks on luua kuju, mis „trotskisti“ nime all saaks tulevastegi põlvete mälestuses kõige alatuma alatuse kõige põlastatavama põlguse kogunimeks, nii nagu meie ajani on kandunud Juudase nimi äraandja, või Kaini nimi vennatapja kogunimena...

*

Meie seisame oktoobrirevolutsiooni 20. aastapäeva lävel. Meie kirjandus peab väärikalt selle suure tähtpäeva vastu võtma ja ära märkima. Aega on aga järele jäänud pisut. See tähendab, et vaja eriliselt jõudu pingutada. Kõige pealt on vaja õppida enamlust, vaja omandada bolshevism. Ainult selle abil võime minema kihutada idiootliku muretuse ja leebuse tõve.

Tõepoolest tundsiime end viimasel ajal elavat nagu vama jumala selja taga. Rahvusdemokratism eesti kirjanduses oli puruks löödud, ja me rahunesime sellega. Unustasime ära, et elame kapitalistlikus ümbritsuses, et kapitalism, fashism ka meie hulka oma agente püüab saata, oma lõhkumistööd tahab organiseerida.

Enamluse vallutamine peab praegu meie kirjanikkude ette peamise loosungina jääma. Selle ja ainult selle loosungi teostamist mõõda võime tõusta sellele kõrgusele, mida nõuab meilt meie riik ja rahvas, nagu seda nõuab kogu maailma töölisteklass.

K. Trein.

JOONI FASCHISTLIKU SAKSAMAA MAJANDUSEST

I. „Kolmas impeerium“ — imperiaalistlik röövimise programm

TÄNAPÄEVA Saksamaa pindala on 471 tuhat ruutklm, elanikke — 67 mln. Valitsevad faschistid nimetavad praegust Saksamaad ka „Kolmandaks impeeriumiks“, et sellega uuesti ellu kutsuda „saksa rahva püha rooma impeeriumi“ (ilmariigi) traditsioone 10-dast sajandist ja õigustada oma maadeahnitsemise rööv-programmi.

Esimeses järjekorras tahab faschistlik Saksamaa kõiki neid maid tagasi võita, mis Versailles'i rahulepingu põhjal tema käest ära võeti. Prantsusmaa sai tagasi Elsas-Lothringi, mille sakslased prantsuse-preisi sõja ajal (1870—1871) tema käest ära võtsid. See oli sõjaeelse Saksamaa üks tähtsaimaid rauamaakide raiioone. Siit sai sõjaeelne Saksamaa 75% oma rauamaakidest, siin oli 66 sulatisahju ja 54 metallurgia suurettevõtet. Elsas andis 40 prots. sõjaeelse Saksamaa malmitoodangust. Siin olid suured kaalisoola lademed ja võrdlemisi arenenud tekstiiltööstus ning keemiatööstus; Poolamaa sai Lääne-Preisimaa kaudu väljapääsu Balti merele, Poseni ja Ülem-Sileesia nende rikkalikkude kivisöe-lademetega, mis ühe kolmandiku sõjaeelse Saksamaa kivisöe-tagavaradest moodustasid. Pealeselle said Saksamaa käest: Belgia — Eupeni ja Malmedi, Taani — Schlesvig-Holsteini, Leedu — „Meemeli maa“ (Klaipeda) ja Tšehhoslovakkia — väikese osa Ülem-Sileesiast. Sadamalinn Danzig ühes ümbruskonnaga kuulutati „vabalinnaks“.

Kõike kokku kaotas Saksamaa sõjas 13% oma territooriumidest, 10% rahvarvust, 79,5% rauamaagitagavaradest, 40% sulatisahjudest, 40% kaalisooladest, 24,3% kivisöe-tagavaradest, 43,8% malmitoodangust, 35% terasetoodangust ja 55% metallurgia suurettevõtetest.

Pealeselle kaotas Saksamaa oma asumaad Ida-Aafrikas, Kameruni, Togo, saksa lõuna-lääne Aafrika ja terve rea saari Vaikses ookeanis, Saksa asumaad anti Rahvasteliidu mandaadi järele Inglismaale, Prant-

susmaale, Jaapanile ja teistele võitjatele riikidele. Saksa faschistlik ajakirjandus ja valitsuse propagandaasutused teevad viimasel ajal hoogsat kihutusetööd asumaade tagasisaamiseks. Faschistlikud juhid püüavad praegust saksa rahva puudust ja viletsust sellega seletada, et Saksamaal asumaad puuduvad, kuhu ülearust rahvast võiks saata ja kust tarvilikku toorainet saaks. Tõepoolest tahetakse asumaade uuesti ümberjagamise nõudmisega rahvahulkades marurahvuslikke püüdeid õhutada. Elas ju sõjaeelse Saksamaa asumaadel ainult 20 tuh. sakslast, sinna hulka arvatud ka sõjaväed. Sõjaeelsete saksa asumaade tähtsus oli saksa rahvamajandusele võrdlemisi tühine. Asumaade osa Saksamaa väliskaubanduses oli ainult 0,01 prots. Saksa faschistide kisa „asumaade üheõiguslusest“ ei tähenda mitte niivõrd endiste asumaade tagasisaamise püüet, kui uute asumaade nõudmist teiste riikide arvel.

Ajalehed teatasid juba, et Saksamaa sundis Portugali tema asumaad Angoolat Saksale 99 a. peale rendile andma — 400 mln. marga eest, mida Saksamaa Portugalile kaupadega tasub. Saksa faschismi interventsioon Hispaanias on seoses Hispaaniale kuuluvate Kanaaria saarte, Hispaania Marokko ja Rio-de-oro valdamisega ning soodsatel tingimustel kontsessioonide nõutamiseks. Saksa-Jaapani sõjaline liit sõlmiti niisamuti ka osalt asumaade ümberjagamise eesmärgil, mis praegu teistele riikidele kuuluvad. Välismaa ajakirjandus teatas, näiteks, et Jaapan ja Saksamaa Hollandi-India jagamise asjus on kokku leppinud. Selle kokkuleppe järgi peab Saksamaa Jaava ja Sumatra saared omale saama. Arusaadav, et seesugune ümberjagamine teostatav on ainult sõja teel mitte ainult Hollandiga, vaid ka Inglismaaga.

Faschistlikud juhid teatavad avalikult, et „Kolmas impeerium“ mitte ainult Saksamaa endised maaalad ja asumaad ei pea ühendama, mis Versailles'i rahulepingu põhjal tema käest ära võeti. Nad pretendeerivad avalikult ka osa Prantsusmaa, osa Belgia, Hollandi, osa Schweitsi, Danzigi,

Meemeli, osa Poolamaa, Baltimaade, Tšehhoslovakkia, Austria, osa Rumeenia, osa Jugoslaavia, osa Itaalia, Nõukogude Ukraina jne peale, mis ütleb, et „Kolmas impeerium“ sisult mitte riigi nimetus ei ole, vaid laialdane sõjaline maadehaaramise rööv-programm.

2. Saksamaa tööstus sõja teenistuses

Saksamaa on kõrgestiarenenud tööstuslik maa, kus finanskapitali kõige tagurlikumate, kõige marurahvuslikumate, kõige imperialistlikumate olluste terroridiktatuur valitseb. Võimsate pankade, kontsernide ja trustide kaudu valitseb finanskapital kogu saksa rahvamajandust. Viimaste aastate kestel, Hitleri valitsuse ajal, on finanskapitali võim eriti kasvanud.

1913. a. oli Saksamaa osatähtsus üldilmses tööstusloodangus väärtuselt 14,1%, 1936. a. 11,1%. Oma tööstusloodangu poolest seisab Saksamaa kapitalistlikkude riikide hulgas teisel kohal, peale Ühendriikide. Kuid saksa tööstusele ei jatku oma sisemaa toorainet, mille allikate poolest, peale kivisöe ja kaalisoolade, Saksamaa vaene on. Rauamulda on Saksamaal vähe ja seegi on madala väärtusega. Niisamaugune on lugu värviliste metallide maakidega. Nahvta puudub peaaegu täiesti. Saksamaal ei ole ka oma puuvilla, ning teisi tekstiil-tooraineid valmistatakse võrdlemisi vähesel määral.

Kõige selle tagajärjel on saksa tööstus õige suurel määral väljamaalt sisseveetavast toorainest sõltuv. See toorainete puudus annab end õige teravalt tunda nüüd, mil fashistlik diktatuur hullupöörase kiirusega uut sõda ette valmistab ning selleks tagavarasid loob. Neid tuleb välismailt muretseda. Praegu veab Saksamaa sisse: tekstiil-tooraineid — 90% tarvidusest, boksiite — 99%, rauamaake — 70%, vasemaake — 90%, nahvtasaadusi — 90%, seatina — 70%, tsinki — 40%, mikkelt, inglissima, elavhõbedat, volframi — 100%. Saksamaa rahvamajanduse ümberkorraldamise tagajärjel sõjaaja nõuete kohaselt vähenes õige järsult toitainete sissevedu rahva tarvis: laialiste töörahvahulkade elatustasapind langeb strateegiliste toorainete sisseveo suurenemise arvel. Tõsi, saksa fashistid pingutavad jõudu, et sõja ajaks strateegiliste toorainete sisseveost vabaneda, kuid see läheb kole kalliks ja pole seni veel kuigi olulikke tagajärgi annud, küll aga on õige tuntavalt kasvanud töörahva kurvanamine.

Saksamaa tööstuse tähtsamateks harudeks on kivisöetööstus, rauamaakide tootmine, metallurgia, masinaehituse tööstus, keemiatööstus, elektrotehnika ja tekstiiltööstus.

Saksa kivisöetööstuse tähtsamaks raioniks on Ruhri bassein. Vähem tähtsad on Ülem-Sileesia, Saarimaa ja Aacheni raioon (Belgia piiri ääres). 1913. a. saadi Saksamaal 277 mln. tn kivisütt, 1929. a. — 338 mln. tn ja 1935. a. 291 mln. tn, ehk 86 protsenti 1929. a. toodangust. Kivisöetööstus on Saksamaal kõige enam kontsentreeritud tööstuseharu, sest 90,5% kivisöetööstusesse mahutatud kapitalidest on suurte aktsiaühisuste käes. Rheini-Westfaleni kivisöesündikaat andis 1930. a. 75% kogu Saksamaa kivisöetoodangust. Fashistliku diktatuuri ajal on suurte monopoolsete kontsernide osa kivisöe tootmises veelgi tuntavalt suurenenud.

Rauamaakide tootmine on viimaste aastate kestel tõusnud, kuid siiski pole veel kriisieelse tasemeni jõutud. 1929. a. saadi Saksamaal 6,4 mln. tn rauamaake, välismaalt sisse veeti aga 17 mln. tn. 1935. a. saadi oma rauamaake — 5,6 mln. tn, vasemaake — 1,2 mln. tn, seatina ja tsinki — 0,3 mln. tn. Teisi metallimaake toodeti võrdlemisi vähe, näiteks mangaanartsini ainult 224 tn, boksiite — 8547 tn.

Kaalisoolade poolest on Saksamaa võrdlemisi rikas. Enne maailmasõda oli Saksamaa sel alal monopolisti seisukorras. Ka nüüd seisab ta kaalisoolade toodangu poolest esimesel kohal maailmas ning annab ligi 94 mln. tn aastas. Kaalisoolade tööstus on tervelt suurte kontsernide kätte koondatud. 1928. a. oli 56,5% kogu selle tööstuseharu kapitalidest ühe kontserni käes.

Väga suur osatähtsus saksa rahvamajanduses on metallurgia; 82% tema aktsiakapitalist on koondatud niisuguste suurte kontsernide kätte nagu. Terasetrust, Krupp, Hösch, Klöckner jt. 1936. a. esimesel poolel oli Saksamaa 175-st sulatisahjust tegevuses — 108. 1936. a. malmi- ja terasetoodang tõusis 1929. a. tasemele, mil valmistati malmi 15,3 mln. tn ja terast 18,5 mln. tn. Metallurgia põhiraiooniks on Ruhri bassein, kuhu on koondatud 80% kogu saksa metallurgiast. Siin on kõrgele arenenud ka masinaehituse tööstus, muu hulgas nimelt ka sõjatööstus (Kruppi tehased jt.) ja tekstiiltööstus. See on sõja ajal kõige õrnem koht Saksamaal, kuhu 60 km pikkusele ja 30 km laiusele maaalale määratu suur tööstuslik aparaat on koondatud. Sõjaajanduse eriteadlaste arvates võib vastase õhulaevastik sellele tööstuseraioonile

mõne tunniga õige suurt kahju teha ja saksa rasketööstuse peaaegu tervelt hävitada. Kõike seda arvestades on saksa fašistid viimastel aastatel sõjatööstust ühtlasemalt üle maa arendanud.

Tänapäeva Saksamaa tööstus on täiel määral sõja ettevalmistamisele rakendatud. Selle tõenduseks on, muu seas, tsingi-, allumiiniumi- ja vasetööstuse areng, mil eriti suur tähtsus on sõjatööstuses. Tsingitoodang oli 1929. a. 108 tuh. tn, 1935. a. — 124 tuh. tn, alumiiniumitoodang — 33 tuh. ja 60 tuh. tn; vasetoodang 93 tuh. ja 184 tuh. tn. Peale selle on Saksamaa nende metallide sissevedu õige tuntavalt suurendanud.

Ka masinaehituse tööstus on praegusel ajal sõja ettevalmistamisele rakendatud. 1929. a. kulutati uute tööstusettevõtete ehitamisele 2,7 miljardit marka, 1935. a. aga ainult ligi 860 mln. marka ehk vähem kui kolmandik 1929. a. summast. Nüüd ehitatakse peamiselt ainult sõjatööstuse ettevõtteid. Näiteks oli 1930. a. Saksamaal 30 sõjatööstuse ettevõtet, nüüd on neid juba 340, neist suur osa uusi ettevõtteid. Suuremad masinaehituse tehased on — Kruppi tehased Essenis, München-Augsburg-Nürnberg (M. A. N.) Baieris, Hanomagi tehased Hannoveris, Schwarzkopfi, Demagi ja Rheinmetalli tehased.

Eriti kiirelt on arenenud automobiilitööstus, mis valitsuselt suuri toetusesummasid saab ja peamiselt sõjaväe tarvis töötab. 1935. a. valmistas Saksamaa 243 tuh. automobiili, mis 1929. a. taseme 90% võrd ületas. 1936. a. näitab automobiilitööstuse tõusu. Tähtsamad autotehased on Opel (ameerika kapital) 2 suurt tehast, „Auto-Union“, Mercedes, Benz ja Adler.

Ka aviotööstus areneb kiiresti, töötades mitte ainult saksa sõjaväe tarvis, vaid ka väljaveoks. Saksamaal on praegu inglise ajalehtede teadete põhjal 60 aviotehast. Suuremad lennukitehased on Junkersi tehased Dessaus, Heinkeli tehased Warnmündes.

Iseäranis on Saksamaal arenenud keemiatööstus, mis palavlikuliselt sõja tarvis töötab. Keemiatööstus on 100% võrd suurte kontsernide käes: 64% saksa keemiatööstuse aktsiakapitalist on kolme kompanii käes. Suurem neist on „I. G. Farben“. Tema üksik annab suurema osa saksa keemiatööstuse toodangust. Suurt osa sõjatööstuses etendab ka kunstiidi ja kunstkiu valmistus. 1935. a. valmistati 44 tuh. tonni kunstiidi, seega 60% enam kui 1929. a. Oma sõjaeelse valitseva seisukoha maailma keemiatööstuses on Saksamaa siiski kaotanud: 1913. a. oli saksa keemiatöös-

tuse osatähtsus maailma toodangus 31,8%, 1935. a. aga ainult 9,7.

Suur tähtsus on saksa tööstuses ka elektrotehnika tööstusel. Ka selle tööstuseharu alal valitsevad suured kontsernid, millest võimsamad on „Üldine elektrikompanii“ (AEC) ja Siemens ja Halske.

Tekstiiltööstus on üks suuremaid saksa tööstuseharusid, kuhu on koondatud kõige enam töölisi. Kuid siin on ka kõige enam väikeettevõtteid. Kontsentreerumine on nõrgem kui teistes tööstuseharudes. Sisseseeded on vananenud. Tööstus kannatab toorainete puuduse all, laialt on tarvitusel mitetäielik tööna dal. Fašistlik valitsus teeb suuri sõnu ja jõupingutusi, et seda toorainete probleemi aseainete ja kunstlike toorainete abil lahendada, kuid see on vaid osalt korda läinud, ja sedagi saaduste väärtuse languse arvel. Kui suur osa tekstiiltööstuse saadusi läheb sõja tarvis. Kõik tugevamad riidesordid võetakse sõjaväe tarvis.

Tumtavast elavnemisest hoolimata on Saksamaa valmistuslik aparaat siiski võrdlemisi nõrgalt koormatud. 1936. a. esimesel poolel oli valmistuseaparaadi koormatus kõigest 62,1% kogu valmistuse võimsusest, 1929. a. aga 67,4%, kusjuures märkida tuleb, et valmistamis-abinõude valmistamise aparaadi koormatus isegi juba üle 1929. a. taseme on tõusnud (67,7%), kuna tarbeainete valmistamise aparaadi koormatus (55%) kaugemale maha jääb 1929. a. tasemest (66,7%). See tõendab veel kord, et valmistamis-abinõude valmistamise tõus — mis tegelikult on kahurite, tankide, lennukite jne valmistus — sünnib hulgaliste tarbeainete vähendamise arvel.

Kokkuvõttes saame järgmise üldpildi: Kui 1929. a. võtta = 100, siis oli 1932. a. saksa tööstuse tase 53,3, 1935. — 94,0 ja 1936. a. — 104,0. See tõus pole aga mitte normaalne, ega ole tingitud kapitalistliku majanduse sisemiste jõudude arengust. See on ebaterve kasv, mis tingitud pöörasest sõja vastu valmistamisest; sellepärast näitavad tõusu peamiselt need tööstuseharud, mis töötavad sõja tarvis, kuna teised oma valmistust vähendavad, eeskätt tarbeainete tööstus.

3. Põllumajanduse seisukord

Tööstusega võrreldes on saksa põllumajandusel võrdlemisi väiksem osatähtsus üldises majanduses (29%), ja oma arenmises jääb ta tööstusest maha. Viljasaak on praegu madalam kui 1913. a., rukki, nisu, odra ja kaera saak keskmiselt umbes 5% võrd.

Ka karjandus areneb Saksamaal õige aeglaselt. 1913. a. kuni 1932. a. tõusis lehmade piimaand kõigest 18% võrd. Kuid 1932. a. kuni 1935. a. langes Hitleri agrarpoliitika tagajärjel piimasaak 16% võrd.

1933. a. põllumajanduse üleskirjutuse andmetel oli saksa põllumajanduses 9,3 miljonit iseseisvat töötajat, mis 28,9% Saksamaa isetegevast rahvast moodustab. Majapidamiste arv põllumajanduses oli 3 mln. Suurem osa maad on mõisnikkude ja jõukate talupoegade käes: 17,5 tuh. mõisniku käes on 32,5% kogu künnimaast ja metsadest, kuna 2,2 mln. väikemaapidaja käes kõigest 19% haritud maapinnast on. Veel suurem on mõisnikkude tähtsus põllumajanduse toodangus. Suured mõisamajapidamised (üks protsent majapidamiste üldarvust) annavad üle poole põllumajanduse toodangust. Faschistliku diktatuuri ajal on see kontsentreerumise protsess väiketalupeogade hulgalise laostumise arvel suurenenud. Suurpõllu-majapidamise tähtsamad raioonid on Ida-Preisimaa, Lääne-Preisimaa, Pommern ja Meklenburg. Läänes ja lõunas on ülekaalus talurahva väike- ja keskmajapidamine.

Saksamaa majapidamises on mõõduandev karjakasvatus — liha- ja piimaloomade pidamine. Põllumajanduse üldtoodangust tuleb karjandusele 60%, põllutööle — 40%. Karjanduse söödabaas on aga võrdlemisi kitsas; sellepärast on Saksamaa sunnitud suurel hulgal jõutoitusid väljast sisse vedama. Saksa faschistid lubasid võimule saades Saksamaa iseennast varustavaks maaks muuta. Jõutoitude sissevedu keelati ära. Teravilja sissevedu vähendati õige tuntavalt. Selle tagajärjel tõusid põllumajanduse saaduste hinnad siseturul, mis mõisnikkudele ja suurtalupoegadele suuri sissetulekuid andis. Kuid põllumajandust see ei tõstmud. Vastupidi: nii teravilja kui karjakasvatuse alal võib märkida tagasiminekut. Nisu, rukki, odra ja kaera külvipind oli 1925—1929. a. keskmiselt 11,3 mln. ha, 1932. a. — 11,6 mln. ha ja 1935. a. — 11,0 mln. ha; kogusaak vastavalt: 20,3 mln. tn, 23,3 mln. tn ja 21,2 mln. tn; 1936. a. oli teraviljade külvipind 11,5 mln. ha, kogusaak 21,4 mln. tn, teraviljade tarvitus oli aga 1935. a. 22,8 mln. tn.

Seega on Saksamaa sunnitud iga aasta umbes 1,5 mln. tonni teravilja sisse vedama. Jõutoitude sisseveo ärakeelamine sunnib väike- ja kesktalupeogi, kes varemalt oma loomi sisseveetud jõutoiduga toitsid, nüüd mõisnikkudelt ja suurtalunikkudelt kõrge hinna eest jõutoitu ja loomasööta

ostma; kuna aga selleks raha puudub, siis söödetakse kariloomadele toiduvilja, mis valitsuse viljakokkuostu plaani täitmist takistab. See hädaabinõu toob talupoegadele rängad karistused kaela. Paljud on sellepärast sunnitud loomade arvu vähendama. See seletabki kariloomade arvu vähenemist faschistliku diktatuuri ajal, nagu alamal näeme:

1936. a. algul oli Saksamaal loomi (tuhandetes):

	Loomade üldarv	Faschistliku dikta- tuuri ajal vähenenud (—) suurenenud (+)
Hobused	3 380	—17
Veised	17 874	—864
Sead	22 724	—1 166
Lambad	3 922	+ 536

Vähenenud (20—25%) on 1933—1936. a. ka kodulindude arv. Saksa töötav talurahvas ei saa enam endisel määral loomi pidada.

Nii on lugu Hitleri agrarpoliitikaga Saksamaa iseennast varustavaks maaks muutmisel. Kõige selle tagajärjel ei kannata mitte üksi linna, vaid ka maa töörahvas alatoitluse all. Tuhanded ja tuhanded talupojad langevad pankrotti; nende maa läheb suurtalunikkude ja mõisnikkude kätte. Talupoeg saab oma saaduste eest ikka vähem; mõisniku kasu aga kasvab. Kui talupoeg 1929. a. 100 liitri piima eest mõisnikult 106 kilogrammi söödavilja (otre) sai, siis 1935. a. sai ta ainult 75 kilogrammi. 1929. a. sai ta 50 kilogr. sealihaga eest 474 kilogr. otre, 1935. a. aga ainult 254 kilogr. See on talupojale seda raskem, et ka tööstusesaaduste hinnad õige tuntavalt on tõusnud.

4. Väliskaubandus sõjale ettevalmistamise tähe all

Saksa väliskaubandustki iseloomustab sõjale ettevalmistamise poliitika. Toorainete ja poolfabrikaatide sisseveo erikaal kasvas 51,7%-lt 1932. a. kuni 61,4%-ni 1935. a. Toidu- ja maitseainete sisseveo erikaal aga langes selsamal ajal 32,0%-lt 23,9%-le. Sõjalise ümberkorralduse tagajärjel on saksa väljaveo võimalused õige tuntavalt vähenenud. Saksamaal võetakse väljaveo soodustamise maksu iga aasta 1 miljardi marga ulatuses, et süstemaatiliselt dumpingut, s. o. alla oma hinna müüki, teostada. Kuid sellele vaatamata langes Saksamaa osa maailma väliskaubanduse läbikäigus 9,5%-lt 1929. a. 8,7%-le 1935. a.

Kulutanud kõik oma kulla- ja valuuta-tagavarad sõja ettevalmistamiseks, on Saksamaa sunnitud oma kaupu teiste maadega n.n. kompensatsiooni-tehingute alusel toorainete, poolvalmissaaduste ja toitainete vastu vahetama. See aga teeb sisseveo kaliks ja tõstab valmistusekulusid.

Saksamaa sisseveos on mõõduandvad toorained ja toitained, väljaveos aga valmissaadused (75%). 1932. a. oli Saksamaa masinate väljaveo poolest esimesel kohal ning andis 41,5% üleilmsest masinate-väljaveost. 1936. a. langes tema osatähtsus sel alal 30,2%-ni. Kuna saksa tööstusele väga suure tähtsusega on toorainete sissevedu, siis on nii majanduslikult kui poliitiliselt huvitav Saksamaa majanduslikke sidemeid teiste riikidega selles joones vaadelda.

Rauamaake saab Saksamaa Rootsist, Prantsusmaalt, Hispaaniast ja Norrast, vaseaake ja vaske veab Saksamaa sisse Rodeesiast, Soomest, Ühendriikidest, Briti Lõuna-Aafrikast, Belgia Kongost ja Tshii- list; puuvilla — Ühendriikidest (50%), Egiptusest, Briti-Indiast, Hollandist, Peruust ja Brasiiliast; nahvtasaadusi — Ühendriikidest, Mexikost, Peruust ja Rumeeniast; fosforiitvæetist — Ühendriiki-

Münzenbergi nim. õmblusvabriku naistöölisel (Leningrad) Maria Schmarinal on 8 last.

Pildil: M. Schmarina oma kõige noorema lapse Viktoriga.

dest, Algeeriast, Tuniisist ja Prantsuse Marokkost. Kanadast veetakse sisse mitmesuguseid maake, Hiinamaalt — villa ja loomadele jõutoitu.

Toiduaineid ostab Saksamaa peamiselt Taanist (veised, sead, või), Hollandist (või, sead, aiaviljad), Poolast, Soomest, Ungarist ja Jugoslaaviast (sead). Sõjalis-poliitilistel kaalutlustel suurendab Saksamaa oma kaubanduslikke sidemeid viimastel aastatel Lõuna-Euroopa maadega (Ungari, Rumeenia, Jugoslaavia, Bulgaaria ja Kreeka). 1935. a. tuli 34% nende riikide sisseveost Saksamaalt ja 44% nende väljaveost läks Saksamaale (põllumajanduse saadused). Nende riikidega tihedaid vahekordi luues tahab Saksamaa omale sõja puhuks siin põllumajanduse saaduste baasi kindlustada.

Kokkuvõttes on Saksamaa väliskaubanduse läbikäik kriisieelsest tasemest 3 korda madalam. Väliskaubanduse bilanss on vaid õige väiksel määral aktiivne, nii et see mingil määral Saksamaa rahanduslikku seisukorda ei paranda. Sõjaeelset Saksamaal oli 44 miljardit marka kapitali teistesse riikidesse mahutatud, 1930. a. aga ainult 5 miljardi. Hullupöörase sõjalise ettevalmistuse tagajärjel on Saksamaa kulla- ja valuutatagavarad peaaegu täielikult kokku kuivanud. Ligikaudsete andmete järgi on need 75 miljoni margani vähenenud, 1931. a. oli aga 2 miljardit marka ja Hitleri võimulesaamise eel — 1 miljardit marka. Määratusured väljaminekud relvastusele, mis fashistliku diktatuuri ajajärgu kohta 35—40 miljardit marka välja teevad, tõstsid kohutavalt riigi võlakoorimat (50 miljardit marka, s. o. 8 korda rohkem kui 1914—1918. a. sõja eel) ning kutsusid esile margakursi varjatud languse; marga kullakate ei ületa 1—2 protsenti.

Senini on Saksamaal korda läinud mitmesuguste kombinatsioonide abil (sundlaenu, maksude tõstmine jne) oma sisemisi ressursse relvastuseplaani teostamiseks mobiliseerida. Kuid ka need allikad kuivavad silmanähtavalt. Uute ressursside saamiseks sirutab fashistlik Saksamaa ikka tungivamalt kätt välisabi järele ning mõningat toetust ta ongi saanud, peamiselt Inglismaa tagurlikkude ringkondade poolt. Kuid püsivad pinda ta majandusele pole see siiski andnud ega saagi anda, ja Inglismaalgi hakatakse Saksamaa fashismi agressiivse sõjapoliitika hädaohust ikka enam aru saama, mis, loomulikult, ka laenuaamise võimalusi vähendab.

Joh. Reesen.

KIIRUSED JA SÕDA

S. VISCHNJOV

TIHEDA kindlustuste valliga kaitstud lõputa kaitsekraavide read, arvutud kuulipildujate punktid, raske-kahurväe koondunud hulgad, elevanditaolised pikaldased tankid, mürgiste gaaside pikaldaselt liikuvad lained — peamiselt niisugune oli ähvardav, ja ühtlasi ka raske, kohmakas, väheliikuv 1914—1918. aa. sõja tehnika.

Kapitalismi kõige uuem sõjatehnika püüab kõigepealt liikuvuse, kiiruse, manöövrilikkuse poole — lahingu tegevuse maksimaalsete tempode poole. Mõnede kõige iseloomustavamate näidete varal, mis meie välismaa ajakirjandusest võtame, vaatame selle tendentsi realiseerimise praktikulikud teed ja meetodid läbi.

Maksimaalse liikuvuse ja kiiruse kõige selgemini väljendatud püüdeid hargestatakse lennuasjanduses. Viimase, võrdlemisi lühikese, aja jooksul (1—2 aastat) on märgata sõjaväelennukite lennukiiruse täiesti haruldast, enneolemata kasvu. Pommipildujad, mille jaoks kiirust varemalt teisejärgu tähtsusega teguriks peeti — võrreldes laadungi kandejõu ja lennu kaugusega, — hakkasid nii järsult oma horisontaalset kiirust suurendama, et vana tüüpi kiirekäiguga hävitajatest selles asjas ette jõudsid. Loomulikult kutsus see hävitajate kiiruse suurendamise maksimaalse pingutuse esile, kuna hävitajate esimene ülesanne on võitlus pommipildujatega.

Pommipildujate kiiruse suurendamine kuni 350 ja isegi 400 klm-ni tunnis nõuab hävitajate horisontaalse kiiruse suurendamist vähemalt kuni 450—500 klm-ni tunnis. Kuid ühtlasi peavad hävitajad ka oma vertikaalset kiirust suurendama (tõusu kiirust) selles mõttes, et häire ajal aerodroomilt tõustes suures kõrguses lendavat pommipildujat kätte saada. Pommipildujatele ja hävitajatele on ühesuguselt täielikud ja võimsad mootorid pandud. Arusaadavalt võis hävitaja suuremat kiirust ainult vähese meeskonna (1 inimene 3—4 asemel) ja relvastuse väikese kaalu arvel saavutada. Selsamal ajal vähendas hävitaja tulistamise suurendamise vajadus (tervete kuulipildujate patareide ja isegi väiksekaliibriliste kahurite sisseseadmine) ikka rohkem ja rohkem hävitaja kiiruse ülekaalu.

Teiselt poolt on lennukite horisontaalse kiiruse suurendamise piiriks maandumise

kiirus, mis ei tohi ületada kindlat maksimumi (100—110 klm. tunnis). Lennuasjanduse tehnika määrab lennuki maksimaalse ja minimaalse (maandumise) lennukiiruse vahel kindla vahekorra. Praegusel ajal on see vahekord (kiiruste diapason) suurendatud 3—3¹/₂-st kuni 4¹/₂—5¹/₂. Nähtavasti nõuab maksimaalsete kiiruste edaspidine suurendamine ka selle diapasoni vastavat laiendamist. Siit tulevad määratud pingutused, mis maandumise kiiruse vähendamisele on suunatud: liikuvad tiivad, vahelduva profiiliga tiivad, keerlevate tiibadega lennukid (autogirod) jms.

Sellega ühes töi lennukite horisontaalsete kiiruste määratu kasv enesega veel ühe ootamatu järelduse kaasa: selgus, et kiirlennukilt lennu suuna suure nurga all tulistamine on õhu vastuvoolu mõjul väljalendava kuuli peale (nõndanimetatud Caso efekt) praktilikult võimatu. Sellega ühenduses hakatakse uuesti eelistama hävitajaid, mis tulistavad lennu telge pidi, kuna lennuki kiirus neid mitte sugugi ei sega, vaid, ühinedes mürsu (või kuuli) esialgse kiirusega, tulistamise mõju veel suurendabki. Caso efekti vähendamiseks neil lennukitel aga, mis tulistavad küljpealse tulega, pannakse ette „ultra kõrgete“ esialgsete kiirustega (1500—1700 m/sek. harilikkude 600—800 m/sek. asemel) tuleriistad sisse seada. Nii püütakse siis kuuli „ultra kiirusega“ lihtida lennuki kasvanud kiiruse mõju.

Märgime ära, et maksimaalsest horisontaalsest kiirusest erinevalt, lennukite kõige suurem vertikaalne kiirus, mis alla on suunatud (pikeerimine), kiiruste diapasoniga mitte nii järsult piiratud ei ole. Huvi pikeerivate pommipildujate vastu, mille kiirus trajektoorial (lendjoonel) on kuni 700 klm tunnis, ei määrata mitte ainult selle määratu kiirusega, vaid ka pommide pihtasattumise täpsuse suurendamisega. Niisuguste kiiruste piiriks on eeskätt lennuki enese tegevus ja lenduri füüsiline vastupidavus.

Lennuasjanduse kiiruste suurendamine kutsus vastavad vastuabinõud õhukallalitungi kaitse-abinõude täiendamise alal esile. Seejuures ei nõutud mitte niipalju mürskude esialgse kiiruse suurendamist (mis juba varem 700—900 m/sek. tõusis), vaid kogu töö tempode kiirustamist: lendava

lennuki ülesleidmine ja äramärkimine, seniit-patareidele teatamine, tulistamise andmete kindlaksmääramine, sihtimine ja laskude tagajärg. Maksimaalseid pingutusi tehakse selleks, et kõigiti vähendada nn. „surnud aega“ lennuki märkamisest kuni mürsu väljalaskmiseni seniit-kahurist.

Kui uuemate lennukite kiirus ilmasõja-aegse lennukite-kiiruse 3—4 korda ületab, siis suurenes tankide kiirus sellesama aja jooksul 6—10 ja isegi 12 korda. Kuid ka siin on oma „kiiruste diapason“, mis masinate liikumise tempode piiramata suurendamist takistab. Hea tee peal või kõva maa peal võivad uuema aja tankid oma kiirust kuni 100 klm-ni tunnis arendada. Künklise maa peal ei kannata aga ei masin, ega temas istuvad inimesed niisugust kiirust välja. Sellepärast ongi lahingu „taktikaline“ tanki kiirus mitu korda väiksem võimalikust marsi tehnilisest kiirusest.

Kaua kestis tankiasjanduse spetsialistide keskel vaidlus selle üle, mida eelistada — kiirust või soomust. Faktid näitasid, et kuigi ka soomuse paksus kasvab, siiski kasvab kiirus rutemini. Et kiirtankidest mitte maha jääda, peab ka neid saatev kahurvägi ja jalavägi oma liikumise temposid järsult suurendama. Selle järeldusel tekivad terved mehaniseeritud ja motoriseeritud ühendused, mis kehistavad Napoleoni ideed sellest, et sõjaväe võimsus on proportsionaalne tema kiiruse kvadraadile. Järgmine samm selles suunas on jalaväe edasisaatmine õhu kaudu: jalavägi, mida 400 klm. tunnikiirusega edasi paisatakse, pole enam unistus, vaid tänapäeva reaalsus.

Paljude kiiresti liikuvate laske-objektide — tankide, lennukite — olemasolu nõudis ka kahurväe tehnikalt ta lahingus kasutamise tempode suurendamist. Meie rääkisime juba seniit-kahurväe mürskude esialgsete kiiruste suurendamisest; mitte väiksem tähtsus pole ka nende kiiruste suurendamisel tankide ja tankivastaste kahurite juures, kuna mürsu kiirusest vastu soomust oleneb ta läbitungimise võime. Kõige uuemat tüüpi tankivastased suurtükid ja kuulipildujad näitavad, et läbitungimise võime kasv just mürsu suure kiiruse arvel sünnib, mitte aga ta kaalu ja kaliibri suurenemise arvel. Sellega ühes suurendab kahurvägi tulistamise kiirust, mitme suurtüki ühendamise ees, ühel üldisel seisukohal, mitte peatades. Tule ühelt laskeobjektilt teisele ülekandmise kiiruse huvides suureneb ka relvade laskevälj nii horisontaalses kui vertikaalses suunas; ja

just sellega suureneb väljalastavate mürskude trajektooria muutuse kiirus. Lõpuks suurendab kahurvägi oma liikuvust, asendades hobustega vedamise mehaanilise veoga, sel teel „tule manöövri“ kiirust „rataste manöövri“ kiirusega täiendades.

Lennuväe, kahurväe ja tankide tegevuse tempodest rääkides ei saa vaikides mööda minna ka kaitsetööde täitmise kasvav kiirusest: kaevikute kaevamise masinate tarvitamine, kiiresti kuivava betooni kasutamine, hulgalise teede, sildade jne purustamise kiirendamine, kiire miiniväljade korraldamine, liikuvate õhukindlustuste sisseseadmine ja, lõpuks, võimsate mehaniseeritud abinõude tarvitamine maakoha kiireks nakatamiseks püsivate mürkainetega. Nii võimsaid ja hästimaskeeritud takistusi kohates jääb kiiresti liikuvate pealetungi-abinõude edasimineku paratamata pikaldasemaks. Juba see üksi lükkab „väik-sõja“ teooria ümber, mille saksa ja itaalia fashismi ägedamad esindajad esile toovad.

Sõjalaevastik ei jää kiiruste tagaajamises maaväe tehnikast maha.

Raskelt soomustatud ja tugevasti relvastatud liinilaevade ehitamise uuendamine räägiks nagu võimsuse ülekaalust kiiruse üle. Siiski ei ole see kaugeltki nii: ehitatavatel ja ehitusele võetavatel liinilaevadel on tuntavalt suurem käigukiirus kui endistel ja nad lähenevad selles suhtes kergetele kiirkäiguga laevadele. Liinilaevade kiirendatud ehitamine näitab ühtlasi, et kahuritega relvastamine antud astmel torpeedodega relvastamisest sugugi maha ei jää. Vastupidi, laevade käigukiiruse suurendamine teeb torpeedo, ta võrdlemisi väikese kiirusega, vähem mõjuvaks relvaks. Peatamata kasvavad suurtükide esialgsed kiirused ja laevade kiirtulistamine. Sellega seoses on iseloomustav, et saksa laevastik oma uuteliinilaevadel piirdub 11-tolliliste kahuritega inglise laevade 14- ja 15-tolliliste hiiglaste vastu. Mürskude väiksem kaliiber ja kaal saavad nähtavasti lihitud suurema kiirusega ja suurema laskude arvuga minutis.

Eriti tähtis, kuid ühtlasi ka väga raske ülesanne on vealuste paatide käigukiiruse suurendamine vee all. Nagu teada, võivad paadid vee all ainult väga mittetäieliku energiaallika abil liikuda — elektriakumulaatorite abil, mille võimsus järsult tonnaashi ja mõtudega piiratud on. On arusaadav, see püsiv töö, et elektriakumulaatoreid veeluse liikumise tarvis teistsuguste jõumasinatega asendada, millest viimasel ajal välismaa ajakirjandus teatab.

Kõige eredama kiiruste suurendamise tendentsi väljendajaks merel võib pidada kõige uuemaid torpeedo-kaatreid, mille lahingutarvitamise aluseks on määratu kiirus, kuni 80—90 klm. tunnis.

Kui erinevad ka lennuki, mürsu, tanki, laeva omadused pole, siiski võib kõigi nende lahinguabinõude kiiruste suurendamise teesid kolme peamomendiga ühendada: kaalu vähendamine, ümbruse mõju vähendamine soodsama vormi kaudu ja jõuallika (või, vastavalt, püssirohu laengu) võimsuse suurendamine.

Kaalu vähendamine seab tehnika ette kergemate ja vastupidavamate materjalide leidmise ja nende ratsionaalsema kasutamise probleemi. Selles suunas on edu võrdlemisi pikaldane, seda rohkem, et kiiruste suurendamine, kui seadus, nõuab vastupidavuse suurt tagavara.

Teine tee — võitlus ümbruse kahjuliku mõjuga — oli väga tagajärjekas lennuasjanduse ja kahurväe alal; vähemal määral — meretehnikas. Lahingumasinate kiiruste suurendamise kõige tähtsamaks, otsustavamaks abinõuks on aga võimsuse suurendamine. See ülesanne on omakorda uute energiaallikate ja nende paremate kasutamismeetodite leiutamisega seotud.

Ühes sellega seab mootorite võimsuse tormilik suurendamine eriti teravalt üles mootorite töö juures paratamata tekkiva määratu soojusehulga kõrvaldamise küsimuse. Nii nõuab, näiteks, kiirkäiguga tankide võimsuse ja kiiruste suurendamine juba jahutamise ülesande lahendamist.

Uuema sõjatehnika kiiruse tähtsuse ülevaade ei oleks täielik, kui me meelde ei tuletaks uute relvastusekujude realiseerimise tempode küsimust. Kiire konstruktioonide vahetus ja nende peatamata keerulikumaks minek raskendab kahtlemata nende valmistuse tööstuslikku omastamist. Nagu Am. Ühendriikide sõjaministerium hiljuti näitas, möödus uue lennuki projekti läbitöötamisest kuni ta seeriata viisi väljalaskmiseni normaalselt 3 aastat. Praegusel ajal ei peeta seda tähtaega lubatavaks. Koondatakse kõik jõud selleks, et uute mudelite projekteerimise, konstrueerimise, katsetamise ja valmistamise omastamise protsesse maksimaalsel määral kiirendada. Oma lõpptulemustes kutsub see maa- ja mereväe ning õhujõudude ümberrelvastamise tempode ennenägematu suurendamise esile.

Tõlk. H. N.

IMEDE NÄITUS

J. NETSHAJEV

KUI teilt küsitakse, kus kohas on Nõukogude maal uus tehnika kõige tihedamalt koondatud — vastake kõhklemata:

— Moskvas, Kitai uulitsakaelas (proj. esd), Politehnikumi muuseumi hoones, üleliidulisel leiutuste näitusel.

Vähestesse väikestesse saalidesse, mõnesaja meetrilisele ruumalale on kõik tehnikalisel väljamõeldused kokku kogutud — paljude taibukate peade ja kuldsete inimkäte looming.

Seal võib näha asju, millele kuulub kauge tulevik, ja leiutusi, mida iga kokkuvõtte majandusemees kas või täna on nõus oma juurde tehasesse üle viima.

Ühes saalis on elektrikeeriline generaator välja pandud — omapärane element, mis voolu väljatöötamisel ainult gaasitaolist vesinikku ja hapnikku kulutab. Arvata vasti läheb rohkem kui üks aasta enne mööda, kui see generaator omale laialise tööstusliku kasutamise leiab. Selle generaatori lähedal aga seisab täiendatud jootmismasin, mille abil siinsamas näituse saalis mõned detailid „Kaliibri“ tehase jaoks —

selle tehase esindajate palvel — kokku joodeti. Siin on eksootiline (võõrapärane) laev, mis jões iseseisvalt vastu voolu liigub, kõrvuti odava kaitsevõõbaga ülevõõbatud kõõgi elektriinstruliga. See võõp võib kroom-nikkelt asendada, mida meil tarvilikul hulgal ei ole. Parketi hõõveldamise masina kõrval demonstreeritakse portatiivset (kantavat) arstiteaduslikku aparati, mis haige keha ultra-lühikeste lainetega soendab.

Tehnika suur universaalsus (kõikeümbavus, kõikjale ulatavus) on näitusel ilmne.

Kõik, mis neis saalides leidub, on tõelikus mõttes tehnika viimane sõna. Juhtub nii, et uue idee tekkimise momendist leiutaja peaaegu kuni selle ainelise kehastuse näitusele ilmutamiseni ei möödu rohkem kui mõni nädal. Suurema osa siinolevate masinate normaalne iga ei ületa aastatki. Kõige sagedamini on need unikumid (ainunähted), tehnikalisel uudised, mis vaevalt alles on omale vormi võtnud, ja millel mõnikord veel vormi polegi.

Muidugi ei ole nad kõik ühesuguselt hu-

vitavad ja tähtsad. Kuid mõnede kohta neist võib ütelda, et — see on täiesti ime.

Siin on massiivne terastala kahel tugeval alusel. Sarnased talad võivad mitmekordse maja seinte ja katuste raskuse üleva kanda, või nii võimsa dünaamilise koorma, kui kiiresti tormav raudteerong. Missugust mõju võib niisuguse tala peale 100-grammilise kaalupommi tühine raskus avaldada? Või veel vähem — tikutoosi raskus?

Näib, et ei mingisugust.

Näitusel on aga tugev metall-tala, mis lihtsa tikutoosi raskuse all ilmselt paindub.

Tala nägematu väikse painu võtab vastu keel-kangi sarnane seadeldis. See seadeldis avab kergelt prao fotoelemendi ees, mida taskulaternal lamp valgustab. Tekib vool, mis tundeliku galvanomeetri peeglikese ringi keerab. Valguse laik, mille peeglike galvanomeetri skaala (astmik, mõõdunumbrite näitaja) peale heidab, hakkab liikuma ja mõõdab tala deformatsiooni (algeisukorra muutumise) suuruse ära.

Kui tikutoos ära võetakse, paindub latt tagasi, ja valguse laik tuleb oma kohale.

Kui tala ülemise külje juurde põleva tiku paneme, hakkab valguse laik jällegi pikkamisi skaalat pidi liikuma — sedakorda teisele poole. On selge: tühisest soenemisest paindus jäme tala imevähe ülespoole, ja kangi taolise seadeldise, fotoelemendi ning galvanomeetri peeglikese abil saavad muutused kangi juures vaatajale nähtavaks.

Seda imeväärset näituse-eset (asja) nimetatakse näitusel ametlikult ja kuivalt „Väikeste ümberpaigutuste mõõtjaks“; ta on prof. Ulitovski laboratooriumis konstrueeritud.

Teine „ime“ on prof. Sokolovi ultrakustilise seadeldis.

Suur teraskang on pealt õhukese õlikorraga kaetud. Kangi all nihutatakse pikkamisi pieso-kvarts vibraatorit (võnkumise sünnitajat) edasi, mis ultra-hääle („hääle“, mida inimese kõrv kinni ei suuda püüda) võnkumisi kiirgab. Seal, kus ultra-hääle kiired metallist välja tungivad, kattub õlikord kerge virvendusega. Ekraanil, kuhu võnkuva õlipinna helk paisatakse, näeb vaataja heledat ovalset laiku, kus liiguvad lainetavad varjud.

Äkki kaob virvendus. Valgustatud laik on puhtalt selge, liikumatu. See tähendab: kiirte kimbule, mis kangist läbi tungib, tuli mingisugune takistus ette, sellepärast ei jõudnud ta õlikorran, ja õli pinnal jäi lainetus soiku.

Tõmmake mõttes püstloodis joon sellest

punktist, kus praegu pieso-kvarts vibraator seisab. Kusagil kangi ees peab see joon kokku puutuma mingi rikkega, olgu see pragu, õõnsus, mingi võõrkeha.

Nii tuleb saladus avalikuks. Metallkangi või metallasja peidetud rikked ilmuvad ekraanile. Nad on näha, ja kui teie tahate, võib neid sundida ka häält tegema.

Selleks otstarbeks seotakse prof. Sokolovi seadeldisse harilik häälekõvendaja. Kangist tulev ultra-hääle muudetakse harilikuks kuuldavaks hääleks. Kuni vibraator ühtlase metalli kohal liigub, müriseb häälekõvendaja monotoonself, kuid ootamata muudab ta häält või jääb hoopis vait. Aitab! Selle koha peal on kangil rike!

Ultra-hääle kiired tungivad sügavasse metalli sisse — kuni 1 meetrini. Maailma kõige terasemgi tehase kontrolöör ei suuda, muidugi, nende kiirtega kõlbmata asjade väljapraakimises võistelda. Viige niisugune seadeldis vabrikusse, automatiseerige ta, ja teie olete alatiseks kõlbmata produktsiooni väljalaskmise eest kindlustatud. Ultra-hääle tunneb konveieri peal praak detaili alati eksimatult ära, ja tema signaali järele heidetakse see teiste seast halastamata välja.

Näitusel demonstreeritakse ka teisi metalli ühtlusetuse avastamise viise. Karpova teeb kõlbmatud roopad kindlaks otsekohe raudtee liinil. Defektoskoobiga vagun veereb roobastel, sondeerib (katsub põhja, pinda) neid magneedi väljaga, ja kohe, kui lõhe leiab, annab defektoskoop kolm signaali: pritsib rikutud roopa peale ärvi, märgib selle koha isekirjutaja aparadi lindile üles ja süütab signaal-lambikese. Muidugi võib ka ühe signaaliga piirduda.

Oma tegevuse mõju poolest aga jäävad kõik need tähelepanuväärt leiutused insener Moschkovitshi originaalsetest aparatidest kaugele maha. Kui viimaseid töötamas näed, tulevad tahtmata kinotrikid meelde. Need on tõesti trikid, mitte aga „kinotegijate“ silmapette trikid, vaid kõikvõimsa ja targa teaduse teravmeelsed kavalsused, mille praktikas tarvitamist kõige soliidsemad ja asjalikumad insenerid ei põlga.

Kohe esimene Moschkovitshi aparatide demonstreerimine avaldab põrutavat mõju.

Kujutage endale ette musta puust ketast telje otsas. Ta peale on raadiust mõõda valge joon tõmmatud. Ketta äärel, sel kohal, kuhu valge joon suundub, on kinnitatud vatitükk. Kui ketas kiiresti keerlema pannakse, hakkab vatitükk rutuga ringe tegema, valge raadius vilksatab segaselt, must ketta pind näib kergelt udune.

Kõik see on nii nagu ta olema peab.

Siis kuulub praksatus, ja toas süttib imelik, vahelduv roosakas-punane valgus. Sellest tontlikust poolhämäruisest tungib ootamata selgelt esile täiesti liikumata ketas. Roosa vatitükk ripub liikumata ta alumisel äärel, roosa raadius seisab paigal ja on mustal põhjal selgesti nähtav. Näituse kaastöeline aga jätkab ühtelugu hoolega ketta käepideme keerutamist, ja teie kuulete hääle järgi selgesti, et ketas endise kiirusega keerleb.

Teie teate, et ta keerleb, aga näete, et ta paigal seisab.

Kuni teie sündmusest kuidagi viisi aru saada püüate, areneb „vigur“ edasi. Kaastöeline paneb ketta ülemise ääre juurde hariliku kammi. Ja nüüd sünnib midagi hoopis uskumatut. Liikumatu vatitükk alumisel äärel hakkab kiiresti vähenema, ja kaduvad kiud poetuvad kõige saatanlikumal, arusaamatul kombel ülesse ning kogunevad siin kammi piidesse.

Ketas, vatt, raadiuse joon, kamm — kõik näib ühesuguselt liikumatuna. Kuid möödub mõni sekund, ja liikumatu vatitükk kolib ketta alumiselt äärelt märkamatuult ja tervelt kammi piidesse. Järsud valguse sähvatused ja aparaadi pragin suurendavad viirastuslikku tundmust. Pähe ronivad ammuunustatud Hoffmanni kired, Edgar Poe, Wells'i kaadrid ta „Nägematust“. Kuid selsamal minutil lõpetatakse aparaadi tegevus, ja ruumis süüdatakse normaalne valgus. Mõistatused kaovad, maailm muutub jälle mõistlikuks ja arusaadavaks. Te näete keerlevat ketast, valge joon vilgub, kõik on korras, kuid võidurõõmsa kaastöelise käes on möödunud sündmuse asjalik tõendus: kamm täis vatti...

Mis sündis siis teepolest kettaga sel ajal kui aparaat tegevuses oli?

Tegelikult ketas keerles, kuid ins. Moschkovitshi aparaat — n. n. stroboskoop — valgustas teda nii, et ta liikumatuna näis.

Stroboskoop annab sekundis määratu hulga lühikesi valgusesähvatusi. Eriliste seadete abil ühtlustatakse valguse impulside (ajede) arv ketta tiirude arvuga. Tuli välja nii, et ketas oli nähtav ainult sekundi tibatillukese osa kestel, ainult sel momendil, kui vatt all oli. See kordus kümneid, sadasid kordi sekundis — vastavalt ketta keerlemise kiirusele. Sellepärast nägi vaataja silm ketast alati ühes ja sessamas seisangus, s. o. näiliselt liikumatuna.

Muidugi ei loo ins. Moschkovitsh oma aparaate mitte mõjuvate vigurite tarvis, vaid tõsiste teaduslik-tehnikaliste uurimiste jaoks. Trikk ketta ja vatiga — see on ainult näitlik õppeabinõu. Näitusel demonst-

reeritakse ka stroboskoopide praktilikumaid tarvitamisviise.

Väikse mootori abil töötab kurbelvõlli (vääntvõlli) kepsvántadega. Hariliku valgustuse juures pole võimalik kepsvántade jooksu jälgida. Kui aga süttib punane stroboskoobi tuli ja regulaator ta valguse ajed võlli pööretega ühtlustab, näib, nagu jääks kepsvántade jooks aeglasemaks ja viimaks hoopis seisma. Töötagu masin täie hooga, hullaku metall, muutugu sekundis tuhat korda võlli ja kepsvántade seisang, see ei sega teid tormava vända kõige pisematki konarlust, iga nähtavat deformatsiooni, mis tema töö kestel tekib, rahulikult jälgimast.

Valgusesähvatusete ja vántade liikumise kiirust võib nii kokkukõlastada, et näib nagu roomaksid kepsvándad vastupidises suunas sellele, mis nad tegelikult teevad. Ühe kepsvándaga kohe peal võib näha korraga kahte, kuid see on juba niisuguste trikkide vallast, millel vist mingisugust rakendavat tähendust ei ole.

Hariliku valgustuse juures kaob propeller, mis 6000 tiiru sekundis teeb, silmist, kujutades ühtlast poolläbipaistvat sõõri. Kuid süttib stroboskoobi valgus, ja vint jääb kui naelutatud seisma. Tahaks teda kohe sõrmega puudutada, et veenduda, et see mitte nõidus, mitte silmapete pole. Kuid tugev vastutulev õhuvool sunnib teid sõrme kiiresti eemale tõmbama, enne kui see „nii paigalseisev“ vint ta on purustanud.

Inseneride käes võib stroboskoop tõesti võimsaks abinõuks saada. Masina sisemus on nüüd uurimise tarvis kättesaadav masina täie käigu ajal. Võib oma silmaga vedrude „hingamist“, võllide painduid, rotooride lööke, sädemete sündi dünamomasinates ja palju muud näha. Moschkovitshi aparaatide kõrval demonstreeritakse näitusel juba esimest stroboskoobilise vaatluse katset detailide ümbertöötamise momendil tööpingil. Mehaanilise stroboskoobi abil võib võlli, vindi, masina jõuratta tiirude arvu kindlaks määrata, isegi siis, kui oled masinast kaugel eemal.

Stroboskoop teeb tehnika sõna täies mõttes selgeltnägiaks.

Näituse küllastajaid, kes lahkuvad stroboskoobiliste imede toast, on, muidugi, raske veel millegi üle imestama panna. Kuid sellest veel ei järgne, et näitusel tõesti enam midagi vaatamisväärilikku ei ole.

Tuletame meelde vaid Ulitovski agreaati, mis malmi ja munakivid õhukesteks lehtedeks rullib — kogu maailma metallurgide imestuseks. Näitame Glovatski ja Volkovi elektriposti peale, mis metallpad-

runit paberitega ühe solenoiidi juurest teise juurde ajab. Nimetame Kovalevi ja Grebennikovi elektromagneetilise edasiande seadeldist: ilma igasuguste hammasrataste ja rihmadeta annab ta võllilt võllile ükskõik millise võimsuse, ükskõik millise tiirude arvu. Tuletame meelde veel uusi majanduslikke valguseallikaid, nende hulgas ka gaasivalgustuse torukesi, mis töötavad kõigest 220-voldilise pingega all 6000 voldilise asemel; karastamisahju, kus asju kuumutatakse täpselt kuni optimaalse temperatuurini, ja kust nad siis karastusevani võivad visatud saada. Denissovi painduva metall toru-membraani ja palju muid tehnikaid imesid ja uudiseid, mis üleliidulisel leiutuste näitusel on esitatud.

Sellel näitusel on midagi vaadelda. Kahjuks teatakse temast vähe. Oleks tarvis, et kõik need, kellele kallid on nõukogude tööstuse huvid, kõik tehnika ja tehnikaliku loomingu tõelikud hindajad laia ja sügava teeraja tallaksid Kitaiski projektile — sügava sellepärast, et seal iga nädal võib midagi uut näha.

Kuid veel tähtsam on eksponaatidele (väljapandud asjadele) enestele tee avada, lasta neid kiiresti näitusesaalidest laia ilma, valmistusse, nõukogude ettevõtetesse, sest just selle tarvis on nad loodud.

Tõlk. H. N.

VÄIKSED TEATED

Nõukogude „taeva-kirp“. Aastat paar tagasi konstrueeriti Inglismaal väikest tüüpi aeroplaan, mida ta väiksuse ja kerguse pärast „taeva-kirbuks“ nimetati. Nagu NSVL rasketööstuse komissariaadi häälekandja „Tehnika“ teatab, on Novotsherkaski industriaalse instituudi eksperimentaal-konstruktsiooni büroo valmistanud sedasama „taeva-kirbu“ tüüpi aeroplaani. Lennuk kaalub 130 kilogrammi, tema pikkus on 4 meetrit, esimese tiiva ulatus 6 meetrit, mootori jõud 20 hobusejõudu, bensiinibaagi maht 36 liitrit, maksimaalne kiirus 130 kilomeetrit tunnis.

Nagu ajaleht teatab, võib lennuk lennuse viibida vahetpidamata neli tundi. Lennuki töötamine õhus on täiesti normaalne.

Uus seguaine, mis puukiudu mädanemise vastu kaitseb, on tsiviil-õhulaevanduse teadusliku uurimisetöö instituudis välja töötatud. See segu sulab kergesti vees ja piirituses, tungib kergesti puusse, ei muuda puukiudude värvi, ei vähenda ka puu vastupidavust.

Masinarühmu ja transportööride lintisid sünteetilisest (kunstlikust) kummist hakkas valmistama NSVL kummitööstuse teadusliku uurimisetöö instituut. Oma vastupidavuse ja kestvuse poolest on nimetatud rihmad paremad, kui neetsamad rihmad ja lindid loomulikust kummist. Seal, kus viimased purunemisele ainult 2 tundi vastu

peavad (katsetel felksing-masinatele), peavad need uued rihmad ja lindid vastu kuni 40 tundi.

Uut tugevat valguseallikat kinoprojektiooniks hakkas tarvitama NSVL kino- ja fotoinstituut. Intensiivse põlemisega kaarlamp ühenduses proshektoriga „TAMP-4“ annab kinoekraanil valguse 7000 küünla (lumeni) suuruses.

Uus voltmeeter. Nõukogude leidur N. G. Lebedev esitas oma uue leiutuse, millega kõrgepinevuse elektrivoolu (200 tuhat volti ja enam) võib mõõta. Leiutuse lõpulik väljatöötamine ja valmistamine on antud Leningradi Röntgeni-tehasele.

Auruturbiini kühlite puhastamine. Leningradi Kirovi nim. tehase turbiinitöökoja tehnik sm Putinov paneb ette väga lihtsa ja algupärase viisi, kuidas turbiini kühlileid sellest auru-koorukesest puhastada, mis kühlitele ajajooksul kogub. Selle viisi järgi kõrvaldatakse see kooruke jällegi — auruga. Varemalt, käsitsi puhastamisel, tarvitasid lukusepad keskmise suurusega turbiini kühlite puhastamiseks 25 tundi, kuna sm Putinovi uue viisi juures selleks tööks ainult 1½—2 tundi vaja läheb.

Riista — mootori automaatseks seisapanekuks laagrite ülesoendamise või muude rikete puhul on konstrueerinud sm A. Nikogorski Novomakejevi koksitahases. Riist

on juba rea katseid läbi teinud ja andis väga häid tagajärgi.

Rooste sööb terast Saksamaal iga aasta 120 miljoni marga väärtuses — teatab Saksamaa metallitööstuse statistika.

NSVL õhusõidu rekordid 1937. aasta peale. NSVL kesk-aeroklubi kinnitas ametliku nimekirja õhusõidu rekordide kohta, mis (rekordisid) nõukogude lendurid võivad 1937. aastal üles seada. Selle nimekirja järgi võivad nõukogude lennuaparaadid (ükskõik mis tüüpi) saavutada kuus maailmarekordi: kaugelend maandumiseta otsejones, kaugelend maandumiseta sõõris (ringjones), kõrguselend, kõige suurem kiirus 3-kilomeetri lennul, kiirlend ümber maakera ja kaugelend kütteenega varustamise juures lennul õhus. Aerostaadid võivad anda kolm rekordi: lennu kestvuse, kauguse ja kõrguse alal. Dirishaablid peavad andma rekordi lennu kestvuse alal maandumiseta lennul sõõris. Teiste lennuaparaatide klasside jaoks on hulk vastavaid rekorde ette nähtud. Maalennukite kiirlendude rekordid on kavatsatud Moskva-Habarovski sõidul (marssruudi pikkus — 6513 kilomeetrit) ja teistel marssruutidel. Rekordide ametlikus nimekirjas on erisakond kergetele spordilennukitele. Purilennukite (plaamerite) jaoks on ette nähtud neli rekordi.

Auto raudteel. Üks Ameerika raudteekompanii hakkas oma veoautosid ka raudteel sõitmiseks tarvitama. Auto esimeste rataste ette ja taha kinnitati selleks pisikesed rattakesed, mis autot raudteeroobastel hoiavad ja juhivad. Auto tagumiste rataste külge kinnitati aga suured raudteerattad, mis auto roobastel liikuma panevad.

Torude kaitsmine kummiga. Texases (Ameerika Ühendriikides) tehakse katseid, et torusid roostetamise ja üldse atmosfääri mõjude vastu kummikattega kaitsta. Katteks tarvitatakse kummilinti, mis 150 millimeetrit lai ja 0,5 millimeetrit paks. Torud kaetakse erilise kummimäärdega, mille järele neile siis kummilint peale keritakse ja lõpuks nad veel erilise pintsliga abil vulkaniseeriva seguga kaetakse, mille järele torud maasse kaevatakse.

Isolatsiooni nõõri, mis keerutamist, murdumist ja katkemist ei karda, hakkas val-

mistama inglise firma J. Finner. Nõõr on tulekindel ja peab vastu igasugustele atmosfäärimuutustele, niisamuti ka niiskuse ja õlide mõjudele. Ta isoleerimisvõime elektrivoolule on nii suur, et 1-millimeetrilise pakuse juures ainult elektrivool, mille pinget üle 6000 voldi on, temast võib läbi lüüa.

Elektri-vooditekkisid hakkas Ühendriikides valmistama „General Electric Company“. See tekk ühendatakse hariliku toaalgustuse elektrijuhega niisama nagu, näit., laualamp. Voodi kõrvale seatakse eriline reguleerimiskastike (transformaatoriga ja termostaadiga), mis elektrivoolu pinget 23 voldini alandab. Tekk tarvitab oma kütmiseks umbes 100 vatti elektrit.

Hiiglasuured autokummid vee peal kandjateks. Ameerika ajaleht „New-York Times“ tõi hiljuti ülesvõtte uut tüüpi ujuvast autost. Uudiseks selles autos on see, et rattad on valmistatud hiiglasuured, veel suuremate rattakummidega. Rattad on palju kõrgemad, kui kogu auto ise. Rattakummid hoiavadki auto vee peal. Auto kere ise on alumiiniumist, mis ta märksa kergemaks teeb. Ka kuival maal peab auto oma suurte ratastega hästi liikuma; eriti kergendavat need tal sõitu künklikel maal ja soos. Maal sõidab auto ratastel, vees aga erilise propelleriga. Ujumisel täidavad esimesed rattad rooli osa.

Puumaterjali vastupidavuse suurendamiseks töötas India metsaasjanduse instituut uue viisi välja. Puusse immutatakse vase ja arseeniku erilist segu, mis puumaterjali kestvust pidavat kümme korda suurendama.

Elektrilambi pirnide puhumiseks on Saksamaal valmistatud eriline vakuumimasin. Masin töötab automaatselt niisamuti nagu Owens'i pudelipuhumise masin ja valmistab päevas 70 000 elektrilambi pirni.

Elektririista, mis üksikuid detaile automaatselt mõõdab ja sorteerib, demonstree-riti uute riistade näitusel Londonis käesoleva aasta jaanuaris. Riist mõõdab tsilindrikujulisi detaile nende pikkuse ja läbimõõdu järgi ning sorteerib neid vastavalt mõõtmise tagajärgedele. Riist tarvitab elektrit 24 vatti.

KROONIKA

NÕUKOGUDE LIIDUST

— Märtsi algul lõppes ÜK(e)P Keskkomitee pleenum. Pleenum võttis vastu otsuse parteiorganisatsioonide ettevalmistamise kohta valimisteks NSV Liidu uue Konstitutsiooni järgi ja parteipoliitilise töö vastava ümberkorraldamise kohta. Pleenumil esines aruandega ja lõpusõnaga sm Stalin. Pleenum heitis Buharini ja Rõkovi parteivastase tegevuse pärast parteist välja.

— 5. märtsil püstitas sm. Stahanov uue rekordi sõeraiumisel. 6 tunni vältel raius ta „Tsentralnaja” kaevanduses Donbassis välja 321 tonni kivisütt, mis teeb välja 23 raienormi. Ta ületas oma rekordiga kogu kaevanduse jaoskonna ööpäevase plaani 83 tonni võrd.

— Nõukogude paviljoni ehitamiseks Pariisi rahvusvahelisele näitusele, mis avatakse maikuus, veeti N. Liidust rohkesti ehitusmaterjale. Roostetamatust terasest valmistatud kuju Pariisi vedamiseks — kuju asetatakse NSVL paviljoni peale — läheb vaja 23 raudteeplatvormi ja üks vagun.

— Permi lähedale Kaama jõe ehitatakse suurt elektrijaama. Ainult ühe lüüsi ehitamiseks peab siin välja kaevama 1 miljon kantmeetrit maad.

— Paberist sööginõude valmistamine areneb ruttu. Üks seesugune tehas Moskvast valmistab käesoleval aastal 30 miljonit paberist kruusi.

— Mitmesse Moskva magazini seati sisse erilised külmetusekompressorid ja jääkapid.

— Käesoleval aastal lastakse käima Moskva metropoliteeni teine järk. Metropoliteeni üldine pikkus ulatab seega siis 26,3 kilomeetrit.

— 12. märtsil möödus 20 aastat isevalitsuse kutumisest Venemaal.

— Max Hölzi nim. tehas Leningradis on 1933. aastast peale valmistanud 500 linotüüpi (trükladumise masinat).

— Tsheljäbinski traktoritehas hakkas valmistama diiselmootoriga traktoreid, mis töötavad kõva põlevainega.

— Kamtshatka poolsaarel avastati nafta asukohad. Naftat saadi 1200—1500 meetri sügavuselt.

— Käesoleval aastal korraldatakse teise viis-aastaku neljanda aasta laenu võitude 5 väljaloomist. Esimene võitude väljaloomimine on Moskvast 25. mail, teine — 25. juunil.

— Kusnetskisse (Kuibošchevi krais) ehitatakse uus jalanõudevabrik. Käesoleval aastal annab vabrik 1 miljon 200 tuhat paari jalanõusid.

— Akadeemik A. N. Bachile anti teenete eest biokeemia ja tööstuse alal Lenini orden.

— Rudolfi saarel, Franz Josephi maal, asub Arktise kõige põhjapoolsem polaarjaam. Lendur Golovin algas märtsi lõpul Moskvast lendu sellele saarele.

— 18. märtsil möödus 66 aastat Pariisi kommuuna väljakuulutamisest. Üle N. Liidu korraldati sel puhul mälestuseõhtuid.

— 17. märtsil valmistas Tsheljäbinski traktoritehas 122 traktorit. Norm on 108 traktorit ööpäevas.

— Jaroslavi automobiilitehas hakkas valmistama kahekordseid trolleibusse.

— Raskusetõstja sportlane Popov tõstis kahe käega üles 135 kilogrammi, mis ületab austriaalse Richteri üleilmse rekordi.

— 19. märtsil lõppes Leningradis Karjala kunstiloomingu näituse kümnepäevik, millest osa võttis 400 inimest.

— 20. märtsil võttis sm Stalin vastu jutuajamiseks Hispaania kirjanikud Maria Theresa Leoni ja Rafael Alberti.

— N. Liidu Kesktäidesaatekomitee ja Rahvakomissaride nõukogu vabastasid külanõukogud rahaliste ning maturaalmaksude kogumisest.

— Märtsis möödus 35 aastat sellest, kui ilmus Lenini põhjapaneva tähtsusega teos „Mis teha?”.

— 23. märtsil suleti Volga tammi väravad. Vesi hakkas täitma suurt veebasseini — „Moskva merd”, millest ta voolab Moskva-Volga kanali. „Moskva mere” pind on 327 ruutkilomeetrit.

— Sergo Ordshonikidse nim. laevaehituse tehas Leningradis ehitatakse võimsat jäälõhkujat „Josif Stalin”. Jäälõhkujat pikkus on 106 meetrit, (10 meetrit pikem kui „Krassin”), laius — 23,2 meetrit, vee väljasurve — 11 tuhat tonni. Tema kolme masina võimsus on 10 tuhat hobusejõudu.

— Ida-Siberis ehitatakse Anagaara-Leena kivi-teed, 273 kilomeetrit pikk. See tee seob Leena kullakaevandused sadamaga Anagaara jõel.

— Leningradi lihakombinaat hakkas valmistama maksaekstrakti verevaesuse arstimiseks.

— „Kommunaari” tehas Saporoshjes (Ukraina) laskis hiljuti välja oma 50-tuhandenda kombaini. Kombainide valmistus algas siin 1930. a. 1937. a. laseb tehas välja 22 tuhat kombaini.

— 29. märtsil avaldati ajalehtedes sm Stalini kõne ÜK(e)P Keskkomitee pleenumil „parteitöö puudustest ja trotskistlike ühenduste ning teiste kahekeelkute likvideerimise abinõudest”.

— 30. märtsil avaldati NSV Liidu rahvamajanduse plaan 1937. a. peale. Selle plaani järgi peab käesoleval aastal tööstus andma 103 miljardi rubla eest saadusi, põllumajandus — 6613 miljonit puuda teravilja, kaubaringkäik tõuseb 131 miljardi rublani. Tööpalga fond kasvab kuni 78,33 miljardi rublani ja palgad tõusevad keskmiselt 7,4 protsendi võrd.

— Käesoleval aastal ehitatakse Elbrusi küljele 4150 meetri kõrgusele turistide võõrastemaja.

— 1. aprillil avaldati sm Stalini lõpusõna ÜK(e)P Keskkomitee pleenumil.

— Moskvas avati standart-hindade magasin. Igas osakonnas on siin ühehinnalised asjad. Magasinis on kuni 3000 sorti mitmesuguseid tarbeasju.

— Krimmi „Arteki“ pioneerlaagris viibib suur grupp hispaania lapsi, kelle vanemad kodumaal faschismi vastu võitlevad.

— Moskva-Volga kanalile ehitatakse veevärk, mis hakkab Moskvat veega varustama. 1938. a. annab see veevärk Moskvale juba 50 miljonit pangi vett ööpäevas.

VÄLISMAADELT

— 2. märtsil tulid Cadixis (Hispaania) maale 2500 itaalia soldatit.

— Märtsi algul peeti Valencias ära Hispaania kompartei keskkomitee pleenum, kus viibisid ka Saksamaa, Inglismaa, Itaalia j. t. kompartei esindajad. Hispaania komparteil oli pleenumiks 249 140 liiget.

— Jahu nappuse pärast käskis saksa tootluse-ministeerium leivaküpsutamisel lisada leivajahule jatkuks maisi- ja kartulijahu ning muid aseaineid.

— 1936. aasta vältel oli Tokios (Jaapan) ligi 30 000 õnnetusejuhtumit, mis seotud uulitsaliiklemisega.

— Ühe inglise ajalehe teatel on Saksamaal praegu kuus tankide polku, kus 1500 tanki. See sama ajaleht teatab, et tervelt pool saksa sõjaväge on koondatud prantsuse piirile.

— Raskete elamistingimuste pärast langeb Saksamaal abiellumiste arv järjekindlalt: 1936. a. oli 199 796 abiellumist 218 141 abiellumise asemel 1935. a. ja 254 160 asemel 1934. a.

— 8. märtsil paljastati Ungaris faschistide salajane mässunõu, mida organiseeris ja toetas saksa faschism. Kavatseti kukutada ungari valitsus ja panna maksma faschistlik diktatuur.

— Inglise lennukitehased hakkavad k. a. suvel iga päev välja laskma 17 sõjalennukit, s. o. 420 lennukit kuus.

— 8. märtsil kinnitas Londoni mittevaheselegamise komitee Hispaania piiride kontrollimise plaani.

— Londonis avaldatud andmete järgi ulatas interventide — saksa ja itaalia — vägede arv märtsi algul Hispaanias 100 tuhandeni.

— 8. märtsil algasid itaalia väed (30 000) Madridile pealetungimist põhjapoolt — Guadalahara

— NSV Liidu Kesktäidesaatekomitee otsustas 3. aprillil eemaldada ametist sideasjade rahvakomissari Jagoda ametialalise kuritegevuse pärast. Sideasjade rahvakomissariks määrati sm J. Halpiski.

— Sm V. Potjomkin, end. NSV Liidu täieõiguslik esindaja Prantsusmaal, kinnitati välisasjade rahvakomissari esimeseks asetäitjaks.

— Aasovi-Mustamere konservitrusti ettevõtted valmistavad käesoleval aastal ligi 125 miljonit karpit mitmesuguseid konserve (ligi 250 sorti).

— Mõõdunud aasta vältel veeti Turmeenias lennukitel 30 000 reisijat, 10 800 tonni kaupa ja 554 tonni posti.

— Öhuliinide üldine pikkus käesoleval aastal N. Liidus ulatab 55 tuhande kilomeetrit.

— Leningradi tehas „Krasnõi Oktjabrj“ valmistab 1937. a. 11 tuhat pianinot ja klaverit.

— Bakus ehitatakse esimest N. Liidu vedelate gaaside tehist (propan ja butaan).

— Aasovi-Mustamere krai kolhoosid ostsid mõõdunud talvel 60 miljoni rubla eest veoautosid, jalgrattaid, muusikariistu jm.

suunas. 11—20. märtsini löödi itaalia korpus vabariiklaste poolt puruks. Ligi 6 tuhat itaallast said surma ja haavata. Vangistati 1300. Vabariiklaste kätte langes suur hulk sõjamoona.

— Püssirohu valmistus Jaapanis suureneb. Kui 1935. a. valmistati 840 000 kasti püssirohtu, siis 1936. a. valmistati juba 1 050 000 kasti.

— 13. märtsil lõppes Varssavis kolmas rahvusvaheline pianistide võistlus. Esimese auhinna sai nõukogude pianist J. Sak, teise nüsamuti nõukogude pianist Rosa Tamarkina.

— Saksamaal hakati valmistama loomatoiduks erilist jahu lõppenud loomadest ja tapatallide jäännustest.

— 16. märtsil suri Londonis silmapaistvam inglise riigimees ja diplomaat, konservator Austin Chamberlain (sünd. 1863. a.).

— Rahvasteliit esitas kõigile valitsustele ühtse üleilmse kalendri kava. Selles kalendris jagatakse aasta 4-ks kvartaliks (veerandiks), igas kvartalis kolm kuud, ehk 13 nädalat, või 91 päeva. Peale selle oleks aastas peale 30. detsembrist üks n. n. „aasta lõpupäev“.

— Saksamaal lasti vette uus lennukite emalaev „Friesland“.

— 7. novembrist peale on Madridis pommitamiste tagajärjel tapetud 907 inim., haavatud 2809 inimest.

— Märtsi lõpul streikisid Ameerika Ühendriikides 150 tuhat töölisi. 90 tuhat streikijat olid automobillitehaste töölised.

— Poolas langes kivisõe toodang 1936. aastal, võrreldes 1929. aastaga, 38 prots. võrd, naftatoodang vähenes sellesama aja vältel poole võrd.

— Magdeburgi lähedale Saksamaal on ehitatud 60 maaalust bensiiniladu. Iga ladu sügavus on 35 meetrit, pikkus — 100 meetrit ja laius — 80 meetrit. Laod on pommituste eest kaitstud 3 meetri pakust betoonplaatidega.

— Prantsuse kompartei häälekandja „L'Humanité” igapäevane keskmine tiraash k. a. märtsis ulatas 574 091 eksempl. 1935. a. oli see 217 850 eksemplari.

— Inglise ajalehed teatavad partisaanide liikumisest hispaania mässuliste seljataga.

— Jaapan laiendab lennukiehituse tööstust. Tokio lähedale ehitatakse uus suur lennukitehas, millesse mahutatakse 30 miljonit jeni.

— Mandshuurias avaldatud andmete järgi ulatab partisaanide hulk seal 20 tuhandeni. Käesoleva aasta jaanuaris ja veebruaris oli partisaanide ja mandaashuuria-jaapani vägede vahel 318 lahingut.

— Saksamaal tehti katset lennuki peatumisega õhus viibival dirishaablil, millele on ehitatud eriline seadeldis lennukite peatumiseks õhus. — Katse läks rahuldavalt peatuma.

— Nagu ülejooksikud fashistide laagrist teatavad, on Grenadas hispaania mässuliste poolt maha lastud 18 077 inimest, sealhulgas 4201 naisterahvast. Ühe öö vältel lasti maha 1000 inimest.

— Märtsi lõpul — aprilli algul oli Brüsselis (Belgia) rahvusvaheline viulimängijate võistlus.

Esimese auhinna sai nõukogude viulikunstnik David Oistrach, kolmanda, neljanda, viienda ja kuenda auhinna said niisamuti nõukogude viulimängijad.

— Milanost (Itaalia) saadeti kindral Frankole jällegi 50 hävituselennukit.

— 1. aprillil püstitas itaalia lendur Nicolotti uue kiirerekordi — 517 kilomeetrit 836 meetrit tunnis.

— Vilno maakonnas (Poola) nälgib üle saja-tuhande inimese, kes toidavad end rohust, puukoortest jm.

— Itaalias tehti katseid „lendava jalgrattaga”. Lennuseadeldis pannakse sel aparaadil inimese jalga-dega liikuma. 71 sekundiga lennati 900 meetrit.

— Saksamaa saatis 10. aprillil Hispaania vetesse kaks allveelaeva.

— Soome valitsus määras täiendavalt 30 miljonit marka suurtükitehase ehitamiseks.

— Saksamaal tegutseb uus pörandaalune partei — „Saksa vabaduse partei”, kes võitleb sõja ja fashismi vastu.

EESTIST

Veebruari kuu

— Eesti algkoolidesse astub aastas keskmiselt 20 000 õpilast. Neist lõpetab algkooli 11 500, s. o. 58%; gümnaasiumi astub 1600 õpilast — see on 16%, gümnaasiumi lõpetab 8%. Kodanlised lehed peavad tunnustama, et riik on oma lähelepanu pööranud ainult nende — 8% ülempiirist kuuluvate laste hariduse korraldamiseks. 42% lastest, kes algkooli üldse ei lõpeta, jäävad kodanlike kasvatusse mõjupiiridest välja.

— 1936. a. anti Eesti pangast laenusid: tekstiil-tööstusele — 2,5 miljonit krooni (1935. a. 1,9 miljonit), keemiätööstusele 405 000 krooni (1935. a. 70 000 krooni), metallitööstusele — 265 000 krooni (1935. a. 65 000 krooni), kivide- ja muldadetööstusele — 327 000 kr. (1935. a. 43 000 kr.), paberi- ja tselluloositööstusele — 4000 kr. (1935. a. — 282 000 kr.).

— 1922—1934. a. a. on Eestis maalt linnadesse valgunud 40 000 maatöölise, s. o. keskmiselt iga aasta 3000 töölise. Hallparunid nõuavad, et valitsus maatöölise maalt linna valgumist energilikumalt takistaks.

— „Isamaa Liit” arutas oma noorterühmis ilma-vaate küsimust. Kaaluti kas tuleks noortele soovitada „idealismi” või „materialismi”? Tuldi otsusele, et vajalikud on mõlemad. Olevat kõrge „idealism”, kui noor praktilikult oma rahakotli „materialismiga” täita oskavat.

— Mõõdunud 8 aasta jooksul oli põllumajanduse saaduste osatähtsus Eesti üldväljaveos 47,8%, tööstusekaupade oma aga — 39,3%. 1934-36. a. on põllumajanduse-saaduste osatähtsus väljaveos tõusnud — 13,5%, samal ajal langes aga tööstuse-saaduste osa 4,8%. 70% tööstusesaaduste väljaveost moodustavad tekstiilkaubad, tselluloos ja puutööstuse-kaubad, peamiselt vineer.

— Valitsuse poolt nimetati Eesti *kaitsevägi* ümber Eesti *sõjaväeks*. Kaitseväge nimetus olevat kah-

julik ning demoraliseerivat tulevases sõjas sõjaväge, kus peatähtsus mitte kaitsele ei seisvat, vaid pealetungil.

— Eestis võeti sõjaväelastest-ajateenijatel õigus riigivanema, riigikoogu, omavalitsuse ja muude rahvaesinduskogu valimistest osa võtta.

— Eesti linnades oli 1936. a. 347 940 elanikku, kes elavad 192 615 toas. Linnades ja alevites on ühtekokku 141 596 leibkonda, kelle kasutuses oli 121 209 korterit. Korterite puudujääk, võrreldes leibkondade arvuga, on seega 25 414. Viimase 10 aasta jooksul on linnade ja alevite elanikkude arv keskmiselt aastas kasvanud 2645 inimese võrd.

— Tartus peeti Puschkini sajaastase surmapäeva aktust, kus kõnelesid prof. Suits ja Urgart. Pallase kunstikoolis avati Puschkini tööde näitus, mille avamisest osa võttis ka Nõukogude Liidu saatkonna esindaja.

— 1923. a. elas Eestis 63 000 popsi, kelle keskmine maapinna suurus on alla 1 ha.

— Eestis töötab ilma võõrtööjõuta 8000 käsitöölise, 1 töölisega töötab 1000 käsitöölise, 2 ja enam töölisega 800—900, 8—10 töölisega 70—80 käsitööstuse ettevõtjat.

— Tallinna haiglad on tulvil täis haigeid. Uued kohasoovijad peavad enne haiglasse pääsemist järjekorda ootama. Ühishaigekassa haiglas on kohti 87, ravitsusel viibijaid aga 110. Ruumipuudusel on ühishaigekassa sunnitud oma haigeid osaliselt teistesse linnadesse ravitsemisele saatma.

— Rahvuskogu kokkutuleku puhul (18. veebr.) tekkis demokraatlikkude kihtide keskel nõudmisi, et uues põhiseaduses, tuleks jälle maksmata panna endiseid demokraatlikke vabadusi, ellu äratada parlamendi töö jne.

— Riigivanema Pätsi kõnest rahvuskogu avamisel käis läbi järgmine põhimõte: Rasketel kriisigaegadel, kui riigis oli üle 20 000 töötut, ei suutnud

kodanlus oma riiki endiste abinõudega valitseda. Parlament oma seaduseandlusega ja poliitiliste parteide omavahelise võitlusega ei suutnud küllalt tõhusalt kaitseda kapitalismi riiki ja kapitalistide huvisid. Sellepärast on tulevases põhiseaduses vaja riigijuhtimiseks ette näha kapitali poolt loodud majanduslikud organisatsioonid. Päsi arvates ei olevat mõistlik ära kaotada ka parlamenti, kuid „seisuslikku riiki“ tema funktsioonides ei tohtivat parlament segada.

— Uue sõjalaeva ehitamise raha, mida kodanlus kaua aega rahva käest kerjas, on nüüd kokku saadud. Sõjalaev tahetakse kiires korras valmis ehitada mõnes välismaa laevatehases.

— Tööpuudus Pärnus on endiselt terav, tööhõrsil ootavad tööd 300 maistöölist. Linnavalitsus otsustas riigivalitsuselt paluda lisakrediiti hädaabitoode jätkumiseks kuni kevadeni.

— Lehtedes ilmus möödunud aasta kirjanduse kohta kokkuvõtteid. Romaanides olevat palju aktuaalsust ja ühiskonna tellimise tähtsust. Need tellimised olevat aga täidetud mineviku ainetega. Nii on, näiteks, Mälgu romaanis Eesti sugu minevikus uhketeks „Läänemere isandateks“ tõstetud. Selle vastu ei suutavat aga romaanid midagi positiivset käesolevast ajast leida.

Märtsikuu

— 1934. a. rahvaloenduse andmeil on Eestis täiesti kirjaoskamatu 7 aasta vanusel alates 5,4 protsenti ja 2,6% neid, kes ainult lugeda oskavad. Petserimaal tõuseb täielik kirjaoskamatus 10-aastaste ja vanemate hulgas 35%-le. Ülikooli haridusega taluperemehi (hallparuneid) on kogu Eestis 467.

— Võrreldes 1935. a. tõusis surevus Eestis 1936. aastal 1011 juhu võrd.

— Kiviõli töölisele Hugo Mandmaale tehti protokoll enda noorendamise pärast isikutunnistusel. Tööline on oma noorendamise ette võtnud tööst ilma jäämise kartuse pärast. Peale 30 aasta vanu töölisi ei tahetavat enam kaevanduse juhatuselt tööle võtta.

— Tallinnas peeti Eesti tekstiiltöölise keskühingu esindajatekogu koosolekut, kus valiti uus keskjuhatus — endise, vaitsuse poolt laialiaetud, keskjuhatus asemele.

— Pärnu metallitöölise koosolekul võeti vastu resolutsioon, milles nõutakse vabrikantidelt palgakõrgendust ja valitsuselt tarbeainete hindade alandamist — vastavalt palgaoludele.

— Petseri linnavalitsus keelas mustlastel linna läheduses telkida üles lüüa. Mustlaste kogumine linna ümbrusesse tõstvat ülemäärast kerjuste arvu.

— Tallinna riietusetöölise avalikul koosolekul avaldati nurinat töolistekojade üle, kes oma ametnikkudega ametiühingu tegevust kitsendada püüdvat. Nõuti kõigi riietusetöölise koondumist ametiühingute ümber.

— Jõeletmes tungis taluperemees pussiga kellegi töötü kallale ning haavas teda raskelt käevarest. Vaidlus peremehe ja töötü vahel tekkinud Hispaania kodusõja pärast. Peremees võidelnud pussiga Franco eest, kuna töötü pooldanud Hispaania vabariigi valitsust.

— Türi paberivabriku töölise üldkoosolekul, millest osa võttis 145 töölise (260-st töölisest), nõuti palga kõrgendust 5 senti tunnis. Niisamuti nõuti valitsuselt elukalliduse tõusu pidurdamist. Töölise palganõudmine täideti päev hiljem vabrikuvallitsuse poolt osaliselt — 2 senti ulatuses.

— Viljandi tööliseühingu koosolekul töötati välja ehitusetöölise palganormid, mis kõigile ehitusetöö peremeestele tutvunemiseks saadeti. Müüritöölisele nõutakse 50-sendilist töötasu tunnis.

— 1937. a. 2 kuu jooksul langes sigade väljavedu Eestist 60%. Möödunud aastal vähenes sigade arva 44 650 võrd.

— Mõne nädala eest esitasid Lorupi klaasivabriku töölised vabrikandile palgakõrgenduse nõudmise. Kokkuleppele ei jõutud. Vabriku valitsus laskis töölt lahti 400 töölise. Hiljem võeti tööle tagasi 100 õppinud töölise 20-protsendilise palgakõrgendusega.

— Pärnu töötud kavatsevad suuremal hulgal Virumaale kiviõlisse tööd otsima minna. Raskusi teeb ainult 200 kilomeetri pikkune tee uuele töökohale. Töölistel pole raha raudteepileti ostmiseks. Tõlusest töölise kohale aitamises ütleb „Kiviõli“ lahti.

— Valitsuse koosolekul otsustati järjekordselt kärpida töölise palgavõitluse õigusi. Streigid on keelatud leivavabrikutes, elektrijaamades, veevärkides, riigitrükikojas. Keelatakse niisamuti ära kaasatunde streigid, poliitilised streigid jne. Uus seadus suurendab riigiaparaadi võimu palgavõitluse otsustamisel.

— Eestis sureb igast 100-st elusaltsündinud lapsest esimesel eluaastal 10. See on 7 korda suurem üldsurevuse arvust. Laste surevus Eestis on palju kõrgem Rootsi, Norra, Taani laste surevuse arvust.

— 1. märtsiks oli töötuid tööhõrsidel registree-ritud 949 isikut (299 meest ja 650 naist). Eelmisel aastal selsamal ajal oli ametlik töötute arv 857. Hädaabitoodel oli 1. märtsil 1030 inimest.

— Eesti panga presidendi aruande järgi ulatas 1936. a. tööstusetöölise arv Eestis 45 000 peale.

— Kirikute ühingute (koguduste) nõukogud hakkavad kõigi koguduse liikmete käest liikmema-ksu sunduslikult sisse nõudma. Lehtede teatel ei tõuse liikmema-ksu maksjate arv kunagi üle 50%. Harilikult on see arv 20—30% liikmete ametlikust üldarvust.

— Eestisse veeti möödunud aastal 48 374 tonni metalli 7 705 000 kr. eest. Võrreldes 1935. a. tõusis metalli sissevedu Eestisse aastas kogult 28%, väärtuselt 21%. NSV Liidust osteti rauda, terast ja malmi 21% metalli üldsisseveost.

— 1936. a. oli Eestis 215 910 hobust, kusjuures see arv 1935. a. hobuste arvust 1900 võrd väiksem on.

— Tallinna ühishaigekassal oli 1937. a. alguseks 27 176 liiget. Balli puuvillavabriku haigekassasse on organiseeritud 1300 vabrikutöölise ja ametnikku.

— Jõhvis, Viru maakonnas, arvatakse 250 meetri sügavuses rauda leiduvat. Puurimistöõd rauamaagi väljaselgitamiseks lükati rahapuudusel edasi.

— Pärnu linnavalitsus andis 17-le Pärnu tööbörstil registreeritud töötule lühiajalist laenu raudteepiletite ostmiseks uuele töökohale sõitmiseks. „Kiviõli” kaevandustesse soovisid sõita üle 200 töötut.

— Tartusse kutsutakse kokku ülemaaline ehituse- ja puutööliste konverents. Konverentsil tulevat arutusele organisatsioonilised ja palgavõitluse küsimused.

— Pangodi vallas hallparun Karl Partsi juures teeniv põllutöölaine Anna Lillemets lahkus töölt ülemäärastel raskete töötingimuste pärast. Hallparun ei maksnud töölisele teenitud palka välja. Tööline kaebas peremehe kohtusse. Kohus — selle asemel, et rahuldada töölise nõudmist, mõistis ta 2 nädalaks vangi „võõra vallasvara kuritahtliku omandamise püüde pärast”!

— Pärnus viskas Schmidti õllefabrik üle 30 töölise värava täha. Lähemate andmete järgi tõuseb töötute arv Pärnus 1500-ni.

— Töötingimustest ühes Pärnu linnaidas annab kohapealne leht järgmise pildi: „Õudselt paksus tolmu töötab üle 100 töölise. Hinge lööb kinni! Tolmust valitseb ruumis videvik, ja külmast aurab hingeõhk. Moisa rehi! Väimud kummitavad!” Tööinspektoriid on sellesama lehe teatel töötajad „vaadanud, vaadanud”, kuid ilma mingi tagajärgedeta.

— „Kiviõlis” käis veebruarikuu jooksul endid tööle pakkumas 1000 töötut, kellest tööle võeti ainult 300. Kaevandustöölised elavad viletsates korterioludes. Barakid, mida töölised ise „pättide barakiks” nimetavad, on viimase võimaluseni koikused täis tuubitud. Märtsikuu esimesel nädalal käis tööd otsimas 300 töölise, kellest tööle võeti ainult 25.

— Hallparunite põllutöökoda töötas välja põllutöölise kohta järgmised töönormid: meestöölaine peab 100 klgr. trepist üles kandma, 3 koormat heinu tunnis põõningule ajama, päevas 30 koormat sõnnikut koormasse tõstma, 10 tunni jooksul kivisse 250 sentimeetrit auku puurima jne. Tööaja pikkuse määrab peremees oma heaksarvamise järgi. Puhkepäevadel tulevad teha kodused ja karjaga ühenduses olevad tööd. Kui töölaine ei täida lepingus ülesloetud norme, siis võib peremees ta enne tähtaega lahti lasta ja kuuaja palga kinni pidada.

— Miks kipuvad Läänemaalt naistalutteenijad linna? Sellele vastab kohalik leht järgmiselt: Naistöölise töö on ülempiira raske: puude vedu, kivide kangutamine, kündmine — koos meestöölisega. Teiseks — naistöölisele ei anna keegi puhke-aega — ei hommikul, ega õhtul, ei söögivaheaegadel, ega puhkepäevadel. Kolmandaks — naistöölise palgad on äärmiselt madalad. Talvel 4—6 krooni kuus, suvel 15—20 krooni.

— Uues Antslas kandideeris ühele piimaühingu meerikohale 60 kandidaati.

— Tartu tuntud papp Treumann nõudis Rahvuskogus Eesti kuningriigiks kuulutamist. Papi arvamise järgi tuleks ka Eestis luua aadliseisus parunite ja krahvidega, ning ametlik riigikirik,

kus kõik kodanikud oleksid kohustatud kiriku heaks maksud maksma.

— Üldkokkuvõtte järgi oli rahvastiku arv Eestis 1937. a. alguseks 1 130 155 (1935. a. 1 129 804). 1936. a. sündimiste arv ületas 1935. a. arvu 2% võrd, suremiste arv tõusis sama ajaga 4,4% võrd.

— Tallinna potisepad nõuavad töötasu tõstmist 23% võrd.

— Rahvuskogule esitati Pätsi poolt väljatöötatud uue riigipõhiseaduse eelnõu. Uus põhiseaduse eelnõu koondab valitsemise ja seadusiandva võimu täielikult riigi „peremehe” — presidendi — kätte, kes kutsub kokku ja ajab laiali, kui soovib, riigivalitsuse, riigi- ja rahvuskogu, kes kuulutab välja sõja ja rahu, sõjaseaduse, annab seadusi dekreedina jne, jne. Rahvale on õigus jäetud iga kuue aasta tagant valida omale uus diktaator — nende kandidaatide hulgast, keda üles on seadnud sellesama presidendi poolt nimetatud ja valida lastud riigikogu ja maapäev.

— Vabameelsema kodanluse arvamise järgi tahetakse uue põhiseaduse eelnõuga presidendile anda 16—17. sajanditel maksvusel olnud absoluutse monarhi õigused. Need õigused leidsid omal ajal klassikaliku väljenduse Louis 14-da üteldes: „Riik — see olen mina”.

— Rahvuskogus ei näi Pätsi põhiseaduse kava läbiarutamine kuigi ladusalt arenevat. Opositsiooni tegemine demokraatlikkude kodanliste ringkondade poolt kutsub valitsuse poolametlikus häälekandjas alalise närvitsemise esile.

— Eesti sõjaväe esindaja nõuab Rahvuskogus peetud kõnes presidendile õigust riiki oma äranägemise järgi rahuajal sõjaks ette valmistada. Olevat raske nüüd aru saada, kes lõpeb rahu ja algab sõda, ja sellepärast tulevat Eestis niisugune riigikord maksma panna, mis ilma väiksemagi takistuseta sõja olukorrale üle juhitud võiks saada.

— Osa kodanlisi ajalehti avaldab oma pahameelt, et Rahvuskogu istanguid peetakse kinniste uste taga, ning et käimasolevatest vaidlustest rahvale ainult niipalju teada antakse, kuipaju valitsus seda heaks arwab. Rahulolematuse meeoleu näitab, et Pätsi valitsusel ei lähe korda oma põhiseadusele rahva hulgas kuigi suurt poolehoidu võita.

— Tallinnas peetud „kasvatusepäeval” rääkis kehvikute laste toitluse- ja korterioludest dr. A. Rostfeldt-Sakk järgmist: „On palju keldrikortereid, kus puudub valgus ja õhk. Pisikeses korterites asuvad arurikkad perekonnad. Lasterikkad perekondi ei taha majaperemehed oma majasse. Suur protsent meie imikuist on juba sündides nõrgad, või surevad kopsu või seedimise rikesesse, sest vanematel puudub tihti oskus ja võimalus nende eest hoolitseda”.

— Hiljuti saatis valitsus oma päevakäsuga laiali Tartu üliõpilaste esinduse ning määras omalt poolt üliõpilastele uue valitsuse. Üliõpilased ei näi aga valitsuse sammudega rahul olevat, nad seadvat end „häire-seisukorda” ning ei mõtlevatki nõustuda oma vabaduste kaotamisega.

Toimetaja: H. Pöögelmann, K. Trein, R. Vakman, O. Rästas, R. Majak.

Vastutav toimetaja: H. Pöögelmann.

Tehniline toimetaja: A. Lukin.

Väljaanne nr. E-210. Ladumisele antud 8/IV 1937. Trükkimiseks alla kirjutatud 26/IV 1937. Paber 82×110^{1/16}. Autoripoognaid 8. Trükipoog. 4. Ühes trükipoog. 80 000 trükit. Üldse 320 000 trükitähte. Lengorlit nr. 2240. Tiraash 1300 eksempl. Töö nr. 3344. „KÜLVAJA“ kirjandus- ja raamatukogu, Leningrad, 31, Dersshinski uulits, nr. 49.

ART № 12

ИЗД. Т-ВО ИНОСТРАННЫХ РАБОЧИХ В СССР
ЛЕНИНГРАД, 141, АПРАКСИН ПЕРЕУЛОК, 2

Ilmusid trükist uued raamatud:

J. V. Stalin:

Parteitöö puudustest ja trotskistlikkude ning teiste kahekeelikute likvideerimise abinõudest

Aruanne ja lõpusõna ÜK(e)P Keskkomitee pleenumil
3—5. märtsil 1937. a.

Hind 30 kop.

A. J. Vôschinski:

Kõne nõukogudevastase trotskistliku keskuse protsessil

28. jaanuaril 1937. a.

Hind 35 kop.

A. P. Tshehhov:

Valimik näidendeid ja dramatiseeringuid

Vajalik näiteringidele.

Hind 1 rbl. 50 kop.

Minna Tappo:

Kuidas ma kõrge linasaagi sain

Hind 50 kop.

VÄLISMAATÖÖLISTE KIRJASTUSÜHISUS NSV LIIDUS
ЛЕНИНГРАД, 141, АПРАКСИНИ ПÕИКУУЛИТС, 2

„КОММУНИЗМИ ТЭЭЛ” № 4

(„НА ПУТИ К КОММУНИЗМУ“)

1937

ЕЖЕМЕСЯЧНЫЙ ПОПУЛЯРНЫЙ ПОЛИТИЧЕСКИЙ, ЛИТЕРАТУРНЫЙ и НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
НА ЭСТОНСКОМ ЯЗЫКЕ

A-0821

Издательское Товарищество Иностраных Рабочих в СССР, Ленинград, 141, Апраксин пер. № 2
Valismaatööliste Kirjastusühisus NSV Lõudus, Leningrad, 141, Apraksini põikueel. № 2

Hind 1 rbl. 25 kop.

RAHVUSRAAMATUKOGU